

INFORMÁTOR

XXVI/2015/1-2

NITRA

OBSAH: • Dôležité informácie • Diskusia • Aktuality • Rozhovor • Spoločensko-vedecké podujatia • Archeológia a verejnosť • Zo života univerzít • Jubileá • Spomíname • Kronika • Ocenenia a vyznamenania • Nové publikácie • Pozvánky • Zmeny v členskej základni • Oznamy redakcie •

DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE

Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v roku 2015

1. Otvorenie
2. Návrh programu
3. Správa o činnosti a hospodárení SAS za rok 2014
4. Finančná správa SAS za rok 2014
5. Správa revíznej komisie
6. Plán činnosti SAS na rok 2015
7. Voľby predsedu a členov nového výboru SAS pri SAV na obdobie 2015 – 2019
8. Rôzne

Dňa 15. apríla 2015 sa na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre, Akademická 2, konalo Valné zhromaždenie Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV. Z celkovej členskej základne sa ho zúčastnilo 72 členov. Zhromaždenie otvorila a prítomných privítala E. Miroššayová doterajšia predsedníčka Výboru SAS. Za AÚ SAV prehovoril Karol Pieta a uvítal prítomných na pôde inštitúcie. E. Miroššayová následne informovala o ďalších bodoch programu, podľa zverejneného plánu. Vyzvala prítomných k pripomienkam programu a následne k hlasovaniu. Všetci prítomní s predstaveným programom súhlasili. Predsedníčka vyzvala prítomných o vyjadrenie pamiatky symbolickou minútou ticha za zosnulých kolegov a členov SAS.

Následne bola prezentovaná Správa o činnosti a hospodárení SAS za rok 2014. Boli menovaní novoprijatí členovia SAS, informácie o stave/počte členov, ročných poplatkoch, spôsobe rušenia členského. Len 5 osôb požiadalo o zrušenie členstva listom, ostatným bolo zrušené z dôvodu neplatenia členského. Výbor SAS zasadal v roku 2014 trikrát na AÚ SAV v Nitre. Odznali informácie o štyroch podporených aktivitách zo SAS v roku 2014, Informátor bol vydaný v dvoch číslach, prvýkrát bola tlač finančne podporená aj RSVS. E. Miroššayová vyjadrila do budúcnosti nádej intenzívnejšej spolupráce napr. s múzeami (je tu málo využívaná možnosť žiadať podporu na aktivity zo SAS) a s mladými kolegami. Následne informovala o dôvodoch voľby dvoch aktivít ocenených SAS v roku 2014. Predsedníčka vyjadrila do budúcnosti nádej nárastu vážnosti prijatia členstva SAS, ako profesijnej organizácie a zároveň uviedla informácie o možnostiach transformácie na komoru. Týmto E. Miroššayová Správu uzatvorila.

Z. Stegmann-Rajtárová informuje prítomných o finančnej správe SAS za rok 2014. E. Fottová informuje o správe revíznej komisie. Neboli zistené žiadne nedostatky a všetko prebehlo riadne podľa predpisov. E. Miroššayová vyzýva prítomných na hlasovanie o súhlase s oboma prednesenými správami. Všetci prítomní súhlasia, nikto sa hlasovania nezdržal.

Po hlasovaní boli predstavené návrhy členov troch komisií: mandátová komisia (J. Mellnerová Šuteková, J. Hunka, T. Michalík), návrhová komisia (Z. Stegmann-Rajtárová, M. Mácelová, Z. Farkaš), volebná komisia (K. Daňová, J. Labuda, M. Furman). Všetci navrhovaní súhlasili.

Z. Stegmann-Rajtárová predstavila plán činnosti na rok 2015. Plánovaných bolo v tom období 6 akcií (spolu sa z rozpočtu SAV žiada 1400,- EUR). Informovala, že schválené sumy sa spravidla zverejňujú v mesiacoch apríl až máj 2015 a výška podpory zo SAS sa bude odvíjať podľa finančného stavu, t. j. platby členského. Odznali nové

návrhy. V. Turčan informoval o pracovnom stretnutí múzejných archeológov na pôde AM SNM a prosí o spoluúčasť na organizácii. Prítomní sú vyzvaní na hlasovanie o súhlase s prezentovaným „Plánom činnosti SAS na rok 2015“, pričom všetci prítomní súhlasia, nikto sa nezdržal.

E. Miroššayová otvorila voľby predsedu a členov nového výboru SAS pri SAV na obdobie 2015 - 2019. Uviedla vstupné informácie o odstupujúcom výbore, funkciách, komisiách, redakcii Informátora, službách ekonómky a i. Zároveň poďakovala všetkým členom a funkcionárom Výboru za ich doterajšiu aktivitu a vykonanú prácu. Vyzvala prítomných na vyjadrenie pripomienok a následne vyzvala plénum na udelenie absolutória odstupujúcemu Výboru pôsobiaceho v rokoch 2010 - 2014, ktoré mu bolo hlasovaním udelené. K. Daňová informovala o pravidlách priebehu volieb a predstavila mená navrhnutých kandidátov Výboru. Z dôvodu nízkeho počtu kandidátov sa prišlo k dohode o znížení počtu členov Výboru na 10 osôb. J. Hunka informoval o počte prítomných členov oprávnených voliť.

Prebehli voľby a je zvolený nový Výbor SAS pri SAV na obdobie 2015 - 2019.

V bode Rôzne oboznámil J. Hunka prítomných o stave knižnice, počte kníh atď. Publikácie sú aktuálne premiestnené do nových priestorov, plánuje sa revízia, je možné online publikovanie databázy knižných titulov. T.č. je zoznam dostupný u p. Holkovéj v knižnici AÚ SAV. Novinky neustále pribúdajú, práve z regiónov, je dobre využívaná a jej potenciál je veľký. Je dobré ak sa bude ďalej pokračovať v tomto trende. M. Musilová priniesla na ilustráciu k téme stavby garáží na Bratislavskom hrade satirický príspevok z TV. Následne J. Rajtár informoval prítomných o výsledkoch odborného grémia zo dňa 17. 3. 2015 týkajúceho sa problematiky stavebnej činnosti, výskumov a ochrany pamiatok na severnej terase Bratislavského hradu. Predstavil dokument o záveroch grémia „Výzva účastníkov Zjazdu slovenských archeológov“, ktorá má byť adresovaná predsedovi NR SR Ing. P. Pellegrinimu, aby „rešpektoval názor odborného grémia...“. J. Rajtár vyzval prítomných na hlasovanie o súhlase s vyššie uvedenou výzvou. Tri osoby sa hlasovania zdržali, proti nebol nikto, ostatní prítomní súhlasili. Na margo situácie na Bratislavskom hrade sa prihlásila P. Ratimorská s diskusným príspevkom, odznela informácia o nálezoch rímskeho canabae počas stavby hrádze v Komárome (HU) a ich prezentácii a najmä veľkom záujme verejnosti, ktorí tam prichádzajú po informáciách v médiách. Nasledovala krátka diskusia potvrdzujúca súčasný negatívny stav s vyjadreniami T. Štefanovičovej a J. Rajtára. J. Rajtár taktiež informoval o „akcii“ 22. 4. na záchranu Bratislavského hradu na Hlavnom námestí v Bratislave, M. Musilová informovala o stave a úrovni konzervácie nálezov.

E. Miroššayová predstavila ocenenia SAS pri SAV za rok 2014, ktoré sú udelené PhDr. M. Kotorovej-Jenčovej, PhD. za Archeopark Živá archeológia (ŽAHA) a Mgr. D. Magdolenovi, PhD. za výstavu Tutanchamon – jeho hrobka a poklady. Ocenení prijali gratulácie a predstavili svoje plénu ocenené projekty.

K. Daňová informovala prítomných o výsledkoch volieb na základe voľby prítomných účastníkov na Valnom zhromaždení SAS. Spolu bolo prítomných 72 členov, 1 hlas neplatný, hlasovalo 64 členov. Predsedníčkou sa stala Margaréta Musilová, do Výboru bolo zvolených 10 z 12 navrhnutých osôb. Členmi Výboru sa stali I. Bazovský, R. Hreha, J. Chovanec, I. Kaczarová, E. Krekovič, J. Mellnerová Šuteková, V. Mitáš, V. Struhár, V. Turčan, M. Žáčik. Neboli zvolení L. Gačková a D. Hulínek. Do Revíznej komisie boli zvolení E. Fottová, K. Daňová, J. Moravčík.

Z. Rajtárová predstavila Návrh uznesenia, ktorý všetci prítomní odsúhlasili.

Odstupujúca predsedníčka SAS pri SAV E. Miroššayová ukončila Valné zhromaždenia a poďakovala prítomným za účasť. Zároveň všetkých pozvala na popoludňajší Vedecký seminár SAS.

zapisala Jana Mellnerová Šuteková

Uznesenie:

1. Prítomní členovia SAS vzali na vedomie správu o činnosti SAS za rok 2014.
2. Prítomní členovia SAS vzali na vedomie správu revíznej komisie za rok 2014.
3. Prítomní členovia SAS schválili plán činnosti na rok 2015.
4. Účastníci Valného zhromaždenia SAS odsúhlasili text výzvy týkajúci sa ochrany a prezentácie archeologických nálezov na Bratislavskom hrade a jej zaslanie listom predsedovi NR SR Ing. P. Pellegrinimu.

Na základe volebných výsledkov sa predsedom Slovenskej archeologickej spoločnosti stal/stala

PhDr. Margaréta Musilová.....s počtom hlasov 58

Za členov výboru boli zvolení:

1. Mgr. Rastislav Hreha, PhD.....s počtom hlasov 56
2. PhDr. Vladimír Mitáš, PhD.....s počtom hlasov 56
3. Mgr. Igor Bazovský, PhD.....s počtom hlasov 55
4. PhDr. Vladimír Turčan.....s počtom hlasov 54
5. Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD.....s počtom hlasov 53
6. PhDr. Mário Žáčik.....s počtom hlasov 51
7. PhDr. Iveta Kaczarová.....s počtom hlasov 47

8.	PhDr. Ján Chovanec, PhD.	s počtom hlasov	45
9.	Prof. PhDr. Eduard Krekovič, CSc.	s počtom hlasov	44
10.	PhDr. Vít'azoslav Struhár	s počtom hlasov	36
11.		s počtom hlasov	
12.		s počtom hlasov	
13.		s počtom hlasov	

Za členov revíznej komisie boli zvolení:

1.	PhDr. Eva Fottová	s počtom hlasov	62
2.	PhDr. Klaudia Daňová, PhD.	s počtom hlasov	44
3.	Prom. hist. Jozef Moravčík.	s počtom hlasov	41

Výhotovila M. Musilová

Finančná správa spoločnosti za rok 2014

Vedecké a odborné podujatia

Por.č.	Názov podujatia	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1	Zjazd SAS 2014 - vedecký seminár	120 €	57,83 €
2	Argenti Fodina	120 €	50 €
3	23. stretnutie východoslov. archeológov	70 €	50 €
4	Severokarpatská oblasť v dobe halštatskej	120 €	48,68 €
	Spolu	430 €	206,51 €

Publikačné aktivity spoločnosti

Por. č.	Publikácia	Príspevok SAV	Príspevok SAS pri SAV
1	Informátor XXIV/1-2, Nitra, 2013, 64 str.	0 €	492,80 €
2	Informátor XXV/1, Nitra 2014, 36 str.	170 €	266,42 €
3	Informátor XXV/2, Nitra 2014, 40 str.	0 €	298,58 €
	Spolu	170 €	1057,80€

Výdavky a príjmy z príspevkov SAV

Príjem zo SAV (príspevok zo SAV) v r. 2014	600 €
Výdavky z príspevku SAV v r. 2014	600 €

Výdavky a príjmy z príspevkov SAV

Príjmy	Suma
Príjmy z rozpočtu zmluvného ústavu	600 €
Sponzorské príspevky od iných subjektov	0 €
Príjmy z členských príspevkov	1960,1 €
Príjmy z konferenčných poplatkov	0 €
Ostatné príjmy	0 €
Spolu	2560,1 €
Výdavky	Suma
Výdavky hradené z príspevku SAV na projekt	600 €
Výdavky hradené z iných zdrojov	1693,53 €
Spolu	2293,53 €

V zmysle stanov sa zasadnutia výboru SAS konali v roku 2014 trikrát.

Miesto zasadnutia: Nitra

Dátum: 12. 02. 2014; 08. 04. 2014; 21. 10. 2014

Stav členskej základne:

Počet nových členov za rok 2014 a 2015 spolu: 13

Celkový počet členov v roku 2015: 238

Výhotovila Z. Stegmann-Rajtárová, doplnila M. Musilová

Zápis z kontroly hospodárenia s prostriedkami SAS pri SAV v Nitre

Členovia revíznej komisie: PhDr. Eva Fottová, PhDr. Jozef Moravčík, PhDr. Ivona Vlkolinská, CSc.

Kontrolované obdobie: 1.1.2014 – 31.12.2014

Revízna komisia prekontrolovala peňažný denník, finančné doklady, dve dohody o vykonaní práce (pre ekonómku a grafickú úprava Informátora), doklady daňového úradu (hlásenie o vyúčtovaní dane, daňové priznanie, účtovnú uzávierku), registračný list a výkazy poistného a príspevkov do sociálnej poisťovne, ako aj zoznam organizovaných podujatí. Jednotlivé finančné doklady pozostávali z bankových výpisov (36 kusov), výdavkových dokladov (27 kusov) a príjmových dokladov (18 kusov).

Pri kontrole neboli zistené nedostatky vo vedení hospodárskej agendy. Hospodárka a ekonómka dôsledne dodržiavali platné zákony ako aj zásady hospodárenia s finančnými prostriedkami SAS.

Stav finančných prostriedkov k 31.12.2014:

- zostatok finančnej hotovosti v pokladni SAS k 31.12.2014 bol **6, 68 Eur**
- zostatok na účte SAS v Poštovej banke Nitra k 31. 12.2014 bol **757, 06Eur**
- celková finančná hotovosť k 31. 12.2015 predstavovala **763, 74 Eur**

V Nitre 10.3. 2015

Zjazd a Valné zhromaždenie SAS pri SAV

Miesto: SAV Nitra

Termín: 15. 4. 2015

Organizátori: SAS pri SAV, AÚ SAV Nitra

GEOLOGICKO-PALEONTOLOGICKÁ-ARCHEOLOGICKÁ DISKUSIA – GEPAARD

Miesto: Veľká zasadačka v budove SAV, Akademická 2, Nitra

Termín: 28. 4. 2015

Organizátori: AÚ SAV Nitra, SAS pri SAV, SNM – Prírodovedecké múzeum

Bojná 2015 – vedecký seminár

Miesto: Archeologické múzeum Veľkej Moravy v Bojnej, slovanské hradisko Bojná

Termín: 3. 6. 2015

Organizátori: Slovenská mineralogická spoločnosť, SAS

Pracovné stretnutie múzejných archeológov

Miesto: SNM-Archeologické múzeum, Žižkova 12, Bratislava

Termín: 7. 10. 2015 o 10.00 hod

Organizátori: SNM-AM, SAS

Komentovaná prehliadka výstavy Veľká Morava a počiatky kresťanstva

Miesto: Bratislavský hrad, suterénne priestory

Termín: 7. 10. 2015 o 14.00 hod

21. 10. 2015 p 17.00 hod

Organizátori: SAS, SNM-Historické múzeum

Integrácia konzervačnej vedy a technológií do interdisciplinárnej ochrany materiálov a objektov dedičstva

Miesto: SNM- Výstavný pavilón Podhradie, Žižkova 16, Bratislava

Termín: 7. – 9. 10. 2015

Organizátori: SNM-PM, STÚ, AÚ SAV

24. stretnutie východoslovenských archeológov

Miesto: Hanušovce nad Topľou

Termín: 22. 10. 2015

Organizátori: SAS, AÚ SAV, Oddelenie pre výskum východného Slovenska AÚ SAV Košice

Hadak Útján XXV. Konferencia mladých bádateľov obdobia včasného stredoveku

Miesto: Podunajské múzeum v Komárne

Termín: 19. – 22. 10. 2015

Organizátori: Podunajské múzeum Komárno, Múzeum Györgya Klapku v Komárome, OZ Pro Museum, SAS, AÚ SAV

Výhotovila M. Musilová

Výročné ceny SAS pri SAV za rok 2014

Výbor SAS pri SAV udelil za rok 2014 ocenenia dvom projektom a to PhDr. M. Kotorovej-Jenčovej, PhD. za Archeopark Živá archeológia (ŽAHA) a Mgr. D. Magdolenovi, PhD. za výstavu Tutanchamon – jeho hrobka a poklady. Oceneným srdečne blahoželáme. Zároveň pripájame ich ďakovnú reč a predstavenie oboch projektov, ktoré predniesli na Zjazde Slovenskej archeologickej spoločnosti v Nitre.

Výbor SAS

Vážená pani predsedníčka a výbor SAS, vážené kolegyně, kolegovia!

Úprimne ďakujem za ocenenie SAS pri SAV, ktoré prijímam v mene svojom i v mene Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou s veľkou radosťou a vďakou. Je pre mňa i pre kolektív múzejníkov, ktorý vediem, skutočnou poctou i výzvou. Moji kolegovia vtipne poznamenali, že dostávame „archeologického Oskara“, je to pre nás naozaj veľké zadostučinenie za starosti a námahy spojené s tvorbou prvého živého archeologického múzea v prírode na Slovensku.

Myšlienka živého archeologického parku - zdôrazňujem slovo „živého“ - vznikla z pocitu potreby popularizácie výsledkov archeologického bádania, resp. z potreby priblížiť verejnosti pútavou formou najstaršie dejiny, ktorým sa v školských osnovách nevenuje dostatočná pozornosť a ktoré sú laickou „fantasy“ prezentáciou často veľmi pokrivené. Vychádzali sme z trendu interaktívnych múzeí zážitku a chceli sme vytvoriť múzeum na prežívanie, nie na pozeranie. Archeopark sme plánovali situovať do blízkosti nášho sídla, aby sme mohli zabezpečiť v čo najlepšej kvalite jeho stálu prevádzku i údržbu a aby sme ponúkli zároveň možnosť navštíviť klasické kamenné múzeum s originálnymi archeologickými zbierkami.

Projekt vznikol v ťažkých podmienkach - rodil sa od roku 2002. Vďaka projektom EÚ sa v r. 2007 vytvorila odborná štúdia, na ktorej sa podieľali Doc. PhDr. Ľ. Kaminská, CSc., PhDr. E. Mirošayová, CSc., prof. PhDr. V. Furmánek, DrSc., PhDr. D. Staščíková-Štukovská, PhDr. T. Belanová (Štolcová), Ph.D. a PhDr. M. Kotorová-Jenčová, PhD. Pre archeopark bolo vytipovaných 5 objektov z piatich rôznych období - z paleolitu objekt z Tibavy, z neolitu objekt z Košíc-Galgovca, z doby bronzovej nálezy z Nižného Hrušova, z laténskej doby obydlie z hradiska Zemplín a napokon včasnostredoveké obydlie inšpiroval nálezy zo Skrabského. Nechceli sme totiž vytvoriť ilúziu pravekej osady z jedného obdobia, ale priestor na edukatívne a voľnočasové aktivity, kde je variabilita viac ako nevyhnutná. Odbornú štúdiu dopĺňali odporúčania zainteresovaných odborníkov na prezentačné činnosti v jednotlivých objektoch, tiež štúdie pre textil, hudbu, kuchyňu a iné činnosti. Na základe tohto odborného podkladu vyhotovil Ing. arch. Marko Vateha, PhD. technickú projektovú dokumentáciu. V r. 2010 sme v spolupráci s našim zahraničným partnerom - Muzeom Podkarpackim v Krosne podali žiadosť o grant v rámci Programu cezhraničnej spolupráce PL-SK 2007 – 2013 (Oblasť podpory 1. Rozvoj cezhraničnej spolupráce v oblasti turizmu). Projekt bol zaradený do zászobníka a schválený až v r. 2013, čím sa nám skrátila doba na realizáciu. Výstavba archeoparku prebehla v mesiacoch apríl - september 2014. Areál, ohraničený mohutnou palisádou s vežou nad vstupnou bránou, sme otvorili 27. septembra 2014. Palisáda nemá svoju presnú predlohu, plní predovšetkým funkciu ochrany a psychologickéj bariéry, oddeľujúcej areál Archeoparku od okolitého sveta. Obydlia v Archeoparku sú vybavené jednoduchým mobiliárom, v letných mesiacoch sú v každom objekte umiestnené tri figuríny (muž, žena a dieťa) odedé do ručne ušitých odevov prislúchajúcich tomu-ktorému obdobiu. Pri paleolitickom objekte je tiež figurína psa, pri neolitickom obydlí ovce a pri chate z doby bronzovej koňa. Jednoduchšie kostýmy si môžu zapožičať aj návštevníci, ktorí môžu manipulovať so všetkými predmetmi dennej potreby, zbraňami, náradím, keramikou... Výnimočným v Archeoparku Živá archeológia je voľné rozmiestnenie jednoduchých hudobných a zvukproduktujúcich nástrojov.

Archeopark Živá archeológia v Hanušovciach chce byť skutočne živým organizmom - činnosťou animátorov, ale najmä činnosťou návštevníkov. Ponúkame ľuďom šancu „zahrať sa“ a pritom „sa niečo naučiť“. Som presvedčená, že človek, ktorý skúsi, aké náročné je drviť obilie na zmotierke, získa trochu väčšiu úctu k ľuďom minulosti a teda aj k dejinám vôbec. Tiež určite s väčším záujmom bude vnímať tento na pohľad nevábny predmet v tradičnej expozícii. A ak si poťákal v ruke kamennú sekeru opatrenú poriskom, bude určite inak hodnotiť nenápadný fragment originálneho nálezu brúsenej kamennej sekerky za sklom vitríny.

Ďalším rozmerom Archeoparku je možnosť realizovať archeologické experimenty - v Hanušovciach to bude výpal keramiky, odlievanie bronzových výrobkov, pečenie chleba, v malej miere pestovanie plodín a chov domácich zvierat a i.

Archeopark v Hanušovciach n. T. je pokusom o popularizáciu archeológie v živej prezentačnej podobe. Veríme, že stále platí, že najlepšie sa človek naučí hrou. Možno tak aspoň trochu prispejeme k rozšíreniu poznania dospelých návštevníkov a u školákov dosiahneme, že dejepis nebude považovaný za nudný predmet a naše dejiny za nezaujímavé...

Získané ocenenie nás zaväzuje, aby sme pre to urobili všetko, čo je v našich silách.

Ešte raz ďakujeme.

Mária Kotorová-Jenčová

PS

Zverejnením informácie o ocenení sme vyvolali záujem médií o Archeopark Živá archeológia, takže o tejto skutočnosti informovali printové i audiovizuálne médiá. Ďakujem teda aj za túto - pre archeopark tak prepotrebnú medializáciu, ktorú ocenenie vyvolalo.

Vážené členky, vážení členovia SAS,
Vážený pán riaditeľ AÚ SAV,
kolegyne, kolegovia.

Dovoľte mi, aby som na úvod svojho vystúpenia vyjadril úprimné poďakovanie za ocenenie, ktoré sa nám výbor SAS pri SAV rozhodol udeliť. Vnímam udelenie tohto ocenenia v širších súvislostiach ako uznanie a ocenenie za vytrvalé úsilie a dosahované výsledky práce slovenskej egyptológie, ktorej vedecký výskum sa od 90. rokov minulého storočia koncentruje v Ústave orientalistiky SAV za výdatnej podpory Nadácie Aigyptos. Prirodzenou súčasťou

našej práce je aj popularizácia egyptológie a civilizácie starovekého Egypta. Keď sa povie – staroveký Egypt – človeku sa obyčajne vybaví typické ikony tejto veľkolepej civilizácie, ako sú pyramídy, múmie, hieroglyfy... a prirodzene Tutanchamon. V histórii každého vedného odboru možno identifikovať určité historické medzníky, ktoré významným spôsobom prispeli k zásadnému posunu v našom chápaní a poznaní sveta. Takýmto odborom je aj egyptológia, ktorá sa zaoberá komplexným výskumom civilizácie starovekého Egypta a takýmto historickým medzníkom je aj objav svetoznámej Tutanchamonovej hrobky.

Hrobku faraóna Tutanchamona objavil britský egyptológ Howard Carter (09/05/1887 – 02/03/1939) 4. novembra roku 1922 v Údolí kráľov na západnom brehu v Luxore. Objav Tutanchamonovej hrobky Howardom Carterom osobne vnímam ako „Objav“ s veľkým „O“. Howard Carter totiž neobjavil Tutanchamonovu hrobku náhodou. Objav hrobky bol výsledkom Carterovej cieľavedomej, vytrvalej a húževnatej práce, ktorá priniesla svoje plody doslova v hodine dvanásť. Jeho neoblomnosť, bohatstvo odborných skúseností, intuíciu a pevnú vieru vyjadrujú slova samotného objaviteľa „...neochvejne sme verili, že nájdeme hrobku určitého kráľa a týmto kráľom bol Tutanchamon“. Od roku 1917 Carter každý rok systematicky, vytrvalo pátral v Údolí kráľov po faraónovej hrobke. Jeho výskum finančne podporoval lord Carnarvon (26/06/1866 – 05/04/1923), ktorý sa však pre vysoké finančné náklady rozhodol, že financovanie výskumu, ktorý neprinášal očakávaný výsledok, zastaví. Carterovi sa však po vynaložení obrovského úsilia lorda Carnarvona podarilo presvedčiť, aby zafinancoval ešte jednu sezónu. Krátko po začiatku prác (04/11/1922) egyptský robotník odkryl schod vytesaný do skaly. Bol to začiatok schodiska vedúceho k hrobke. Carter poslal lordovi blahoprajný telegram a čakal na jeho príchod. Carterova slová „*vidím nádherné veci*“, ktoré vyslovil pri odkrývaní hrobky spolu so svojim sponzorom, sa stali symbolom bezhraničného úžasu húževnatého objaviteľa, ktorý vytrvalo a neochvejne kráčal za svojim cieľom. Jeho cesta ho priviedla k pokladu s nevyčísľiteľnou vedeckou a umeleckou hodnotou. To, čo nasledovalo, boli dlhé roky namáhavej mravčej práce pri dokumentácii, katalogizácii a ochrane každého jedného artefaktu tohto veľkolepého nález. Vlna celosvetového záujmu, ktorá sa zdvihla po objave hrobky, pomohla nielen k popularizácii hrobky samotnej a jej majiteľa, ale aj daniu v Egypte a výskumu civilizácie starovekého Egypta. Vďaka objavu Howarda Cartera sa celý svet dozvedel o „zlato“ faraónovi, ktorý kedysi žil a vládol v Egypte... a kto vlastne Tutanchamon bol a čo o ňom vieme?

Tutanchamon žil v 2. polovici 14. storočia pred Kristom (asi 1333–1323 pred Kristom). Je to určitá irónia, že množstvo predmetov nájdených v pohrebnej výbave nám neposkytuje žiadne identifikačné písomné informácie o tom, kto boli jeho rodičia. Ani moderné analýzy vzoriek DNA pochádzajúcich z múmii objavených v Údolí kráľov nepriniesli do problému viac svetla a tak jeho pôvod zostáva dodnes záhadou. Predpokladá sa, že by mohol byť synom faraóna Achnatona s niektorou z jeho manželiek. Na egyptský trón nastúpil vo veku asi 8 rokov a zomrel, keď mal zhruba 18 rokov. Žil a vládol v dobe, ktorá sa zásadným spôsobom zapísala nielen do dejín egyptskej ríše, ale i vývoja civilizácie ako takej. Jeden z jeho predchodcov a pravdepodobne aj jeho otec bol faraón Achnaton, kacírsky kráľ, ktorý zavrhol tisíce rokov staré kultúry tradičných bohov a v krajine zaviedol monoteizmus, kult jediného boha, ktorého fyzickým prejavom bol slnečný kotúč – Aton. A nielen to. V krajine zaviedol reformy štátnej správy, umeleckého kánónu, hovorovú egyptčinu povýšil na spisovný jazyk, ofenzívnu zahraničnú politiku štátu vymenil za stratégiu defenzívy. Stalo sa niečo, čo nikto nepredpokladal, svet už nebol taký, ako býval predtým. Radikálne zmeny sa však nestretli s priaznivým ohlasom a náboženská reforma skončila krátko po smrti svojho tvorcu. Po krátkom intermezze vo vedení štátu usadol na trón mladučký chlapec, ktorý sa volal Tutanchaton. A bol to práve on, kto začal systematicky realizovať návrat k tisícročným tradíciám. Opustil Achnatonovu kráľovskú rezidenciu v Achetatone a zmenil si aj vlastné meno, v ktorom meno boha Atona nahradil menom boha Amona, a ktoré po novom znelo Tutanchamon. To isté rozhodnutie urobila aj jeho manželka. Obnovil staré kultúry a vo svätyniach a chrámoch sa k oblohe opäť dvíhali obláčky dymu voňavého kadidla a vôňa z obetných pokrmov. Jeden z epigrafických textov, ktorý v podobe kráľovského dekrétu nechal mladý faraón vytesať na tzv. Reštauračnú stelu, ktorá sa našla v Karnaku, hovorí „*Keď sa Jeho Veličenstvo stalo kráľom, chrámy a mestá bohov a bohýň... boli zanedbané, ich svätyne boli v ruinách a stali sa z nich kopce pokryté trávou; bohovia opustili túto krajinu; avšak keď Jeho Veličenstvo nastúpilo na trón svojho otca, ovládlo Horove krajiny, Čierna zem a Červená zem sa dostali pod jeho nadvládu; Jeho veličenstvo vybudovalo pamätníky pre bohov, obnovilo ich svätyne naveky a zabezpečilo obetnými darmi; urobilo viac, než bolo urobené predtým; uviedlo do úradu kňazov a úradníkov..., znásobilo bohatstvo chrámov a miest; srdcia bohov a bohýň v tejto krajine sa radujú...*“. Tutanchamon však nedokázal v obnove Egypta pokračovať. Zomrel totiž v mladom veku. O smrti faraóna nevieme povedať nič jednoznačné a to ani po preskúmaní jeho múmie pomocou CT. Na základe moderných vyšetrení sa usudzuje, že príčinou smrti by mohli byť následky zo zlomeniny dolnej končatiny. Jeho hrobka v Údolí kráľov bola vybudovaná narýchlo, aby mohla prichýliť jeho telo a pohrebnú výbavu. A hoci už v staroveku do hrobky vnikli zlodeji, našťastie ju nestihli vykradnúť. Po viac ako 3200 rokoch tak Tutanchamonovu hrobku v Údolí kráľov objavuje Howard Carter.

Ústav orientalistiky SAV v rokoch 2013 a 2014 intenzívne spolupracoval s tvorcami medzinárodnej výstavy **Tutankhamun – His Tomb and His Treasures** na príprave a uvedení jej slovenskej verzie v bratislavskej Inchebe. Výstava pod názvom **Tutanchamon – jeho hrobka a poklady** bola po dvoch predĺženiach otvorená od augusta 2014 do januára 2015. Táto pozoruhodná výstava, ktorú doteraz vo svete videli už milióny návštevníkov, prináša komplexný pohľad na celosvetovo známy príbeh o jednom z najväčších archeologických objavov všetkých čias, ktorý

je atraktívne spracovaný a prezentovaný verejnosti jedinečným, vzdelávacím a inovatívnym spôsobom. Hlavným cieľom výstavy bolo prezentovať širokej verejnosti staroveký Egypt prostredníctvom azda najvzrušujúcejšieho objavu v doterajšom egyptologickom výskume – Tutanchamonovej hrobky. Kľúčovým prvkom výstavy boli hodnoverné kópie viac ako tisícky artefaktov pochádzajúcich z pohrebnej výbavy mladého faraóna, vrátane ich pôvodného uloženia v hrobke. Výroba predmetov, ktorá v umeleckých dielňach v Káhire prebiehala pod prísny dohľadom expertov a egyptológov, trvala niekoľko rokov. Všetky predmety boli starostlivo vypracované do najmenších detailov a verne zodpovedajú originálom, ktoré sú uložené v Egyptskom múzeu v Káhire. Jednotlivé expozície priniesli obrazom, textom i zvukom zaujímavé informácie nielen o predmetoch samotných, ich funkcii a význame, ale návštevníkovi priblížili aj dobovú atmosféru výskumu a umožnili mu vidieť a spoznať jedinečný poklad tak, ako ho zažil a precítil jeho objaviteľ, britský egyptológ Howard Carter, ktorý v novembri 1922 Tutanchamonovu hrobku v Údolí kráľov objavil. Témami výstavy boli popri Tutanchamonovej hrobke, pohrebnej výbave a životných osudoch samotného faraóna aj širší kultúrohistorický kontext civilizácie starovekého Egypta, významné medzníky v jej vývoji, charakteristika staroegyptskej spoločnosti, rozmanité aspekty staroegyptskej kultúry a mnohé iné. Prirodzene nechýbali ani podrobnosti o objaviteľovi Tutanchamonovej hrobky Howardovi Carterovi, egyptologickom výskume a egyptológii ako vede, ktorá skúma civilizáciu starovekého Egypta. Producenti výstavy z agentúry Semmel Concerts Veranstaltungsservice GmbH úzko spolupracovali s mnohými odborníkmi a inštitúciami vrátane Griffithovho ústavu v Oxforde, v ktorom sa nachádza archív výskumu Howarda Cartera, ako aj s potomkami lorda Carnarvona, ktorý financoval Carterove výskumy v Egypte. Výstavu o Tutanchamnovi si v Bratislave pozrelo okolo 120 000 návštevníkov vrátane prezidenta republiky. Účasť Ústavu orientalistiky SAV a predstaviteľov slovenskej egyptológie na príprave slovenskej verzie tejto svetovej výstavy je dokladom medzinárodnej viditeľnosti slovenskej egyptológie a výsledkov jej práce, je dokladom spoľahlivosti a zodpovednosti, s ktorou pristupujeme k plneniu záväzkov v rámci partnerskej odbornej kooperácie. V neposlednom rade, výstava potvrdila široký záujem slovenskej verejnosti o civilizáciu starovekého Egypta a kultúrne dedičstvo Orientu.

Vážené kolegyné, vážení kolegovia, výstava Tutanchamon – jeho hrobka a poklady v Bratislave bola jedinečnou príležitosťou zoznámiť sa originálnym a inovatívnym spôsobom so svetom civilizácie starovekého Egypta a jej dedičstvom, ktoré pretrvalo v mnohých podobách do dnešných čias, a ktoré nás neustále ovplyvňuje. Vznik písma, vznik kalendárnej časomiere, vznik štátu na teritoriálnom princípe, monoteistická náboženská viera – to všetko sa spája s veľkolepou civilizáciou, ktorá existovala pred tisíckami rokov. Často sa hovorí, že európska civilizácia má svoje základy v antike, no treba si uvedomiť, že antika sa inšpirovala veľkými civilizáciami Orientu a tak možno oprávnené konštatovať, že korene našej civilizácie hlboko prerastajú cez mohutné vrstvy antiky a jeden z nich siaha až do nílkeho údolia, do krajiny tajomných pyramíd a božských faraónov. Dnes už môžeme smelo a nahlas povedať, že aj Slovenská republika vďaka Ústavu orientalistiky SAV patrí do exkluzívneho klubu krajín sveta, ktoré sa podieľajú na vedeckom výskume veľkolepej civilizácie starovekého Egypta. Bolo pre nás čťou a potešením podieľať sa so zahraničnými autormi a partnermi na príprave uvedenej výstavy, ktorá ako dúfame, priniesla jej návštevníkom radosť, poznanie, oddych, zábavu a možno aj inšpiráciu, záľubu, poučenie či zamyslenie.

Vážené kolegyné, vážení kolegovia, dovoľte mi na záver ešte raz vyjadriť úprimné poďakovanie za ocenenie, ktorého sa nám zo strany SAS dostalo a ktoré som prevzal s hlbokou pokorou a úctou k vašej práci a vášmu poslaniu, ktoré vykonávate na prospech a rozvoj našej spoločnosti a našej krajiny.

Ďakujem.

Dušan Magdolen

Vedecký seminár Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, 15. apríla 2015 v Nitre

Popoludnie Zjazdu slovenskej archeologickej spoločnosti 2015 patrilo Vedeckému semináru SAS s bohatou skladbou príspevkov. Seminár otvorili jubilanti, dlhoroční a vážení pracovníci AÚ SAV, M. Lamiová s príspevkom „Moje pôsobenie v Archeologickom ústave SAV.“ a po nej J. Pavúk s témou „Pohľad zo Slovenska na neolit v juhovýchodnej Európe.“ Ich vystúpenie doplnil kolektív autorov K. Pieta (AÚ SAV) – T. Štolcová – N. Lau (Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie, Stiftung Schleswig-Holsteinische Landesmuseen, Schloss Gottorf, Schleswig, Nemecko) slávnostnou prednáškou „10 rokov po objavení. Komorový hrob z Popradu-Matejoviec a najnovšie výsledky aktuálneho výskumu“

Podvečerný blok venovaný ostatným aktuálnym problémom archeológie otvoril M. Ruttkay (AÚ SAV) s príspevkom „Riešenie projektov Štrukturálnych fondov na Archeologickom ústave SAV.“. Po ňom nasledovali s prezentovaním aktuálnych výsledkov terénneho výskumu kolegovia V. Varsik (AÚ SAV) s témou „Cífer-Pác. Novšie poznatky o významnom sídle z doby rímskej.“ a J. Minaroviech (ŠTÚDIO 727): „Cífer-Pác: Predbežné výsledky hypotetických rekonštrukcií vybraných objektov“. Prednáškový blok ukončil P. Tóth prezentáciou J. Bátora – P. Tóth (AÚ SAV, FiF UK v Bratislave): „K problematike fortifikácií staršej doby bronzovej v oblasti stredného Dunaja“. Ďalší deň vedeckého seminára otvoril M. Kvietok (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) zaujímavou témou „O strete kultúr. Poznatky z cesty slovenských archeológov na koniec sveta“. Nasledovali E. Fottová – P. Smetanová (AÚ SAV) „Kostol sv. Martina v Hontianskej Vrbici“ a J. Hunka (AÚ SAV) s témou „Mince z hradu Uhrovec“. M. Žáčik (Tribecké múzeum, Topoľčany) prezentoval „Známe - neznáme nálezy z lokality Krásno – Chríb“

a J. Vavák (Malokarpatské múzeum, Pezinok) referoval k téme „Koniec moravského démona? Identifikácia výjavu na včasnostredovekom honosnom opasku z Břeclavi – Pohanska“. Poslednou prezentáciou bola „Unikátny nález hrotu zbrane v druhom hrudnom stavci z hrobu z doby bronzovej vo Svodíne“ od O. Ožďániho – J. Jakaba (AÚ SAV).

V mene výboru SAS ďakujeme všetkým prezentujúcim a prítomným za účasť a veríme, že v roku 2016 sa stretneme v ešte väčšom počte a opäť s plodnou diskusiou.

redakcia

DISKUSIA

Výzva výboru SAS pri SAV

SAS bola pri svojom vzniku spoločnosťou takmer všetkých slovenských archeológov a bola platformou, ktorá archeológov z rôznych inštitúcií zjednocovala. Bohužiaľ, v posledných rokoch sa tento základný cieľ podarilo plniť len s ťažkosťami spôsobenými objektívnymi i subjektívnymi okolnosťami. Nový pamiatkovým zákon (pôvodne dobre myslený) vniesol do našich radov mnoho sporov a nezdravého konkurenčného boja. Nový výbor SAS si kladie za cieľ napomáhať zmene neradostného stavu slovenskej archeologickej komunity. Prvým predpokladom zmeny je, aby vznikla skutočná **komunita**, ktorá bude mať svoju váhu, dôveru a rešpekt svojich členov.

Na splnenie tohto cieľa je však potrebné, aby v SAS bola rozhodujúca a reprezentatívna väčšina slovenských archeológov. Je to jediný orgán, kde sa môžu demokraticky riešiť problémy medzi inštitúciami, či jednotlivými členmi a diskutovať o rôznych stránkach archeologického bádania.

Na Slovensku pôsobí v archeologických inštitúciách 224 archeológov.

SAS má v súčasnosti 230 členov, z toho je len 160 archeológov.

Preto pozývame všetkých archeológov, aby sa stali členmi SAS, zabudli na prípadné spory a prispeli tak k vytvoreniu veľkej archeologickej rodiny. Uvítame medzi sebou aj študentov.

Výbor sa rozhodol dôslednejšie pôsobiť v duchu nižšie uvedeného výňatku zo stanov a rozvíjať svoju činnosť aj inými smermi, o ktorých vás budeme v najbližšom období informovať.

Poslaním Spoločnosti je:

1. podnecovať a rozvíjať vedeckú, výskumnú a vedecko-popularizačnú činnosť v odbore archeológia a pomáhať pri záchrane a ochrane archeologických nálezov a nálezísk.

2. poskytovať svojim členom pomoc pri odbornej a vedeckej práci a ochraňovať ich profesionálne záujmy.

a/ zastupovať profesionálne záujmy svojich členov vo vzťahu k štátnym a iným inštitúciám.

b/ registrovať voľné miesta v odbore a pomáhať nezamestnaným archeológom.

c/ podieľať sa na koordinácii vedeckovýskumného programu na Slovensku.

3. dbať o dodržanie zásad etiky vedeckej práce.

Výbor SAS pri SAV, september 2015

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV

Akademická 2, 949 21 Nitra

e-mail: sas.archeologia@gmail.com

Vážený pán

Ing. Peter Pellegrini

predseda

Národná rada Slovenskej republiky

Námestie Alexandra Dubčeka 1

812 80 Bratislava 1

Vec: Výzva účastníkov Zjazdu slovenských archeológov

Vážený pán predseda Národnej rady Slovenskej republiky,

dovoľujem si Vám zaslať výzvu, na ktorej sa uzniesli účastníci Zjazdu slovenských archeológov a má nasledovné znenie:

Účastníci Zjazdu slovenských archeológov, konaného v dňoch 15.-16. apríla 2015 vyzývajú predsedu Národnej rady Slovenskej republiky, pána Ing. Petra Pellegriniho, aby neodkladne podnikol konkrétne a nevyhnutné kroky na naplnenie jeho verejného vyhlásenia zo dňa 18. marca 2015, že pri obnove areálu Bratislavského hradu a výstavbe podzemného objektu garáží bude:

„rešpektovaný názor odborného grémia a archeologické nálezy budú prezentované in situ a o tom, ako bude využívaný podzemný objekt sa bude diskutovať“,

S úctou

V Nitre, dňa 16. apríla 2015

PhDr. Elena Mirošayová, CSc.

predsedníčka

Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV

SLOVENSKÁ
ARCHEOLOGICKÁ SPOLOČNOSŤ pri SAV
Akademická 2
949 21 NITRA

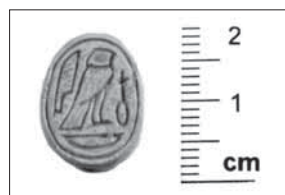
Spoločný poľsko-slovenský výskum v Tell el-Retábí na severovýchode Egypta, v starom nilskom údolí, dnes nazývanom Wádí Tumilát, sa začal v roku 2007. V rámci koncesie egyptskej Najvyššej pamiatkovej rady ho realizujú poľský Archeologický ústav Varšavskej univerzity, s podporou Poľského centra stredomorskej archeológie v Káhire; slovenskú časť výskumu podporuje Nadácia Aigyptos. V roku 2013 sa do projektu zapojil aj Ústav orientalistiky SAV, ktorý získal na výskum grant APVV-0579-12 - *Slovenský výskum civilizácie starovekého Egypta*.

Výskum sa sústreďuje predovšetkým na prebádanie faraónskych pevností z obdobia Novej ríše a ich okolia. Tento cieľ sledovala aj 7. sezóna v roku 2014. Od 8. augusta do 14. septembra 2014 sa na časti výskumu realizovanej slovenským tímom zúčastnilo celkom 14 členov: Dr. Jozef Hudec (archeológ, egyptológ, vedúci tímu), Mgr. Veronika Dubcová (klasická archeologička), M.A. et Ing. Lucia Hulková, PhD. (egyptologička), Mgr. Martin Odler (egyptológ), Ing. Miroslav Černý, PhD. (stavebný inžinier), RNDr. Emil Fulajtár, PhD. (pedológ), Ing. Eva Stopková (geodetka), RNDr. Alena Šefčáková, PhD. (antropologička), RNDr. Ján Tirpák, CSc. (geofyzik), PhDr. Renáta Rábeková (fotografka), Mgr. Ľuboš Podhorský (fotograf), František Engel (konzervátor), Bc. Lukáš Kováčik (študent archeológie) a Dominika Dužeková (študentka archeológie).

Výskum v sonde Y115X115 pokračoval v odkrývaní pohrebiska z Druhého prechodného obdobia (18. – 16. storočie pred Kristom), ktoré sa nachádza medzi múrmi architektúr z nevypálených tehliel – surovíc z približne rovnakého obdobia. Bol vybratý kostrový hrob pod jednoduchým šikmým tehlovým príkrovom, ktorý bol objavený už v sezóne 2012. Hoci hrob nebol vykradnutý, popri kostre mladého muža neboli zistené žiadne hrobové prílohy (obr. 1). Hrobová jama bola zahĺbená do popolovitej vrstvy, ktorá patrila k staršiemu sídlisku z Druhého prechodného obdobia. Vrstva bola ohraničená na južnej strane múrmi z nevypálených žltkastých tehliel, ktoré presahovali do sondy Y115X110. Výskum preto pokračoval týmto smerom a zistil, že horný horizont múru bol súčasťou architektúry, v ktorej bola asi umiestnená dielňa. Keramika so stopami roztavenej medi by mohla predbežne naznačovať, že na mieste pracovali remeselníci spracúvajúci kovy. Fotogrametricky bola zdokumentovaná časť hradby Ramessa III (Petrieho hradba 2=P2) v sektore Y115X110.

Obr. 1. Hrob muža.

Obr. 2. Skarabeus s nápisom.

V sonde Y100X120 pokračoval výskum tzv. Čierneho domu č. 3 z počiatkov Novej ríše (posledná tretina 16. až posledná tretina 15. storočia pred Kristom) a jeho ekonomického zázemia. Vo výplni miestnosti v juhozápadnej časti domu bol nájdený skarabeus s hieroglyfickým nápisom *Neb-nefer-hori* (obr. 2) a zachovaná keramická miska zo začiatku Novej ríše. V štrkopieskovom podloží pod podlahou a úrovňou základov Čierneho domu č. 3 boli objavené dva staršie jednoduché hyksóske hroby, opäť bez hrobových príloh.

Niekoľko nepravidelných múrikov, ako aj popolovité kultúrne vrstvy, patrili asi k hospodárskemu zázemiu čierneho domu č. 3 v sonde Y100X115. Vo výplni sa našla časť bronzového, či medeného kovania z konského postroja a hrst melónových (*Cucumis melo*) semien (Nicholson, P.T. - Shaw, I., 2000, 634n). Toto osídlenie zo skorej Novej ríše bolo v superpozícii nad staršími architektúrami, ktoré pozostávali z niekoľkých múrov z nevypálených žltkastých tehliel a kultúrnych vrstiev, pravdepodobne v rôznych fázach.

Misia sa tiež zamerala na pokračovanie výskumu vežovitých štruktúr typu migdol opevneného vchodu do pevnosti z doby faraóna Ramzesa III (vládol cca 30 rokov na začiatku 12. storočia pred Kristom). Fotogrametricky boli spracované povrchy začistených murív severnej veže migdolu a severnej platformy hradby P2 v sondách Y70-90X185, časti Y65-90X190, Y65-85X195, časti Y65-70X200 a Y90X200. V sonde Y90X200 v severovýchodnom rohu severnej veže bol odkrytý starší egyptský výkop. Brána migdolu a južná veža boli začistené v sondách Y70-80X180, Y75-95X170-175 a Y75-85X165, tiež pre účely fotogrametrie. Začistenie ukázalo, že severozápadný roh južnej veže migdolu a južná časť vchodu medzi ústím vchodu a prahom brány migdolu (cca sektory Y75X175 a Y75X170) boli odstránené v priebehu staršieho egyptského výkopu okolo roku 2000.

Práce pokračovali aj v reze najstaršej dosiaľ doloženej hradby (Petrieho hradba 1 = P1). Pod prístavbou hradby na jej východnej strane potvrdil nález ďalšieho hrobu dieťa v nádobe (amfore) prítomnosť detského cintorína z Novej

riše, ktorý tu existoval ešte pred rozšírením - druhou fázou hradby P1 (obr. 3). Prehlbenie časti stratigrafie v sektoroch Y95X180 a Y100X180 objavilo pravdepodobne aj ďalší čierny dom (č. 4), t.j. architektúru z počiatkov Novej riše pod hradbou P1. Horná a obe bočné strany hradby P1 boli začistené v sektoroch Y95X180 - 190.

Obr 3. Hrob dieťaťa v amfore.

Okrem odborníka na zakladanie stavieb sa na multidisciplinárnom výskume misie v dňoch 30. augusta do 11. septembra 2014 podieľali aj odborníci z oblasti antropológie, geofyziky a pedológie. Geodetické práce Ing. E. Stopkovej pozostávali zo zameriavania stratigrafických jednotiek, drobných nálezov, profilov a iných objektov archeologického výskumu. Nové pevné body boli zriadené ako pôvodné pevné body boli presunuté medzi novembrom 2012 a aprílom 2014. Nové body boli stabilizované a ich súradnice boli stanovené v miestnom súradnicovom systéme.

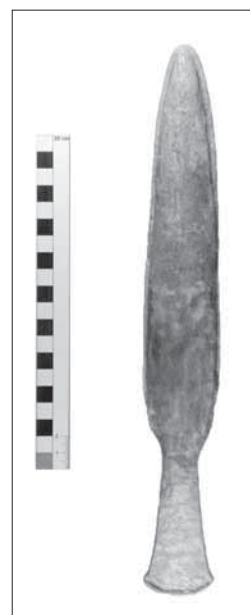
Antropologička RNDr. Alena Šefčáková, PhD. skúmala pozostatky piatich ľudských jedincov z hyksóskych a novorišských pohrebísk. Tri kostry boli predbežne datované do hyksóskeho obdobia a dve kostry do doby Novej riše. Medzi hyksóskymi kostrami bolo identifikované dieťa mladšie ako 6 mesiacov, muž (*adultus I*) a dospelá žena. Pozostatky z obdobia Novej riše boli identifikované ako kostry dvoch mladistvých jedincov (*circumnatale a infans I*). Okrem vyššie uvedeného kostrového materiálu sa výskum venoval aj antropologickým nálezom zo sezón v rokoch 2011 a 2012, ktoré boli opätovne analyzované a fotografované. Celkom tak bolo z obdobia 2011-2014 analyzovaných 9 jedincov (5 mladiství a 4 dospelí), datovaných do hyksóskej, resp. novorišskej doby.

Hlavným cieľom geofyzikálneho prieskumu RNDr. Jána Tirpáka, CSc. v Tell el-Retábi v 2014 bolo preskúmať západnú časť pevnosti magnetometrickou metódou, najúčinnjšou na mapovanie nevypálených tehlových architektúr. Bol použitý prístroj MAGNETO® DLM 1 – kanál, pre ukladanie dát a digitalizáciu datalogger DLM98 a dáta boli spracované a interpretované softvérom SENSYS MAGNETO®. Na výsledných mapách boli odstránené rušivé vplyvy a zachované iba magnetické anomálie dosahujúce hodnoty -20 do +20 nT, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické štruktúry.

K cieľom pedologického prieskumu RNDr. Emila Fulajtára, PhD. patrilo zhodnotenie pôdneho krytu lokality a okolia, ako aj identifikácia reliktných a recentných procesov pedogenézy, so zameraním sa na potreby archeologického výskumu. K nim patrilo najmä hodnotenie stratigrafie aluviálnych náplavov a eolických návejov vo vzťahu k antropogénnym pôdnym a kvartérno-geologickým útvarom na sídlisku; rozlišovanie prirodzených a antropogénnych pôdných a kvartérno-geologických útvarov, hodnotenie morfológických znakov súvisiacich s oxidačno-redukčnými procesmi v aluviálnych a antropogénnych pôdach, ovplyvnených riečnym režimom pôdnej vlhkosti a hodnotenie morfológie a genézy sekundárnych minerálov podmienených translokáciou rozpustných solí (karbonátov a síranov) vo vzťahu k pedoturbačným aktivitám človeka.

Ing. Miroslav Černý, PhD. testoval niekoľko hlinených tehál a pieskové podložie, so zameraním na overovanie jednotlivých stavebných konštrukcií na nálezisku. Cieľom bolo systematicky doplniť a vylepšiť okrajové podmienky pre skúmanie a analyzovanie stavebných konštrukcií pomocou inžinierskeho prístupu.

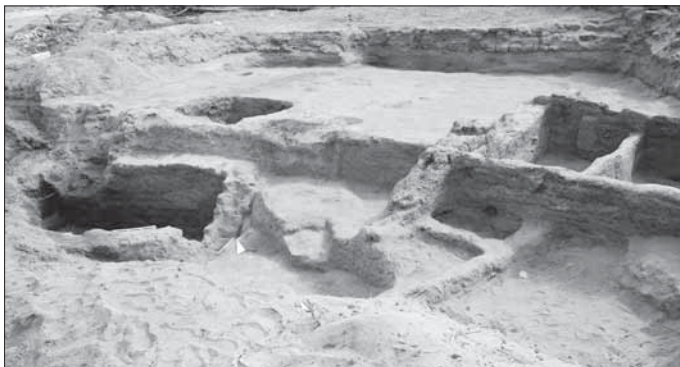
Sezóna v roku 2015 sa mala začať 23. augusta 2015, ale vzhľadom na meškanie bezpečnostnej previerky sa začala až 30. augusta 2015. Slovenská časť výskumného tímu v zložení Dr. Jozef Hudec (archeológ, egyptológ, vedúci tímu), Mgr. Veronika Dubcová (klasická archeologička), M.A. et Ing. Lucia Hulková, PhD. (egyptologička), Ing. Eva Stopková, PhD. (geodetka), RNDr. Alena Šefčáková, PhD. (antropologička), Ing. Miroslav Černý, PhD. (stavebný inžinier), RNDr. Emil Fulajtár, PhD. (pedológ), PhDr. Renáta Rábeková (fotografka), Bc. Lukáš Kováčik (študent

Obr 4. Medená dýka.

archeológ) a Bc. Ján Marko (študent archeológie) sa z Egypta vrátila 13. septembra 2015, výskum pod vedením Dr. Slawomira Rzepku z Varšavskej univerzity trval do konca septembra 2015.

Vďaka obetavému úsiliu celého tímu, vrátane predĺženia terénnej časti výskumného dňa z 8 na 9 hodín a tiež dokumentačnej časti dňa, sa podarilo „vrátiť“ cca 2 dni stratené čakaním a napriek relatívne krátkej sezóne získať viacero zaujímavých nálezov a nových poznatkov.

Obr 5. Stratigrafia pod Čiernym domom 1.

V sondách Y60X195, Y65X195, Y60X190 a Y65X190 sa výskum zamerlal na architektonické a archeologické pozostatky pod platformou (Petrie) hradby 2. Dôvodom umiestnenia výkopov boli aj majetkové nároky miestneho obyvateľa na parcelu severne od severnej veže migdolu. Preto sa javí ako nutné zdokumentovať tu archeologickú situáciu aj v budúcich sezónach. Výsledky doterajšieho výskumu plne potvrdzujú predpokladaný význam tejto oblasti nielen pre chronológiu Tell el-Retábí, ale aj Druhého prechodného obdobia a Novej ríše (obr. 5).

Pod severným okrajom platformy boli už v roku 2011 objavené v štrkopieskovom podloží múry z piesočnatých žltkastých tehál. Boli značne poškodené výkopom septiku miestneho obyvateľa. Napriek tomu bolo možné, po začistení, identifikovať túto silne poškodenú a (už v antickej dobe) vylúpenú architektúru ako hyksósky hrob značných rozmerov (vnútorná dĺžka 2,6 m). Podľa predbežných antropologických odhadov boli v hrobe (postupne) pochovaní až traja jedinci: dospelý muž, mladšia osoba (20-30 rokov) a dieťa (2-4 rokov). Podľa stratigrafie nebola architektúra hrobky úplne ponorená do zeme. Na jej južnej strane to dokazujú neskoršie popolovité kultúrne vrstvy osídlenia. Piesčité kultúrne vrstvy v superpozícii nad nimi boli pod vrstvou, na ktorej bola postavená architektúra zo zelenkastých piesčitých tehál, ktorá mala zo severnej (vonkajšej) strany pristavanú pec. V snahe vyrovnať úroveň osídlenia v tomto období „zelenkastých surovíc“, bola vtedajšími obyvateľmi odstránená horná časť klenby hyksóskej hrobky. Sídlné vrstvy budovy postavenej z čiernych surovíc (tzv. Čierny dom 1), ktoré boli čiastočne skúmané už v roku 2011 a sú datované do začiatkov 18. dynastie (vrátane vlády faraónky Hatšepsut a Tutmosa III), boli v superpozícii nad osídlením, súvisiacim s architektúrou zo zelenkastých surovíc. Na sídelnej vrstve bol zánikový horizont Čierneho domu 1, reprezentovaný vrstvou erodovaných tehál z múrov. Platforma hradby pevnosti Ramsesa III zapečatila archeologickú stratigrafiu pre následných viac ako 3.000 rokov. Objav hrobu bol významný aj z hľadiska rozsahu hyksóskeho pohrebiska. Na základe doterajších nálezov sa jeho plocha predpokladala cca v rozsahu cca 80 m (východ – západ) krát cca 30 m (sever – juh). Podľa ostatného nálezu hrobovej architektúry by malo mať pohrebisko rozmery aspoň 110 x 110 m.

Obr 6. Nározie Čierneho domu 3.

V sonde Y95X125 boli skúmané zvyšky severozápadnej časti architektúry Čierneho domu 3 z počiatku 18. dynastie (obr. 6). Stratigrafická situácia tu bola jednoduchšia než vo vyššie uvedenom a cca 70 m na sever vzdialenom Čiernom dome 1. Avšak aj tu boli objavené pozostatky staršieho osídlenia, pod úrovňou základov Čierneho domu 3. Výskum v sonde bol dokončený až na štrkopieskové podložie nilského agradačného valu, s výnimkou vrstiev, ktoré zostali pod (Petrie) hradbou 2.

Vykopávky v sonde Y95X115 nadviazali na sezónu 2014. Jej vrchné vrstvy sú datované niektorými drobnými nálezmi (napr. fragmentom terakotovej reliéfnej platničky s nahou ženou stojacou v nau, či keramickými figúrkami jazdcov) od Neskorej doby (koniec 8. storočia až 332 pred Kristom) až po Tretie prechodné obdobie (druhá tretina 11. až koniec 8. storočia pred Kristom). Hlbšie bola objavená masívna platforma (?) z nepálených tehál, prebiehajúca cca v smere sever – juh. Pre určenie významu tejto stavby budú potrebné ďalšie výskumy v priľahlých sondách. Pod platformu zabieha zo severovýchodného rohu sondy starší múr, postavený z žltkastých piesčitých surovíc.

Obr 7. Sonda Y105X105.

obdobia, ktorá sa vyznačovala bohatou vrstvou črepov (pravdepodobne z viacerých nádob) a nachádzala sa pod vrstvou „dielne“ zo sezóny 2014. Vrstva črepov bola vo vnútorných priestoroch architektúry, ktorá bola vymedzená múrmi na severnej a južnej strane (obr. 8).

Pokračoval tiež interdisciplinárny výskum v oblasti antropológie, pedológie, geodézie a stavebníctva. Na základe analýzy inžinierskych a pedologických podmienok, stavu konštrukcie budov, jednotlivých druhov surovíc (čiernych, zelenkastých, žltkavo-piesčitých, kamenistých atď.), ich rozmerov, zvláštností použitia v stavebných konštrukciách, zistenia ich hustoty a zastúpenia ostriva (podiel rastlinných zvyškov, keramiky atď.) vo vybraných dôležitých stavebných konštrukciách (brána a veže pevnosti, hradby, múry atď.) boli posudzované ich vzťahy a metodika výstavby.

Obr 8. Vrstva črepov v hyksóskej architektúre.

Presné fotogrametrické metódy dokumentácie murív tiež významne pomohli využiť získané dáta pri interpretácii výsledkov archeologického výskumu.

Jozef Hudec et al.

ROZHOVOR

Rozhovor s jubilantom doc. PhDr. Jurajom Pavúkom, DrSc. (* 8. marec 1935)

Milý pán docent, v tomto roku oslavujete krásne životné jubileum 80 rokov. S archeológiou a takpovediac vykopávkami ste sa zoznámili v časoch vašej ranej mladosti. Ako ste vtedy vnímali archeológov a ich prácu?

Moja cesta k archeológii bola neobyčajná, ale nakoniec celkom priamočiara. Prvé ľudské kosti z archeologického objektu som videl ako sedemročný a vtedy som spoznal profesora Vojtecha Kričku, ktorý roku 1942 začal v Kožanoch prvý výskum kultúry východoslovenských mohýl a ako veľmi vážena osoba býval s Viktorom Šemmerom, správcom školy v Jablonici, ktorý navštevoval archeologické prednášky na fakulte v najnovšom americkanskom murovanom dome u našej susedy. Profesor Krička si vtedy vybral kožanského rodáka Andreja Rajniča za prvého zamestnanca Štátneho archeologického ústavu do Turčianskeho Sv. Martina. Neskôr, už ako Budinský-Krička, sa do Kožan vrátil. Vtedy som už pracoval na odkrývaní mohýl na Blatnom vrchu. V pohnutých rokoch po Februári 1948 som sa vzoprel nátlaku režimu, keď ma ako gazdovského syna nútili namiesto gymnázia ísť do nejakej roľníckej školy v Čaklove. Vtedy mi z popudu Andreja Rajniča ponúkol V. Budinský-Krička, ako riaditeľ ŠAÚ, zamestnanie s úmyslom, že zo mňa vychová laboranta či technika. 1. februára 1951 som prišiel do ústavu na Bystrické. Tam som

21. apríla zažil zatknutie a neskoršie odsúdenie Vojtecha Budinského-Kričku. Tak som sa ocitol v centre slovenskej a československej obce archeologickej, ktorá nebola veľmi početná, najmä tá slovenská. Už za čias Budinského-Kričku, ktorý takmer ako jediný skúmal po celom Slovensku, sa rozvoj archeologického výskumu a bádania spájal s Antonom Točíkom. Aj vďaka dobrým vzťahom s Jaroslavom Böhmom, riaditeľom pražského ústavu, skúmal v krátkom čase, za účasti pracovníkov z Prahy, vo Veselom, Ivanovciach, začal veľký výskum v Nitrianskom Hrádku a s mimoriadnym úspechom preskúmal mohylu v Čake. V tom istom roku začala známa expedícia HUKO s účasťou archeológov z Prahy a Brna. Ako jediný zo ŠAÚ v Martine bol som vtedy na legendárnom výskume v Barci, kde som stretol popredných českých a moravských archeológov. Spomeniem len Ladislava Hájka, Františka Proška a Evu Čujanovú-Jilkovú. Mal som teda príležitosť byť pri zrode modernej archeológie na Slovensku a zo získaných poznatkov o nálezoch v laboratóriu na Bystrici a na výskume v Barci som profitoval počas štúdia na univerzite. Moja raná archeologická etapa skončila v apríli 1952 kedy som vďaka motivácii a podpore neskoršieho profesora Ondreja Halagu našiel cestu do gymnázia a po maturite aj na štúdium archeológie ale až do nástupu do Archeologického ústavu SAV roku 1959 som ostal v úzkom kontakte s archeológiou a s mnohými budúcimi kolegami.

Obr. 1. Juraj Pavúk vo svodínskych viniciach na Busahegyi.

Pochádzate z obce Kožany, v okrese Bardejov a na štúdiá ste sa dostali ďaleko od domova. Odbor archeológia ste študovali na Univerzite Komenského v Bratislave v rokoch 1954-1959. Bola to pre Vás veľká zmena? Ako spomínate na Váš študentský život?

Ako som už povedal, moja cesta k štúdiu archeológie od práce na Bystrici ako i v Barci a vo Veľkej Ide, okrem pohrávania sa s dejinami literatúry, bola už celkom priamočiara. Vedel som, čo ma čaká a o čom je archeológia. Pobyt v Masarykovskom kaštieli na Bystrici, ešte so silným geniom loci, s knihami ktoré mal Masaryk v rukách, kde vtedy sídlila aj Slovenská národná knižnica, podnetné intelektuálne prostredie, v ktorom sa ako mladý človek pohyboval, ako i gymnázium a pobyt v Košiciach mi boli dobrou prípravou ako na univerzitu, tak aj na veľkomesto Bratislavu. Keď som sa zapísal na fakultu, našiel som tam mne známych pedagógov, pričom nás v troch ročníkoch boli asi len 15 študentov. Mali sme však takmer viac prednášok a seminárov z marxizmu-leninizmu ako z archeológie. S rešpektom i so záujmom sme navštevovali prednášky Štefana Janšáka o paleolite i o terénnej praxi. Vášňou pre dobu rímsku nás zaujal Vojtěch Ondrouch. Bohuslav Novotný priniesol do Bratislavy pražskú skúsenosť a systematické prednášky. Mária Novotná, ako mladá asistentka, postupne preberala prednášky o dobe bronzovej a halštatskej. Takmer všetci sme prázdniny trávili na výskumoch a to bola najpríjemnejšia i najprínosnejšia časť štúdia, ktoré sme absolvovali v časoch diktátu dogmatického socializmu. Odhalenie kultu osobnosti Stalina zmenilo atmosféru len čiastočne, určitá študentská vzbura sa ako pyžamová odohrávala viac v internátoch než na fakulte. Zahraničné kontakty neexistovali, bol mi odopretý aj dohodnutý prázdninový pobyt v NDR. Podnikli sme len pre všetkých pamätnú i poučnú a príjemnú exkurziu v Bulharsku cez Sovietski zničenú Budapešť na jar roku 1957 a z nášho pohľadu americký Belehrad. Študentský život sa okrem fakulty odohrával vo vechách, v kaviarni u Blahu i v Savojske či u Malého Muka a v internátoch. Ale permanentky v Slovenskej filharmónii a premiéry v opere i v činohre boli pravidlom a obohacovali a formovali nás kultúrne i spoločensky. S Dášou Zálesákovou-Řihovou a Vierou Němejcovou, keďže pôvodné kolegyně Elena Diačiková-Minarovičová a Veronika Plachá absolvovali klasickú archeológiu, sme promovali roku 1959. V jeseni sme sa s Vierou zobrali a po mojej vojenskej službe roku 1961 sme zakotvili v Archeologickom ústave v Nitre. Už začiatkom roku 1962 sme mali prednášky na konferencii československých archeológov v Smoleniach a tak naostro sme vstúpili do československej archeológie

Čo alebo kto prispel k Vašej špecializácii na obdobie neolitu? Bola to náhoda alebo Váš dlhodobejší záujem?

Najprv ma zaujala kniha Albína Stockého *Pravěk země České a Die Bandkeramik in Ungarn* od Ferenca Tompu s bukovohorskou keramikou. V čase priprav na diplomovú prácu ma fascinovala na tú dobu veľká kniha Jánosa Bannera *Die Pécelér Kultur*, ktorú som si kúpil a začal zbierať kanelovanú keramiku zo Slovenska. Zistil som však, že nedokážem nakresliť badenské džbanky s kanelúrami, čo ma od tejto kultúry odradilo. Oveľa ľahšie sa kreslili

polguľovité nádoby a jednoduché lineárne a oblúkové vzory na lineárnej a železovskej keramike. Prvý kontakt s Bohumilom Soudským na výskume v Bylanoch a stretnutie s Hansom Quittom z Halle moje rozhodnutie urýchlilo a začal som sa venovať skúmaniu nášho neolitu, čo ma doteraz zaujíma a teší. Badenská kultúra, vďaka manželke Viere, nakoniec aj tak ostala v rodine.

Realizovali ste terénny výskum na desiatkach lokalít (napr. Nitra, Štúrovo, Santovka, Blatné, Čataj, Svodín a i.), publikovali štúdie, ktoré patria k nosným pri definovaní stredoeurópskeho neolitu. Jednou z Vašich tém sú aj počiatky neolitu v juhovýchodnej Európe a pôvod kultúry Starčevo, ktorá je spojená s Vaším výskumom v bulharskej lokalite Gălăbnik. Ako si spomínate na túto medzinárodnú spoluprácu a terénny výskum?

Už v diplomovej práci som sa pokúšal hľadať kultúrno-chronologické vzťahy s kultúrami na Balkáne a pokračovalo to aj v prvom pokuse o triedenie a chronológiu lineárnej a železovskej keramiky v roku 1962. Potom nasledovalo stretávanie s Vladimirom Miložičicom a jeho pozvanie na výskum vo Volose s návštevou nálezísk Seskla a Dimini, ako i expozície v Archeologickom múzeu v Aténach, ktorú inštaloval slávny Christos Tsountas. Študijná cesta v Rumunsku, neskôr Juhoslávii, ako aj účasť na výskume sídliska kultúry Starčevo v Bosne s Marijou Gimbutas a Alojzom Benacom rozširovali moje poznatky o neolitických kultúrach na Balkáne a v juhovýchodnej Európe. Moja prvá študijná cesta do Bulharska v roku 1978 s návštevou slávneho Karanova vyvrcholila v múzeu v Perniku, kde mi mladý archeológ Michail Čochadžiev ukázal novo získané nálezy z lokality Gălăbnik na rieke Strume. Na prvý pohľad mi bolo jasné, že vidím bielo maľovanú keramiku a oltáriky dovtedy neznámej kultúry v juhovýchodnej Európe. Porozumenie a sympatia s Michailom prerástli v krátkom čase do dohovoru o mojej účasti na výskume tejto lokality narušenej novým korytom regulovanej rieky. Náš dohovor vyústil v dohode medzi Krajským múzeom v Perniku a Archeologickým ústavom SAV so záštitou Archeologického ústavu a múzea BAV. Pri krátkej návšteve overovacieho výskumu roku 1979 sme dohodli začatie systematického výskumu od roku 1980. Počas letných mesiacov s veľkým počtom robotníkov a komsomolcov sme skúmali tellové sídlisko so štvormetrovou kultúrnou vrstvou kultúry Starčevo a novoobjavenej protostarčevskej skupiny Gălăbnik. Žiaľ, Michail Čochadžiev roku 1985 náhle zomrel a s jeho nástupkyňou Anetou Bakamskou sme museli v ním začatom výskume pokračovať. Sídlisko typu tell bolo pre mňa po skúsenostiach s našimi plochými sídliskami na spraši s pôdorysmi kolových stavieb a kultúrnych jám úplne novým problémom a výzvou. Ale účasť na výskumoch viac vrstevnatých sídlisk v Bosne a v Tesálii mi poskytla orientáciu v organizácii takého výskumu a hlavne v čítaní odkrývaných situácií a stratigrafie sídliska. S jedným prerušením sa výskum, po rozšírení na 1300 m², skončil v roku 1993. V roku 1986 sme po prvýkrát vôbec skúmali v sonde pod hladinou vtedajšej spodnej vody, kde sme dosiahli podložie a prvé osídlenie náleziska. Nakoľko som v osemdesiatych rokoch skúmal v Budmericiach, Žlkovciach a v Santovke, nemohol som byť každú sezónu v Gălăbniku, ale spoluautorka Aneta Bakamska výskum zodpovedne a kvalifikovane viedla. Bol som však pri všetkých dôležitých objavoch. Nakoľko už od neolitu bolo tellové sídlisko ohrozované povodňami a spodnou vodou, ostali zvyšky sídliska piatich stavebných horizontov v dosahu spodnej vody až dodnes. To spôsobilo, že sa v dobrom stave zachovalo stavebné drevo a vo veľkom množstve vetvičky listnatých stromov ako zvyškov po krmive domácich zvierat na plochách medzi domami. Vysoká hladina stúpajúcej spodnej vody a povodne determinovali aj postupné likvidovanie ešte funkčných domov a následné budovanie ďalšieho „stavebného horizontu“ na miestach predchádzajúcich stavieb z nabíjanej hliny v takmer ideálnej nivelete. Tieto okolnosti umožnili vo vlhkom prostredí rozpoznať šesť stavebných horizontov ranoneolitickej skupiny Gălăbnik protostarčevskej kultúry. Práve koncom tejto skupiny sa zmenili klimatické pomery a vtedy sa odohrala aj veľká zmena vo vývoji balkánskeho neolitu, keď vznikla kultúra Starčevo, v Gălăbniku zastúpená štyrmi stavebnými horizontmi. Jedným z prínosov výskumu je aj zistenie, že kultúra Starčevo primárne vznikla centrálnom Balkáne a nie v Podunajsku s eponymnou lokalitou pri Belehrade.

Tellové sídliská neposkytujú optimálnu stratigrafiu, lebo po sebe nasledujúce vrstvy v dôsledku opakovanej stavebnej aktivity s ťažbou stavebného materiálu zo starších dolných vrstiev, obsahujú pravidelne kontaminované nálezy, čo sa zvykne interpretovať ako plynulý vývoj a súčasný výskyt technologicky a typologicky odlišných keramických inventárov, ktoré sú pre klasifikáciu, triedenie a chronológiu najdôležitejšie. Naše stredoeurópske skúsenosti s typologickou metódou klasifikácie s využitím nálezových celkov umožnili na Balkáne novo definovať archeologické entity na úrovni kultúr, kultúrnych skupín, stupňov a fáz v širokom chronologickom a teritoriálnom kontexte. Musím však priznať, že pri definovaní genetických, kultúrnych vlastností a vzťahov narážam na diskrepancie v súčasnosti prevládajúcich koncepciách, ktoré nerešpektujú princípy relatívnej chronológie, takmer primárne vychádzajú z rádiokarbonových dát rôznej kvality, a len okrajovo sa venujú konkrétnym archeologickým kultúram so špecifickými inventármi. Balkánski autori sa pridriavajú tradičných kultúrno-chronologických systémov uznávaných autorit a len zriedkavo prezentujú nové koncepcie. Výskumy takého rozsahu a významu ako bol Gălăbnik skúmajú veľké i medzinárodné expedície s mnohými bádateľmi a s veľkorysým personálnym, materiálnym a finančným zabezpečením a my sme to vo dvojici museli urobiť v skromných podmienkach, čo spôsobilo aj oneskorenie v príprave záverečnej monografie o hlavných výsledkoch výskumu.

Keby ste mali ešte možnosť v ideálnej situácii pokračovať v terénnom výskume v niektorej „vašej“ lokalite, ktorú by ste si vybrali a prečo?

Všetky skúmané náleziská, ktorým som venoval veľa času aj sil sú ako vlastné deti, všetky som mal rovnako rád a bolo šťastie, že boli väčšinou prvé svojho druhu a posúvali poznanie o slovenskom a stredoeurópskom neolite.

Samozrejme, išlo vtedy o neorané pole a výsledky takmer každého výskumu na Slovensku boli prelomové. Taká bola moja prvá preskúmaná jama so starou lineárnou v Milanovicach, ktorá sa stala východiskom pri pomenovaní jednej fázy, ktorá ostane v literatúre, lebo Milanovce sú opäť Veľký Kýr. V Dvoroch nad Žitavou sa podarilo dokázať samostatnosť železovskej skupiny voči kultúre s lineárnou keramikou. Pohrebisko kultúry s lineárnou keramikou v Nitre bolo vtedy tretie najväčšie v Európe, dodnes patrí ku kľúčovým a jeho publikácia k mojim najcitovanejším. Aj sídlisko kultúry s lineárnou a železovskou keramikou v Štúrove, ktoré systematicky začala skúmať manželka Viera, malo prvenstvo v Karpatskej kotline a jeho publikácia je dodnes jediná v tomto priestore. Veľkým zážitkom bol záchranný výskum na polykultúrnom nálezisku pri stavbe diaľnice v Čataji. K solitérnym objavom patrí preskúmanie zhoreného domu ludanickej skupiny v Budmericiach, nehovoriac o veľkoplošnom výskume sídliska lengyelskej kultúry s unikátnym palisádovým rondelom s astronomickou orientáciou. Spomeniem ešte môj posledný výskum sídliska lengyelskej kultúry v Santovke roku 1986, ktorým sa podarilo doložiť a pod menom fáza Santovka definovať na Slovensku dovtedy chýbajúci vývojový úsek tejto kultúry. Nemôžem obísť stále ešte jedinečný výskum manželky Viery vo Svodíne, s ktorým som mnohokrato dodnes spojený. Húževnatej a optimistickej bádateľke kruto nebolo dopriať veľké dielo dokončiť. Našťastie, členovia Katedry archeológie FF UK v Bratislave sa podujali v jej diele pokračovať s tým, že početné objekty a množstvo nálezov chcú podrobne dokumentovať, analyzovať a interpretovať.

Otázka, na ktorom z nálezísk by som vo výskume pokračoval je podmienená hlavne tým, kedy nastane ideálna situácia, keď tematický systematický výskum nebude závislý od stavebných aktivít a od investora. Pokračovanie výskumu pohrebiska v Nitre by som ponechal multidisciplinárnemu tímu budúcej generácie. Veľkoplošný výskum by si zaslúžila lokalita v Santovke alebo ktorékoľvek iné sídlisko lengyelskej kultúry v okolí s dobrými pôdnymi podmienkami s perspektívou riešenia vzťahov voči vývoju potiskej kultúry. Sám by som skúmal niektorú z lokalít z fázy Moravany-Brodzany, aby sa po všetkých stránkach kompletizoval vývoj lengyelskej kultúry.

Kedy ste sa stali členom Slovenskej archeologickej spoločnosti? Bolo to pre Vás niečo osobitné?

Členom Slovenskej archeologickej spoločnosti som sa ako poslucháč druhého ročníka, podľa legitimácie, stal už roku 1956, ale na účasť na činnosti si nespomínam. Zato veľmi dobre pätám činnosť Spoločnosti od pôsobenia v Archeologickom ústave po skončení štúdia. Vtedy sa pod predsedníctvom profesora Janšáka, na vysokej protokolárnej úrovni, konali výročné schôdze, exkurzie, prednášky a honorovali sa aj študijné cesty po odovzdaní príslušnej dokumentácie. Aktívni boli aj pracovníci múzeí a členovia z radov neprofesionálnych spolupracovníkov. Schôdze spoločnosti boli vždy udalosťou a žiadny z predsedov noblesu starej školy Štefana Janšáka už nedosiahol, ale menili sa aj okolnosti, ciele i členovia SAS.

Aké výzvy stoja podľa Vás pred súčasnou mladou generáciou (slovenských) archeológov?

Počas mojich vyše šesťdesiatich rokov sa archeológia ako vedecká disciplína podstatne zmenila, vstúpili do nej prírodovedné, fyzikálne, chemické, geografické, matematicko-štatistické a ďalšie vedy a metódy, ktoré archeologické bádanie zdokonaľujú a rozvíjajú, ale aj formalizujú a deformujú, keď sa niektoré výsledky nearcheologických disciplín preferujú pred poznatkami klasických archeologických postupov. Isto nie je náhoda, že pri riešení takých kľúčových problémov genézy a šírenia neolitickéj civilizácie sa odvoláva na hlavné tézy Gordona W. Childea, ktoré sú stále aktuálne a najmä nie jednoznačne vyriešené. Teda, súčasná mladá generácia slovenských archeológov musí na vysokej odbornej a technickej úrovni zvládnuť prospekciu a terénny výskum a prehľbovať všetky úrovne archeologického bádania a poznania. Rozvíjať tímovú a interdisciplinárnu spoluprácu. Prítom si musí nájsť primerané miesto a úroveň v kontexte európskej archeológie. Každý mladý bádateľ sa musí snažiť o svoj rozvoj a zdokonaľovanie, lebo je známa téza a poznatok, že vedec dosahuje najlepšie výsledky a objavy pred štyridsiatym rokom života. Škola a učitelia pripravujú všetkých študentov približne rovnako a predsa medzi absolventmi tej istej katedry a toho istého učiteľa vidno mnohokrát podstatné rozdiely.

Ďakujem Vám veľmi pekne za toto stretnutie a rozhovor. Ad multos annos!

Za Výbor SAS pri SAV želá Jana Mellnerová Šuteková

SPOLOČENSKO – VEDECKÉ PODUJATIA

Konferencia Tudományos műhelyek Komárom-Esztergom megyében III.

3. novembra 2014 sa uskutočnila regionálna konferencia v Múzeu Kuny Domokos v Tate, ktorá sa venovala novým výsledkom hlavne historiografických odborov v širšom regióne. Prednášky prebiehali paralelne vo viacerých súběžných sekciách. Prezentovali napríklad eneolitické nálezy z Ostrihomu, rímske kahance z Vértesszölös, nové výskumy vojenského mesta Brigetio, avarské okrasy konského postroja, kožušníctvo z obdobia zaujatia vlasti

starých Maďarov, a odkryv hradu Vitány (Vértessomló). Z historických prednášok by sme spomenuli hlavne tú, ktorá sa venovala kráľovským „itinerárom“ z obdobia vrcholného stredoveku. Články z prednášok budú vydané pravdepodobne v zborníku organizátorského múzea.

András Csuthy

Konferencia Hadak Útján XXIV. (4-6. november 2014, Esztergom)

24. putovnú včasnostredovekársku konferenciu organizovali Archeologická katedra Univerzity Pázmány Péter Katolikus Egyetem a odborná skupina Maďarskej akadémie vied Magyar Őstörténeti Támacsoport vlani v Ostrihome. Aj tam sa zišlo viacero odborníkov s cieľom okrem prezentovania prednášok, posterov a publikácií a oboznámenia sa s novými výsledkami kolegov, osláviť aj jubileum Károlya Mesterházyho. Na jeho počesť vyšiel aj predbežný konferenčný zborník už s odovzdanými príspevkami.

Pohľad na účastníkov konferencie.

Mená vyše 40 prednášajúcich a témy prednášok je možné nájsť v programe, resp. v knihe abstraktov konferencie. Prednášky sa zaoberali od konca doby rímskej po Mohács, napríklad hákmi, sarmatskou pečatenou keramikou, neskoroantickou keramikou, trepanáciou lebiek u Sarmatov, zbraňami Longobardov, obydliami Gepidov, konským postrojom, náušnicami, perličkami, keramikou, panciermi, elitou, vykrádaním hrobov a zahraničnými kontaktami Avarov, detskými hrobmi, zničenými lukmi, nálezom Mala Pereščepino, nálezom z okolia Bojne, úderovými zbraňami a keramikou árpádovského obdobia, nálezom koňa Kumána (?), antropologickými analýzami, hagiografickými poznatkami, genealogickými interpretáciami u nomádov,

resp. s mnohými ďalšími nálezmi a ich kontextami z pohrebísk a sídlisk celej Karpatskej kotliny. Odznali aj „kurzy“ od Gábora Lőrinczyho o spracovaní pohrebiska Szegvár-Oromdűlő a s prekladom aj výsledky výskumu nomádov zo 6-9. storočia od Alexa Komara a výskumu južnej Rusi 9-10. storočia od Natalii Khamaiko. Prezentovali aj ďalšie nové publikácie, a navštívili sme novú expozíciu prezentačného múzejného depozitáru v Balassi Bálint Múzeum.

Ďalšia konferencia sa uskutočnila v Podunajskom múzeu v Komárne v dňoch 19-21. októbra 2015, o ktorej výsledkoch budeme odbornú verejnosť informovať v ďalšom čísle Informátora SAS.

András Csuthy

Dni Antona Točíka

Dňa 13. mája 2015 sa na pôde Archeologického ústavu SAV v Nitre uskutočnil už piaty ročník Dní Antona Točíka. Ako každoročne aj počas tohto malého jubilejného ročníka bola hlavnou témou prezentácia najdôležitejších výsledkov práce jednotlivých vedeckých oddelení. Úvodné slovo patrilo K. Pietovi, ktorý predstavil hostí zo Slavistického ústavu Jána Stanislava. J. Doruľa predniesol príspevok „Slováci a slovenčina od začiatkov po národné obrozenie“ a P. Žeňuch vystúpil s prednáškou „Výskum cyrilských písomností v Slavistickom ústave Jána Stanislava“. Obe prednášky vzbudili záujem archeologickej verejnosti aj vďaka metodike skúmania jazyka ako aj písomností, s ktorými nás hostia oboznámili. Nasledovalo vyhlásenie výsledkov súťaže o Cenu Antona Točíka pre mladého tvorivého pracovníka. Do súťaže sa zapojilo celkovo päť mladých pracovníkov z rôznych inštitúcií na Slovensku. Prvé miesto obsadil Mgr. M. Husár, PhD. z Ústavu pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda z Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína a Metoda v Nitre. Monografické dielo „Žrdovo-bodné zbrane včasného stredoveku v Karpatskej kotline. Typológia a jej vyhodnotenie. I. diel“ bolo odbornou komisiou hodnotené ako veľmi kvalitné dielo s prínosom pre štúdium včasného stredoveku. Druhé miesto obsadil Mgr. P. Horváth z Archeologického ústavu SAV. Do súťaže boli prihlásené dve štúdiá, zaoberajúce sa lokalitou z mladšej doby železnej v Komjaticiach „Výzdoba a výzdobné motívy na keramike z laténskeho sídliska v Komjaticiach. In: Moravské križovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií v roku 2014. 335 – 353 a „Laténske sídlisko v Komjaticiach, poloha Kňazova jama“, Študijské Zvesti AÚ SAV, 56/2014, 69 – 109. Ide o čiastkové výsledky dizertačnej práce tohto autora. Samotné druhé miesto naznačuje, že s potešením môžeme očakávať kvalitné vyhodnotenie tejto významnej laténskej lokality. Tretie miesto patrilo Mgr. Z. Robakovi z Archeologického ústavu SAV. Do súťaže sa prihlásil s katalógom ku svojej dizertačnej práci, ktorej prvý diel vyšiel v roku 2013. Dielo

s názvom „Studia nad okuciami rzemieni w typie karolinskim VIII.-X w. II czesc. Nitra 2014. monografia II část Archaeologica Slovaca Monographiae“ je rovnako významným počinom pre štúdium v období stredoveku. Súťažiaci, ktorí skončili na druhom a treťom mieste predstavili svoje práce prítomným v auditóriu. V prednáškovom cykle sa pokračovalo dvoma veľmi očakávanými príspevkami. Profesor J. Bátora oboznámil zúčastnených s výsledkami ďalšej etapy výskumu opevnenej osady a pohrebiska zo staršej doby bronzovej vo Vrábľoch. Systematický výskum pre vedecké a dokumentačné účely každoročne prináša dôležité poznatky o štruktúre a urbanizme sídla formujúceho sa už v období únětickej kultúry. Celkový obraz o demografii môže priniesť aj výskum pohrebiska, ktorý je však len v začiatkoch. Ďalšími prednášajúcimi boli I. Cheben a M. Cheben, ktorí systematicky skúmajú osady z mladšej a neskej doby kamennej vo Vrábľoch a v Čiernych Kľačanoch. Rozsiahly geofyzikálny prieskum oboch lokalít potvrdil veľký potenciál pre výskum týchto osád. Každé z nálezísk ukázalo už počas prvých sezón prekvapivé výsledky. Lokalita vo Vrábľoch bola opevnená. Počas výskumnej sezóny sa podarilo odkryť niekoľko dlhých domov a veľmi precízne boli odobraté vzorky, ktoré sa momentálne spracovávajú. V Čiernych Kľačanoch sa podarilo pri jednom z domov datovaných do ludanickej skupiny lengyelskej kultúry zachytiť stopy kovoolejárskej výroby a spracovania medi. Vďaka neúnavnej práci uvedených kolegov J. Bátora, I. Chebena a M. Chebena, ale aj ďalších, ktorí síce neprezentovali výsledky svojej práce počas Dní Antona Točíka, ale pravidelne sa zúčastňujú vedeckých kolokvií a konferencií sa poznanie na poli archeológie posúva ďalej. Kolegom za ich prácu ďakujeme a tešíme sa na ďalší ročník Dní Antona Točíka.

Klaudia Daňová

4. Geologicko-Paleontologicko-Archeologická Diskusia 2015

Dňa 6. mája 2015 sa v priestoroch Archeologického ústavu SAV v Nitre konal štvrtý ročník konferencie Geologicko-Paleontologicko-Archeologická Diskusia (GEPAARD). Hlavnou témou boli najnovšie výsledky výskumu doby kamennej. Na organizácii sa podieľal Archeologický ústav SAV a Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV. Konferencie sa zúčastnilo 21 prednášajúcich zo štyroch krajín (Austrália, Česká republika, Francúzsko a Slovenská republika) s 10 príspevkami¹.

Po úvodnom zahájení organizátormi konferencie nasledoval prvý blok prednášok, v ktorom boli prezentované výsledky výskumov epigravettienských lokalít z územia Moravy a Slovenska. Ako prví predniesli svoj príspevok J. Bartík, P. Škrdla, L. Nejman, T. Rychtaříková, P. Nikolajev, J. Eigner, M. Nývltová Fišáková, J. Novák a M. Polanská s názvom „Polykulturní lokalita Mohelno-Plevovce a její přínos pro chronologii a kulturní klasifikaci epigravettienu“. Zameraný bol na opis nálezových situácií a nálezov z výskumu novoobjavenej lokality v Mohelne, ktorá sa nachádza pod hladinou miestnej vodnej nádrže. O jej výnimočnosti svedčia predovšetkým dve zistené kamenné štruktúry, ktoré sú interpretované ako pozostatky dláždených obydlií. Ľ. Kaminská sa vo svojom referáte „Gravettienska industria z Hrčel'a-Pivniček“ zaoberala vyhodnotením kolekcie štiepanej kamennej industrie z lokality Hrčel'-Pivničky. Z. Nerudová, P. Neruda, N. Doláková a J. Novák vystúpili s prednáškou „Brno-Štýřice III – příspěvek k rekonstrukci klimatu kultury epigravettienu“, v ktorej sa pokúsili o rekonštrukciu klimatických pomerov na sklonku mladého paleolitu na základe analýzy osteologického materiálu, malakofauny a uhlíkov z epigravettienskej lokality Brno-Štýřice III.

V úvode druhého bloku A. Nemergut prezentoval „Najnovšie výsledky archeologického výskumu neskoropaleolitických lokalít na Orave“, ktorý bol realizovaný na brehoch Oravskej priehrady v katastrach Bobrova a Trstenej. V ďalšej prednáške P. Škrdla informoval o „Pokračování EUP projektu na Moravě“, v rámci ktorého by sa chcel zamerať na výskum lokalít v Tvarožnej-Za školou a v Líšni/Podolí, datovaných do včasnej fázy mladého paleolitu. B. Hromádová a Ľ. Kaminská s témou „Mladopaleolitické hroty z mamutoviny z lokalit Slaninová, Čertova pec a Dzeravá skála“ oboznámili poslucháčov s predbežnými výsledkami analýzy najznámejších paleolitických hrotov z mamutoviny z územia Slovenska.

Posledný blok otvorili A. Přichystal a O. Gavula s referátom „Silicifikované jílovce karpatského flyše (révaity, ondavské rohovce) jako suroviny pravěkých štípaných nástrojů“. Pojednával o moravských révaitech a východoslovenských ondavských rohovcoch, ktoré boli v staršej dobe kamennej často využívané ako suroviny štiepanej kamennej industrie. M. Sabol, M. Nývltová Fišáková a T. Čeklovský vystúpili s témou „Výsledky analýzy izotopov ¹³C a ¹⁵N z fosilných nálezov cicavcov na neandertálskych lokalitách Bojnice I a Bojnice III pri Prievdizi“. Z. Bočková predstavila „Petrografický materiál na eneolitické lokalitě v Praze 6-Suchbale“. Posledná prednáška M. Gregora s názvom „Otázka proveniencie dáckej a laténskej keramiky z Bratislavy a hradu Devín (Západné Slovensko)“ bola venovaná identifikácii pôvodu surovín, použitých na výrobu dáckej a laténskej keramiky z Bratislavy a Devína na základe petrografického zloženia.

Po ukončení prednáškovej časti sa konal workshop a diskusia spojené s ukážkou archeologických nálezov z lokalít Brno-Štýřice III, Nitra III a Nitra-Katruša.

Adrián Nemergut

¹ Program konferencie a zborník abstraktov sú dostupné online na adrese: http://www.paleolit.org/?page_id=856.

Konferencia „Forum Urbes Medii Aevi XIV“

Spoločnosť ARCHAIA Brno organizuje už od roku 2002 špecializovanú medzinárodnú konferenciu zameranú na urbánnu archeológiu, každý ročník je venovaný niektorému konkrétnemu problému, s ktorým sa stretávame pri výskume stredovekých mestských jadier.

Témou štrnásteho ročníka konferencie organizovanej v spolupráci s Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky bolo „Trhovisko v stredovekom meste“. Konferencia sa uskutočnila v dňoch 24. – 26. júna 2015 v Bratislave v zasadačej miestnosti Pamiatkového úradu Slovenskej republiky. Tento ročník sa niesol v komornej atmosfére umožňujúcej časovo neobmedzenú diskusiu k jednotlivým prednášaným témam. Aktívne sa ho zúčastnili vedeckí pracovníci zo štyroch krajín: Slovenska, Česka, Ruska a Poľska a spolu odznelo 13 prednášok. Konferenciu otvorili príhovorom Renáta Glaser-Opitzová a David Merta.

Úvodný príspevok v prvý deň konferencie predniesol Richard Zatloukal na tému postupný vývoj mestského trhoviska od križovatky ciest po plne vyvinuté stredoveké trhovisko na príklade Dolného a Horného námestia v Olomouci a ich rozdielneho vývoja. Nasledovala Oksana Zapletalová, ktorá priblížila postupný vývoj výmeny tovarov a obchodu ako aj samotného trhu v stredovekom Novgorode a venovala sa aj rozdielom v porovnaní so stredoeurópskym priestorom. Prvý blok prednášok zakončili David Merta, Marek Peška, Lenka Sedláčková a Antonín Zoubek s príspevkom opisujúcim vývoj a situáciu na brnenskom Dolnom trhu. Druhý blok prednášok začal príspevok o predmestí sv. Vavrinca v Bratislave Petry Šimončíchovej-Koóšovej a Branislava Lesáka venovaný jeho postupnému vývoju. Marcela Ďurišová predniesla príspevok s témou trhovisko na Dominikánskom námestí v Košiciach, na ktorý svojím príspevkom nadviazal Maroš Volovár s podrobným rozborom kostola košických dominikánov ako kulisy trhoviska na Dominikánskom námestí. O vývoji trhovísk na území Dolného Sliezska na príkladoch miest Wroclav a Głogów referovala Malgorzata Chorowska a Maciej Krzywka. Záverečnou prednáškou dňa bol príspevok Macieja Malachowicza o tehlovej architektúre na námestí Nowy Targ vo Wroclawy.

Druhý deň začal konferenciu príspevok Antonín Zoubek s kolektívom približujúci Zelní trh v Brne v stredoveku a včasom novoveku. Nasledoval príspevok Mareka Pešku o bývalom Rybnom trhu v Brne a prvý blok prednášok ukončil David Merta a Marek Peška s príspevkom približujúcim architektúru stredovekých domov jihlavských kupcov a jej vývoj na konkrétnom príklade zachovaných stojacich domov. Druhý blok začal príspevok Aleša Hocha a Davida Mertu približujúci vývoj trhoviska poddanského mestečka na príklade Jaroměřic nad Rokytnou. Blok ukončil Ondřej Anton a Petr Cíkrle s príspevkom ku kontrole mier a váh mestskou samosprávou ukončený vtipnou video rekonštrukciou priebehu kontroly váženia v stredoveku.

Po obednej prestávke sa uskutočnila exkurzia po Bratislave za odborného výkladu Ivana Staníka a Branislava Resutíka, po ktorej skončení sa účastníci stretli na večeri a spoločenskom posedení. Na tretí deň sa účastníci premiestnili na exkurziu do neďalekej Trnavy, počas ktorej účastníkov sprevádzala Jaroslava Žuffová. Konferencia bola po odbornej stránke veľmi úspešná a podnetná.

Anna Barteková

23. Limes kongres 2015 v Ingolstadte

14.–20. 9. 2015 sa v bavorskom Ingolstadte stretlo viac ako 400 bádateľov z 30 krajín a piatich kontinentov zaoberajúcich sa problematikou rímskej opevnenej hranice (Limes Romanus). Kongres, ktorého slávnostné otvorenie sa uskutočnilo za asistencie rímskych legionárov a hudobníkov, sa konal priestore Vysokej technickej školy (Technische Hochschule). Prednášky prebiehali paralelne v štyroch sálach podľa tematických okruhov. V rámci nich sa riešili otázky fungovania rímskeho obranného systému (rozmiestnenie pevností, cestná sieť, zásobovanie) a jeho ekonomického zázemia (mestá, civilné osady, vily). Veľká pozornosť bola venovaná 2D a 3D rekonštrukciám táborov i príľahlých civilných sídlisk. Pri nich sa čoraz vo väčšej miere používajú výsledky geofyzikálnych meraní, ktoré umožňujú v krátkom čase preskúmať pomerne rozsiahle plochy. Ako osobitá problematika boli rozoberané operácie za rímskou hranicou a ich logistika. Výpravám predchádzalo zhromažďovanie informácií o teréne, možnostiach zásobovania a pod.

Účastníci kongresu pred rekonštruovanou bránou tábora Pfünz.

Okrem prednášok boli už v prvý deň konferencie prezentované postery. Súčasťou kongresu boli tiež exkurzie po hornogermánsko-raetskom limite, ktorý je podobne ako Hadrianov a Antoniniov val vo Veľkej Británii zapísaný do súboru pamiatok UNESCO. Zápis ďalších pamiatok (medzi nimi aj Gerulata) je v procese prípravy. Počas exkurzii mali ich účastníci možnosť vidieť rôzne spôsoby sprístupnenia rímskych pamiatok: od úplných rekonštrukcií (táborové brány vo Weißenburgu a Pfünze), cez čiastočné rekonštrukcie pôdorysov, po prezentáciu originálnych základov budov v otvorenom teréne (Burgsalach), alebo pod zastrešením (kúpele vo Weißenburgu). Ako ukazujú dlhoročné skúsenosti je dlhodobá prezentácia originálneho muriva v otvorenom teréne s ohľadom na jeho zachovanie pre budúce generácie problematická. Zaujímavá bola prezentácia pôdorysu tábora a budov v Ruffenhofene prostredníctvom porastu (živý plot, vysoká tráva, vykosené plochy). Účastníci exkurzií mali možnosť vidieť aj prebiehajúce povrchové výskumy (Zandt, Regensburg), hoci v súčasnosti sa výskum limitu zameriava viac na nedeštruktívne geofyzikálne metódy. Z územia Slovenska boli prezentované: nálezy rímskych architektúr na bratislavskom hrade (Musilová) a aktuálny stav výskumu rímskych pochodových táborov (Rajtár, Ölvecký). Nasledujúci kongres sa uskutoční o dva roky v Srbsku.

V rámci 20 sekcií boli zo Slovenska títo prednášatelia s prezentáciami: Remeslo a obchod: R. Frečer – Lampy z Gerulaty (Bratislava-Rusovce), príspevok o nových poznatkoch k organizácii výroby lúč; Rekonštrukcie rímskych opevnených sídiel: M. Musilová - Nálezy rímskych architektúr z 1. storočia pred Kr. na bratislavskom hrade; Stavebný materiál: M. Šurinová – Kameň a nepálené tehly: stavebný materiál pevnosti v Egypte a T. Janek – Morfometria ako nová, sľubná metóda k problematike rímskej stavebnej terakoty; Za hranicami Rímskej ríše boli štyri prednášky päťice autorov C. M. Hüssen, J. Rajtár, B. Komoróczy, R. Ölvecký, M. Vlach - aktuálny stav výskumu rímskych pochodových táborov na území Slovenska a Moravy a v sekcii Otvorené/Zatvorené hranice: M. Šurinová – Limes v Egypte: Rozdeľuj a spájaj. Nasledujúci kongres sa uskutoční o dva roky v Belehrade a Viminaciu.

Igor Bazovský – Margaréta Musilová

Kongres Európskej asociácie archeológov v roku 2015

21. kongres EAA sa tohto roku konal 2. – 5. septembra v Glasgowe a počet účastníkov prekonal vlnajší rekord z Istanbulu (vyše 2000 prihlásených). Program tohto najmasovejšieho a najvýznamnejšieho stretnutia archeológov vo svete obsahoval 7 hlavných tém: 1. Archeológia a mobilita, 2. Redefinovanie identít, 3. Veda a archeológia (išlo najmä o analýzy izotopov a DNA), 4. Komunikovanie archeológie, 5. Dedičstvo a vízie, 6. Keltské konexie, 7. Interpretácia archeologických prameňov. Rokovanie prebiehalo v 174 sekciách, z ktorých pomerne veľká časť zabiehala do sociálnej antropológie. Spomeniem niektoré zaujímavé témy: Archeológia a sociálne siete, Archeoturizmus, Archeológia a grafity (!). Takmer chýbali tradičné príspevky s prezentáciou nálezov, s akými sa stretávame v našich končinách. Je to však celkový svetový trend, archeológia si v súčasnosti hľadá novú identitu a nové výzvy. Niektoré sa možno ukážu ako slepé uličky, ale je dobré, že na kongresoch EAA sa demokraticky môžu uplatniť aj neobvyklé vedecké projekty. V roku 2016 sa stretnutie bude konať vo Vilniuse.

Eduard Krekovič

Tretia konferencia História výroby fajok a archeologické nálezy fajok na Slovensku*

Kroky priaznivcov fajok a bádateľov venujúcich sa ich histórii na Slovensku i v zahraničí smerovali v dňoch 10.–11. septembra 2015 do Tekovského múzea v Leviciach. Organizátormi podujatia, na ktorom sa stretli archeológovia, historici umenia, muzeológovia a odborníci z ďalších vedných disciplín, boli Tekovské múzeum v Leviciach, Fajkový klub Nitra (Pipe Club Nitra) a Klub historických fajok o. z. Nitra.

Program sa začal vo štvrtok 10. septembra slávnostným otvorením výstavy *Fajky očami žien*, ktorá je inštalovaná v Galérii Jozefa Nécseyho v Kapitánskej budove Tekovského múzea a trvá do 11. októbra 2015. V Dobóvskom kaštieli Tekovského múzea si účastníci konferencie mohli prezrieť príležitostnú výstavu fajok zo zbierky Miroslava Harmana a tematickú výstavu šparákov od súčasných drotárov, ktoré pri tejto príležitosti priniesla a sprístupnila historička drotárstva Katarína Hallonová (Považské múzeum v Žiline). K vzácnym chvíľam prvého konferenčného popoludnia patrila prezentácia publikácií Evy Lovásovej s fotografiami Lukáša Rohárika *Štiavničky 1796–1959. Hlinené fajky z Banskej Štiavnice* (Banská Štiavnica 2014) a Kataríny Hallonovej *Keď fajka zhasla. When the Pipe has gone* (Žilina 2014). Završením prvého dňa podujatia bol spoločenský večer v rytierskej sále Tekovského múzea.

Piatok 11. septembra boli na programe prednášky. Najskôr všetkých privítala hlavná organizátorka Margaréta Nováková a otvorila prednáškovú časť konferencie. S krátkym príhovorom vystúpil zakladajúci člen Fajkového klubu Nitra Igor Escher, potom sa pozornosť zúčastnených upriamila na prednášajúcich. Prvé dva referáty predniesol Mário Žáčik (Tribečské múzeum v Topoľčanoch). V jednom podal „Informácie o novších akvizíciách fajok v Tribečskom múzeu v Topoľčanoch“, v druhom sa venoval „Predaju tabakových výrobkov v okrese Zlaté Moravce v 30. rokoch 20. storočia“. Na fotozáberoch sme mali možnosť vidieť i doposiaľ nezverejnené a v rámci poslednej revízie depozitára múzea zistené keramické fajky, napr. zo zberu v Bánovciach nad Bebravou v roku 1978. Vladimír Mitáš so Zuzanou Polákovou (Archeologický ústav SAV, Nitra) zamerali pozornosť na „Keramické fajky z archeologických nálezísk v Gemeri-Malohonte a Novohrade“, kde sa získali mnohé predmety tohto typu

po roku 2000 nielen v rámci rôznych záchranných výskumov, ale aj výskumov na vedecké a dokumentačné účely, poprípade ide o náhodné nálezy. Mnohé z nich vzbudili nezvyčajnú pozornosť a diskusiu, napr. súbor fajok zo 17.–18. stor. z výskumu Róberta Malčeka na Muránskom hrade v roku 2014. Archeologická rovina fajkovej problematiky pokračovala referátom Máriou Bielich s Marekom Vojtečkom a Adriánom Nemergutom (všetci Archeologický ústav SAV, Nitra). Menovaní bádatelia prezentovali v slovenských pomeroch unikátne „Nálezy jednodielnych hlinených fajok z Malých Šancí z Čierneho, okr. Čadca (17.–18. storočie)“. Publikum okrem samotných predmetov zaujali aktuálne možnosti ich 3D dokumentácie a digitálnej prezentácie. V príspevku „Výber z kolekcie tureckých fajok z Nových Zámkov“, ktorý si pripravila Eszter Kováčová (Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch), zarezonovali veľa krát sa na fajkách tureckého typu objavujúce arabské nápisy LIQÁ‘ AL MAHBÚB a KALUB LIQÁ‘ AL MAHBÚB. Bohatý dopoludňajší program gradoval opakovanou prezentáciou publikácie Kataríny Hallonovej, ktorá jej obsah priblížila všetkým, ktorí sa do Tekovského múzea nedostavili deň predtým. Knihu *Keď fajka zhasla* aj publikáciu Evy Lovásovej *Štiavničky 1796–1959. Hlinené fajky z Banskej Štiavnice* si účastníci konferencie mohli na mieste zakúpiť.

Margaréta Nováková otvára konferenciu. Foto: V. Mitáš.

Pipiers de Saint-Claude, Confrérie de Jean Nicot, viceprezident Asociácie dymkářských klubů ČR, viceprezident Asociácie fajkových klubov Slovenska atď.). V ďalšom vstupe sme mali možnosť vidieť trojicu trojdielnych fajok z depozitára Vlastivedného múzea v Považskej Bystrici, ktoré predstavila historička múzea Anna Šujanská. Duch doby francúzskeho impresionizmu, ktorý zostal zvečnený na početných autoportrétoch, zátišliach a karikatúrach s fajkou, dominoval v prezentácii Petra Plevu (Tekovské múzeum v Leviciach) „Fajky v umení 19. storočia“. Určite viacerí sme so záujmom sledovali, ako často sa tabaková fajka objavuje napríklad na obrazoch Vincenta van Gogha. V záverečnom vstupe ďalší z trojice zakladajúcich členov Fajkového klubu Nitra Maroš Stražanec bilancoval „13 rokov PIPE CLUB-u Nitra“. Okrem prehľadu bohatých aktivít tohto klubu vyslovil želanie vytvoriť veľkú elektronickú databázu fajok zo Slovenska, ktoré sa zistili v rámci archeologických výskumov alebo sú uložené v rôznych múzejných zbierkach. Takto by mohli byť dostupné *on-line* napr. na webovej stránke Fajkového klubu.

Počas celého dňa sme v konferenčnej miestnosti očami maškrtili na výbere z rozsiahleho súboru keramických fajok, ktorý zachránil Roman Holý. Táto kolekcia sa našla v dome hrnčiara Benča v Novej Bani, ktorý okrem bežného hlineného riadu evidentne glazúroval tiež fajky. Stovky fajok z Novej Bane by však bolo vhodné čím skôr sprístupniť odbornej verejnosti formou publikácie.

V závere podujatia sa slova ujal známy zberateľ historických fajok z Košíc, pán Miron Mihalič, ktorý vtipným spôsobom komentoval „veľký tresk“ záujmu o výskum, zbieranie a vystavovanie fajok ako aj ďalších vecí spojených s fajkářstvom a fajkovou kultúrou na Slovensku v ostatných rokoch. Súčasťou pozitívnu energiou nabitého príhovoru tohto nadšenca bolo vyslovenie vďaky a obdarovanie hlavnej organizátorky Margaréty Novákovej kvetmi. Publikáčným výstupom z podujatia by mal byť zborník, ktorý spojí referáty z druhej a tretej konferencie o histórii výroby fajok a archeologických nálezoch fajok.

Tradičnou bodkou za akciou bol spoločný fotozáber účastníkov konferencie a sľub, že o dva roky sa znova stretneme.

Konferenciu podporili: Zväz múzeí na Slovensku, ENSECO, a. s., Anna Kováčová Agentúra BOZP a PO.

Vladimír Mitáš – Mário Bielich

* Práca vznikla v rámci projektu *Civilizácia popolnicových polí na Slovensku* Vedeckej grantovej agentúry VEGA č. 2/0198/12 a *Migrácia - akulturácia - integrácia - mobilita - obchod v dobe sťahovania národov a vo včasnom stredoveku na území Slovenska* Vedeckej grantovej agentúry VEGA č. 2/0189/12.

V poradí tridsiata štvrtá konferencia zameraná na mladšiu a neskorú dobu kamennú sa konala v dňoch 14.–16. 09. 2015 v areáli Zámeckého dvora v dedinke Všeradice, okr. Beroun. Konferencia bola pod patronátom Ústavu archeologickej památkovej péče stredných Čech. Prvý deň prednášok bol venovaný výsledkom výskumov neolitických lokalít, primárne sídliskám, ale aj pohrebisku kultúry s vypíchanou keramikou a o úlohe obsidiánu na Morave.

Na druhý deň konferencie pripravili organizátori exkurziu po okolitých archeologických lokalitách v Českom krase. Sprievodcu nám robil D. Stolz. Prvou zastávkou bol Skřípel s najlepšie dochovanými štvoruholníkovými valmi (tzv. Viereckschanze) z doby laténskej v Českej republike. Neďaleko tohto sídla spoločenskej elity bol objavený depot zlatých keltských mincí, tzv. dúhoviek. Druhou zastávkou bola vrcholno-stredoveká tvrdza Hrádek u Libomyšle, založená v prvej polovici 14. storočia. Kopec, na ktorom sa tvrdza nachádza, bol dlho považovaný za pravekú mohyľu. V súčasnosti sa však predpokladá, že prírodný pahorok bol dosypaný o niekoľko metrov, aby sa zvýšila obranyschopnosť samotnej tvrdze. Ako ďalšie sme videli trojdielne hradisko Otmíčská hora s rozlohou necelé 4 ha. Samotné hradisko s opevnením bolo pravdepodobne vybudované v závere doby halštatskej, resp. vo včasnej dobe laténskej. Nálezy z výskumu z 50. rokov poukazujú aj na osídlenie v strednom eneolite (kultúra Cham) a vo včasnom stredoveku. Druhé hradisko, ktoré sa nachádzalo na vrchu Knihov u Zdic, bolo na základe nálezov z povrchových zberov datované do záveru doby halštatskej. Intenzívne osídlenie akropoly a strategická poloha vedie k úvahám o jej funkcii ako o sídle nobility či vojenskej pevnosti. Jednou z posledných zastávok bol Tetín, známy zo starých českých povestí. Komentovanú prehliadku obce, včasnostredovekého hradiska, ako aj vrcholnostredovekého hradu nám poskytol M. Lutovský. Pred odchodom sme si prezreli expozíciu miestneho múzea. Exkurzia bola zakončená výstupom na najvyšší bod Českého krasu – Bacín (499 m n. m.). Na vrchole kopca sa mala nachádzať praveká svätyňa. V úzkej krasovej pukline pod vrcholom kopca boli zdokumentované 3 vrstvy ľudských a zvieracích kostí a teda sa predpokladá, že mohla slúžiť ako obetná šachta.

Posledný deň konferencie bol venovaný prevažne obdobiu eneolitu. Zazneli prednášky na tému kamennej industrie, rádiouhlíkového datovania, archeozoológie a oboznámili sme sa o výsledkoch výskumu v Brodku u Prostějova.

Dorota Babínová

Pracovné stretnutie múzejných archeológov

Po akademických pracovníkoch tvoria múzejní archeológovia druhú najväčšiu komunitu v rámci tejto profesie na Slovensku. Na rozdiel od svojich akademických kolegov však pracujú v oveľa náročnejších podmienkach. O technickom zabezpečení (asistenti na výskumoch, kresliči, geodeti a pod.) sa im môže iba snívať, nehovoriac o evidovaní zbierok či vyťažovaní inými, aj neodbornými úlohami. Múzejní archeológovia sú navyše roztrúsení po celej krajine. Vo väčšine múzeí pracuje len jeden archeológ, čo popri obmedzených možnostiach štúdiá literatúry spôsobuje istú izolovanosť. Zväčša sa poznajú len archeológovia pracujúci v susediacich múzeách, resp. spolužiaci. Už dlhšie sa preto ukazovala potreba nájsť spoločnú platformu pre spoluprácu, výmenu skúsenosti a nadväzovania kontaktov. Dňa 7. 10. 2015 preto pozvalo SNM-Archeologické múzeum múzejných archeológov do svojich priestorov na pracovné stretnutie. Za prítomnosti takmer 30 účastníkov odznali tieto príspevky: **V. Tittónová**, Hradné múzeum vo Fiľakove: *5 etáp výskumu Dolného hradu vo Fiľakove*; **Z. Kasenčáková**, Lubovnianske múzeum – hrad v Starej Ľubovni: *Archeologický výskum paláca Ľubomírskych na hrade Ľubovňa*; **E. Kováčsová**, Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch: *Výber z kolekcie tureckých fajok z Nových Zámkov*; **M. Kvietok**, Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici: *Súčasný trendy archeologického bádania v Stredoslovenskom múzeu*; **M. Kučerová**, Múzeum v Kežmarku: *Archeológia v Múzeu v Kežmarku 2005-2015 - prehľad výskumnej činnosti*; **S. Sliacka**, Liptovské múzeum v Ružomberku: *Archeologický výskum na Rohačke*; **M. Kotorová – L. Krokker**, Vlastivedné múzeum v Hanušovciach n. T.: *Najvýznamnejšie archeologické výskumy Vlastivedného múzea v Hanušovciach n. T.* Ďalšie prezentácie mali formu posterov: **D. Andreášna**, Hornonitrianske múzeum v Prievidzi: *Pamiatková obnova hradu Sivý Kameň v rokoch 2013 až 2015*; **L. Choma Soročinová**, Malokarpatské múzeum v Pezinku: *Systematické výskumy Svätý Jur a Budmerice*; **M. Kotorová – L. Krokker**, Vlastivedné múzeum v Hanušovciach n. T.: *Archeopark Živá archeológia v Hanušovciach n. T.*; **M. Both**, SNM-Etnografické múzeum Martin: *Archeologická lokalita Hrádok v Košútoch /tzv. Attilov hrob/*.

Na záver stretnutia navštívili účastníci výstavu „Veľká Morava a počiatky kresťanstva“ za sprievodného slova Z. Kosarovej, jednej z autoriek výstavy. Akcia, zorganizovaná za spolupráce so Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV, sa ukázala ako úspešná. Ďalšie stretnutie sa rozhodol zorganizovať M. Kvietok z múzea v Banskej Bystrici.

Vladimír Turčan

Na rozhraní vekov a ríš. Kelti v Karpatskej kotline

Múzeum v Tatabányi organizovalo 15.-16. januára 2015 medzinárodnú konferenciu s názvom: **Na rozhraní vekov a ríš. Kelti v Karpatskej kotline.**

Účastníci konferencie prezentovali v jednotlivých prednáškach výsledky nielen z archeologických výskumov, ale aj štúdie dobových historických prameňov. Bohatá rôznorodosť tém prispela zaujímavými poznatkami k problematike osídlenia od obdobia halštatu až po koniec laténu na území Maďarska a Slovenska.

Na konferencii sa prezentovali rôzne inštitúcie, ako Múzeum Tatabánya: Gabriella Altdorfné Pál a Julianne Cseh; Archeologický ústav ELTE, Budapešť: Katalin Novinszki-Groma; Maďarská národná galéria, Budapešť: Gábor Tokai; MTA, Archeologický ústav Humanitných vied, Budapešť: Erzsébet Jerem; Balatonské múzeum: Beáta Tugya, Csilla Száraz, Bálint Havasi; Jóna András Múzeum: Eszter Istvánovits; Univerzita Szeged – Katedra archeológie: Valéria Kulcsár; Archeologický ústav, ELTE Budapešť: Lőrinc Timár a Csilla Sáró; Ásatás Kft., Kecskemét: Zsolt Gallina; Historické múzeum, Budapešť: Attila M. Horváth; Maďarské národné múzeum: Melinda Torbágyi a Zsolt Mráv; Iseum Savariense: Szilvia Bíró; Jannus Pannonius Múzeum: Gergely Kovaliczky; ELTE Ústav Konfuciusz: Anna Csikó; Podunajské múzeum v Komárne: Priska Ratimorská a Marek Gere; Tribečské múzeum Topoľčany: Mário Žáčik; Tekovské múzeum Levice: Margaréta Pöhlös; Archeologický ústav SAV v Nitre: Marián Samuel; Mestský ústav ochrany pamiatok, Bratislava: Margaréta Musilová; Štúdio 727, Bratislava: Jana Minaroviech.

V prednáškach boli zastúpené nasledovné témy: písomné pramene z keltského osídlenia, pohrebiská, problematika prežívania domáceho obyvateľstva v období provincie, napríklad v keltskej dámskej móde, vznik sídliskových aglomerácií typu villa rustica, pohrebné zvyky elity (hroby s koňmi a vozmi). Zaujímavou tematikou z neskorého obdobia bola otázka razenia mincí v neskoré dobre laténskej. Zo Slovenska boli prezentované výsledky výskumov a prieskumov zo stredného Ponitria, z územia Komárna a okolia. Najnovšie výskumy na Bratislavskom hrade boli prezentované v príspevku s názvom Hypotetická rekonštrukcia Rímskej stavby I a skladu amfór v Zimnej jazdiarni.

Môžeme konštatovať, že táto konferencia bola prínosom pre všetkých účastníkov. Do budúcnosti sa otvárajú možnosti užšej spolupráce, informovanosti a výmeny skúseností špecifickej problematiky neskoré doby laténskej v Karpatskej kotline v medzinárodnom kontexte.

Pri hlbšom záujme je možné sa oboznámiť s jednotlivými prednáškami v publikovanom zborníku **Tudományos Füzetek**, ktoré pravidelne vydáva Múzeum v Tatabányi.

V rámci konferencie bola usporiadaná výstava s názvom „Na rozhraní vekov a ríš. Kelti v župe Komárom-Esztergom“ (autorky Gabriella Pál a Julianna Cseh). Účastníkom konferencie bola predstavená nová pripravovaná expozícia s názvom „Metamorfózy“, ktorá je inštalovaná tiež v priestoroch Múzea v Tatabányi.

Ďakujeme usporiadateľom, hlavne Gabrielle Pál a Julianne Cseh za pozvanie a tiež za úprimné prijatie. A tešíme sa na ďalšie ročníky konferencie.

Priska Ratimorská a Jana Minaroviech

V Archeoparku Živá archeológia ožili dejiny

Pri kaštieli v Hanušovciach n. T. stojí od jesene minulého roka archeopark nazvaný Živá archeológia. 16. mája t.r. sa tu uskutočnil 1. ročník archeofestivalu Tisícročia za palisádou. Za skutočnou palisádou z drevených kolov sa návštevníci mohli zoznámiť s udalosťami zo staršej i mladšej doby kamennej, z mladšej doby bronzovej, z doby železnej a včasného stredoveku. Tento obrovský kus dejín - asi 30 tisíc rokov - sprostredkovali obydlia z daných období, predmety, ktoré ich charakterizujú, zvieratá, ale najmä ľudia - pravdaže tí súčasní, avšak odetí v ručne šitých odevoch, v takých, aké asi nosili ľudia dŕb dávno minulých. Neboli pasívnymi modelmi, ale *aktívnymi zberačmi, lovcami, remeselníkmi, bojovníkmi, kniežatami...* Domáca skupina Muzeánum (pracovníci a priaznivci Múzea v Hanušovciach n. T.) predviedla scénické kompozície približujúce jednotlivé úseky dejín, tiež prácu s hlinou v ruke i na kruhu, výrobu košíkov z prútia, štiepanie kameňa, výrobu malých šperkov z medeného drôtu, tkanie na malých krosienkach, strelbu z luku a jazdu na koni. Pozvaní hostia - skupina Vae victis z Lietavskej Lúčky priniesla ukážku životného štýlu Keltov. Ich kuchyňa rozvoniavala areál Archeoparku, ich tkáčske umenie ukázalo, že ľudia minulosti vedeli omnoho viac, ako si to dnes bežne uvedomujeme. Ďalší hostia - keramikárka Amália Holíková z Hája a kováč Erik Eštok z Vyšného Žipova nielen predvádzali, ale doslova vyučovali svoje remeslá. Pani keramikárka takmer neodišla od hrnčiarskeho kruhu, situovaného pri keltskej chate. Tým, ktorí mali pred prácou na hrnčiarskom kruhu rešpekt, trpezlivo ukazovala, ako si možno vyrobiť nádobku v ruke. Erik Eštok, výrobca takmer všetkých kovových predmetov - replík archeologických nálezov - v Archeoparku predvádzal výrobu tepaných predmetov z bronzového/medeného plechu pri obydli z doby bronzovej. Skupina historického šermu Šarišská pechota zo Šarišského hradu poskytla návštevníkom zážitok z ukážky stredovekého boja, ale tiež výrobu krúžkovej zbroje, tkanie, stredoveké stolové hry - jednoducho farbistú ukážku života v najmladšom (stredovekom) z prezentovaných období.

Ukážka z archeofestivalu 2015.

slovami: „To nesmieš, ničoho sa nedotýkaj (boli predsa v múzeu!).“ Jeden z organizátorov ho však opravil: „Naopak, poďte ďalej. Všetkého sa dotknite, skúste si, ako sa sedí na lavici, poťažkajte si kamennú sekeru, pokúste sa urobiť si malú hlinenú nádobku, utkajte si tkaničku...“ Dotyk s prírodným materiálom sa z našej súčasnosti vytráca. Meníme ho za virtuálny svet, ktorý však nevoní človečinou. A práve tú všeludskú človečinu prechádzajúcu cez tisícročia sa azda podarilo na archeofestivale v Hanušovciach priblížiť aj ľuďom 21. storočia spolu s priblížením našich dejín, ktoré tak zúfalo nepoznáme a pritom sú našim skutočným kultúrnym dedičstvom.

Mária Kotorová-Jenčová

Cyrilometodské slávnosti na hradisku Bojná I-Valy*

Dňa 4. júla 2015 sa pri príležitosti sviatku sv. Cyrila a Metoda na hradisku Valy uskutočnili v poradí už tretie Cyrilometodské slávnosti. Zážitkové stretnutie s históriou pripravila pre širokú verejnosť obec Bojná v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre. Po privítaní starostom obce Bojná J. Stankovským, slávnosť pokračovala omšou celebrowanou miestnym katolíckym kňazom Mons. P. Paliatkom. Doktor K. Pieta z Archeologického ústavu SAV v Nitre vo svojej prednáške predstavil výskum, prebiehajúci už od roku 2007, a najnovšie zistenia, ktoré sa odhalili počas predchádzajúceho roku 2014, ako aj víziu spojenú s modelovou rekonštrukciou východnej brány. Prvé poznatky o jej stavbe priniesol už v roku 1962 výskum doktorky V. Vendtovej, pričom od roku 2007 sa, až na malé prestávky, pokračuje v jej skúmaní dodnes. Niektoré, čiastočne zrekonštruované, stavebné prvky sú verejnosti už teraz prezentované. Modelová rekonštrukcia brány je plánovaná spolu so špecialistami na staré technológie zo Slovenskej technickej univerzity, s pracovníkmi Krajského pamiatkového úradu, a ďalšími odborníkmi. Na hradisku bolo postavených už niekoľko náznakových rekonštrukcií obydli a v tomto roku pribudla v poradí už tretia rekonštrukcia zemnice, ktorá sa nachádza v blízkosti samostatne stojacej hlinenej pece. Stavba bola iniciovaná za podpory Obecného úradu obce Bojná.

Počas slávností bolo pre návštevníkov pripravených viacero atrakcií. Ľudia mohli vidieť, a niektorí sa aj zapojiť, do historických bojov, ochutnať jedlá z dobovej kuchyne, vyskúšať si mletie múky na žarnove, výrobu keramiky či písanie na voskových tabuľkách. Slávnosti poskytli množstvo zábavy predovšetkým pre deti, pričom niektoré boli spojené napr. aj so spoznávaním práce archeológa v malých sondách vyhotovených pre tento účel. Na najvyššie položenom mieste hradiska sa nachádzala malá výstava výtvarných prác detí zo Základnej školy v Bojnnej, ktorej téma sa týkala veľkomoravského obdobia.

Cyrilometodské slávnosti na hradisku Bojná I.

Tretí ročník Cyrilometodských slávností na hradisku Valy mal aj napriek veľmi horúcemu počasiu pomerne bohatú účasť a veríme, že táto pekná tradícia bude pokračovať aj počas nasledujúcich rokov.

Miriam Jakubčinová

* Tento príspevok vznikol s podporou projektu APVV-14-0842.

Archeologické múzeum v prírode na Havránku

Archeologické múzeum v prírode Liptovská Mara – Havránok bolo ako expozícia sprístupnené v roku 1991, od roku 1995 so stálou lektorskou službou v správe Liptovského múzea v Ružomberku. V roku 2000, pri príležitosti Svetového stretnutia Liptákov, prezentovalo prvý animačný program, a od roku 2004 sa na Havránku organizujú rôzne druhy podujatí pre viaceré cieľové skupiny. Za tento čas prešiel edukačný program pre žiakov základných a študentov stredných škôl pozitívnym vývojom. Tento rok ponúklo múzeum program v dvoch termínoch jún a september pod názvom S deťmi za Keltmi.

Ukážka z programu S deťmi za Keltmi.

v programovom podaní, na podpivníkoch a tkanie na malých drevených krosienkach ilustrovalo produkciu rôznych textílií na rôzne využitie. Práca s hlinou bola zameraná na pokusy replikovať výzdobu púchovskej keramiky. Každá z činností bola podporená odborným výkladom. Odľahčením na záver bol animačný program skladajúci sa z dobových scén v časti expozície - opevnenie so vstupnou bránou, svätyňa a stredoveký hradok.

Edukačný program pozostával z viacerých úrovní prezentácie. Úvodné slová o dejinách výskumu, lokality a obraze doby vystriedala ukážka bežných činností, ktoré laténsky človek vykonával denne. Tieto boli jednoduchou, modernou formou predstavené návštevníkom s možnosťou aktívne sa zapojiť a vyskúšať každú z predstavených činností. Nenáročnosť použitých prostriedkov slúžila k odstráneniu zábran, či strachu pracovať s replikami pracovných nástrojov.

Výroba textilu bola predstavená spracovaním vlny – suché i mokré čistenie, česanie a spriadanie vlny. Plstenie malých dekoratívnych tvarov nasucho zase ukázalo inú možnosť spracovania vlny a jej využitie. Tkanie na karetkách,

Simona Sliacka

Devín v praveku

Múzeum mesta Bratislavy pripravilo v roku 2015 na hrade Devín novú výstavu pod názvom Devín v praveku. Optimálne prírodné podmienky a strategická poloha predurčovali túto lokalitu na jej pomerne skoré osídlenie. Vo výstave je prezentovaných takmer 400 náleзов od neolitu po staršiu dobu železnú, prevažne z areálu hradu, malá časť pochádza zo žiarového pohrebiska z doby bronzovej v obci Devín. Jedným z prvých objavených náleзов je bronzový kosák zo zbierky J. Zavadila, posledné objavené predmety pochádzajú z archeologického výskumu hradu v roku 2012. Výstava je koncipovaná chronologicky, jednotlivé obdobia

Pohľad na časť expozície „Devín v praveku“ (foto J. Madarás).

doložené na hradnom vrchu sú prezentované najmä sídliskovými, ojedinele hrobovými nálezmi a sprievodnými panelmi v slovenskom a anglickom jazyku. Výstavu Devín v praveku je možné vidieť na hrade Devín do konca októbra 2015, ale aj v mesiacoch apríl - október 2016.

Katarína Harmadyová

Výstava „Veľká Morava a počiatky kresťanstva“ v Bratislave

Po mimoriadne úspešnej prezentácii v Brne a v Prahe je v dňoch 6. 8. – 1. 11. 2015 výstava sprístupnená aj návštevníkom Bratislavského hradu. Okrem známych, publikovaných nálezov sú vystavené aj artefakty z nových výskumov a akvizícií. Spolu takmer 1 400 exponátov predstavuje dosiaľ najucelenejšiu prezentáciu materiálnej kultúry Veľkej Moravy. Jadro výstavy tvoria nálezy z Moravy a juhozápadného Slovenska, ale nechýbajú artefakty zo širšieho priestoru vrátane Rakúska a Poľska. Priestorovo je výstava členená do samostatných kóji s vynikajúcim

aranžovaním svetla a prítmnia. V úvodnej časti sú umiestnené doklady osídlenia zo sťahovania národov a z obdobia príchodu Slovanov. Jadrom prezentácie sú svedectvá veľkomoravskej kultúry. Exponáty dopĺňajú početné modely a zaujímavé počítačové rekonštrukcie. Výber predmetov aj výtvarná realizácia sú na vysokej odbornej úrovni, prevyšujúcej podobné akcie. K výstave vyšiel rozsiahly katalóg s tematickými štúdiami a kvalitnými fotografiami.

Vladimír Turčan

Výstava Hradu v Gemeri – Malohonte

Dňa 13. októbra 2015 Gemersko – malohontské múzeum v Rimavskej Sobote sprístupnilo výstavu s názvom Hradu v Gemeri – Malohonte. Autormi výstavy boli Alexander Botoš a Daniel Bešina. Výstava potrvá do 31. januára 2016.

Hrady a hradné ruiny dodnes priťahujú pozornosť širokej laickej i odbornej verejnosti. Pre laika sú hrady neodolateľným lákadlom, cibriacim jeho predstavivosť a obrazotvornosť jednak o výzore samotného hradu, ako aj o spôsobe života na stredovekom hrade.

Hrady v Gemeri – Malohonte sú pomerne málo známe, s výnimkou niektorých hradov (Krásna Hôrka, Muráň). Všetky hrady v Gemeri - Malohonte, okrem hradu Krásna Hôrka sú zachované v ruinoznom stave (Muráň, Veľký Blh, Hajnáčka). Nezriedka po hrade nie sú zachované žiadne nadzemné konštrukcie, len rôzne „prepadliny“ (stopy po zaniknutých objektoch) a rôzne terénne vlny, ktoré dávajú tušiť, kde sa hradný areál rozprestieral (Širkovce – Kapla, Gemer - Várhegy). V niektorých prípadoch nie je celkom známe ani len presné miesto lokalizácie hradu (Rimavská Seč).

Základnou metódou spoznávania hradov a predovšetkým hradných zrúcanín je archeologický výskum. Poznanie hradov v Gemeri – Malohonte pokročilo až v posledných rokoch v súvislosti s programom obnovy hradov nezamestnanými.

Ukážka časti výstavy.

Aj napriek tomu systematický archeologický výskum nebol vykonaný na žiadnom hrade v Gemeri – Malohonte. Realizované boli len čiastkové (zist'ovacie) archeologické výskumy na nasledovných hradoch: Drienok (vedúci výskumu P. Bednár – E. Fottová, rok výskumu 2006), Gemer (vedúci výskumu I. B. Kovács, rok výskumu 1993 – 1996), Hajnáčka (vedúci výskumu A. Botoš, rok výskumu 2014), Hodejov (vedúci výskumu G. Balaša, rok výskumu 1962), Jelšava – Hradovisko (vedúci výskumu G. Tököly - L. Olexa, rok výskumu 1977), Krásna Hôrka (vedúci výskumu A. Vallašek – A. Fiala, rok výskumu 1972), Muráň (vedúci výskumu R. Malček, rok výskumu 2013-2014), Nižný Skálnik – Maginhrad (vedúci výskumu A. Botoš, rok výskumu 2014), Rimavská Seč (prieskum

I. B. Kovács), Rimavská Sobota – Sobôtka – Turecký hrad (vedúci výskumu Z. Drenko, rok výskumu 1968, vedúci výskumu I. B. Kovács, rok výskumu 1978), Širkovce – Kapla (vedúci výskumu A. Botoš, rok výskumu 2013),

Tisovec – Hradová (vedúci výskumu Š. Holčík – K. Prášek – J. Bartík, rok výskumu 1999 – 2000, 2002), Tornaľa – Csonkavár (vedúci výskumu I. B. Kovács, rok výskumu 1996 – 1998).

V župe Gemer – Malohont je evidovaných celkom 37 opevnených sídiel - hradov a hrádok. V mnohých prípadoch, kvôli absencii archeologických výskumov nie je známy druh, rozsah a dispozícia opevnenia.

V Gemi – Malohonte je známych aj 19 toponým v tvare várhegy (hradný kopec), földvár (zemný hrad), hrádok a pod., ktoré nám indikujú názvy potencionálnych opevnených polôh.

Na výstave Hrad v Gemi – Malohonte sú prezentované archeologické nálezy z týchto hradov: Hodejov – Várhegy, Hajnáčka, Gemi – Komitátny hrad, Jelšava – Hradovisko, Jestice – Várhegy, Muráň, Nižný Skálnik – Maginhrad, Rimavská Seč, Rimavská Sobota – Turecký hrad, Širkovce – Kapla, Veľký Blh a Tornaľa – Csonkavár.

Najstarším písomne doloženým hradom v Gemi – Malohonte je komitátny hrad v obci Gemi, ktorý dal pomenovanie celej historickej župe. Hrad sa spomína už okolo roku 1200 v Anonymusovej kronike, teda môže pochádzať zo záveru 12. storočia, resp. z 2. polovice 12. storočia. Musíme však uviesť, že archeologický výskum vykonaný pod vedením I. B. Kovácsa nepriniesol nálezový materiál, ktorý je možné bezpečne zaradiť do 12. storočia.

Veľká väčšina hradov nielen v Gemi – Malohonte, ale aj na území Uhorska bola budovaná až po roku 1241/1242, po mongolských (tatárskych) vpádoch. Dovtedy vybudované kamenné hrady sa osvedčili ako výborná obrana a ochrana krajiny pred mongolskými (tatárskymi) hordami a kamenné hrady sa začali budovať po celom stredovekom Uhorsku.

Ďalšími hradmi, ktoré stáli pred tatárskym vpádom v Gemi – Malohonte (avšak nie je isté, či boli kamennej konštrukcie) sú hrady Hajnáčka a Jestice. Práve hrádok v Jesticiach, v polohe Várhegy, podľa zachovaného nálezového materiálu poukazuje na to, že hrádok mohol stáť už v románskom období (11. – 13. storočie). Predstavoval, by tak pravdepodobne jednu z najstarších foriem stredovekého opevnenia v Gemi – Malohonte. Túto hypotézu je nutné overiť archeologickým výskumom.

Hrady začali pustiť pozvoľne z dôvodu, že svojim majiteľom už neboli schopné poskytnúť dostatočné pohodlie. Šľachtici si začínajú stavať pohodlnejšie a prístupnejšie kaštiele a kúrie. Táto situácia nastáva predovšetkým v 16. storočí.

V Gemi – Malohonte boli niektoré hrady zapojené do sústavy protitureckej obrannej línie (napr. Hajnáčka, Muráň). Hrady boli prestavané a prebudované a ich význam pretrvával aj v 16. – 17. storočí. K definitívnemu zániku hradov došlo až po vyhnaní osmanských Turkov z Uhorska, v priebehu 2. polovice 17. storočia.

Znalosti o gemersko – malohontských hradoch sú nedostatočné, nakoľko základnou metódou poznávania hradných zručnín je archeologický výskum. Archeologický výskum bol vykonaný len na niektorých hradoch, aj to zvyčajne len vo forme jedno až dvojsezónneho zisťovacieho výskumu. Z tohto dôvodu sú naše znalosti o hradoch v Gemi – Malohonte obmedzené a neúplné. Aj napriek tomu sprístupnená výstava sumarizuje doterajšie výsledky archeologického a historického bádania o hradoch v Gemi – Malohonte, predstavuje pôdorys hradov s predpokladaným rozsahom hradného areálu, oboznamuje návštevníka s eventuálnymi historickými fotografiami a pohľadnicami, ale aj so súčasným stavom hradu.

Alexander Botoš

Kaštieľske listy

Múzeum a Kultúrne centrum južného Zemplína v Trebišove v roku 2014 začalo vydávať časopis Kaštieľske listy. Noviny vo formáte A4 na 12 stranách vychádzajú raz ročne, vždy 15. augusta pred letnými slávnosťami. Sú v nich články z histórie južného Zemplína a rozličné informácie o činnosti múzea. Aj v druhom čísle kaštieľskych listov sú príspevky, ktoré sú explicitne venované archeologickej tematike, prípadne sú jej veľmi blízke: Pamätník magistra Andronika na Mariánskom námestí v Trebišove (s. 3); Mažiar na strieľanie Beschorner (s. 5); Tisícročný Hiňov sa pod zem neprepadol (s. 6-7); Lovecký tesák z čias cisára Leopolda I. (s. 8); Poklad zo Záhora. Strieborný, a či aj zlatý? (s. 8); Vidlička z kaštieľa Andrassyovcov (s. 11); Archeologické výstavy a konferencie v Trebišove (s. 11); Somotorská hora v dobe prvej olympiády (s. 12).

Ján Chovanec

Beaker days on Danube 2014

V dňoch 1. až 3. mája 2014 sa v Bratislave a vo Viedni uskutočnilo odborné sympóziu zamerané na záver eneolitu a počiatok doby bronzovej v Európe, ktoré sa konalo ako stretnutie asociácie *Archéologie et Gobelets*, združujúcej odborníkov z viac ako 12 európskych krajín, zaoberajúcich sa problematikou kultúry zvoncovitých pohárov. Stretnutie sa konalo pod záštitou Katedry archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Naturhistorisches Museum vo Viedni a Archeologického múzea Slovenského národného múzea v Bratislave.

Cieľom tohtoročnej konferencie, ktorej miesto konania sa nachádzalo na významnej európskej tepne – rieke Dunaj – bolo skúmať kultúrne kontakty medzi jednotlivými regiónmi vo svetle najnovších poznatkov. Ako účastníci konferencie sme mali zároveň možnosť zoznámiť sa s lokálnym archeologickým materiálom kultúry zvoncovitých pohárov, ako aj súčasných kultúr a skupín, napr. Kosihy-Čaka-Makó, Somogyvár-Vinkovci a pod.

Konferencia sa od samého začiatku niesla v rodinnom duchu. Stretnutia sa zúčastnilo celkovo 31 bádateľov zo Slovenska, Českej republiky, Poľska, Maďarska, Rakúska, Nemecka, Francúzska a Španielska. Z dôvodu pomerne úzkeho časového zamerania skúmanej problematiky odznelo spolu 10 referátov a vyvesený bol 1 poster. K vysokej odbornej úrovni sympózia okrem účasti erudovaných bádateľov na problematiku záveru doby kamennej a počiatkov metaliku prispela aj kniha abstraktov, ktorá sa na konferenciách už pomaly stáva štandardom. Sympóziu otvoril J. Bátora slávnostným príhovorom v príjemnom prostredí v átriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, v ktorom nás oboznámil so základnými reáliami univerzity. Zároveň ako vedúci katedry archeológie bližšie predstavil svoje výskumno-vzdelávacie pracovisko a charakterizoval jeho vedecké zameranie. Po slávnostnom otvorení sme sa príjemnou prechádzkou po dunajskom nábreží presunuli do Archeologického múzea Slovenského národného múzea, kde nás už čakal jeho riaditeľ J. Bartík, ktorý nás zoznámil s priestormi múzea a jeho základnou činnosťou. Po úvodných slovách nasledovala prehliadka stálej expozície múzea s odborným výkladom jeho riaditeľa.

Pri zoradení jednotlivých referátov bolo zohľadnené geografické hľadisko. Prvý blok prednášok začal spoločným referátom J. Batora a P. Tóth. V príspevku zhrnuli súčasný stav bádania o kultúre zvoncovitých pohárov na Slovensku a zasadili ju do kultúrno-historického vývoja Karpatskej oblasti v závere eneolitu. Zároveň sa pomocou geografických informačných systémov pokúsili rekonštruovať sídelné stratégie v skúmanom období. Ďalšia prednáška sa týkala moravského územia. A. Matějčková a P. Dvořák nevšedným spôsobom analyzovali pohrebný rítus na doteraz najväčšom pohrebisku kultúry zvoncovitých pohárov na Morave v Hošticiach I so 157 hrobmi. Položili si 30 otázok, na ktoré hľadali odpovede,

Fotografia účastníkov exkurzie (foto: Peter Tóth).

dokumentované v archeologickom materiáli. O výsledkoch projektu, financovaného Nemeckou výskumnou spoločnosťou (DFG), informoval kolektív autorov M. B. Merkl, J. Hald a J. Lechterbeck. V referáte, založenom na detailnej analýze archeologického materiálu a vegetačného záznamu, rekonštruovali sídelnú dynamiku medzi západným okrajom jazera Constance a regiónom Hegau v treťom tisícročí pred n. l.

Zaujímavý metodický prístup pri riešení rozšírenia kultúry zvoncovitých pohárov v severovýchodnom Francúzsku zvolil J. Vanmoerkerke. Systematickou zisťovacou sondážou sa mu podarilo určiť jasnú hranicu medzi areálom kultúry zvoncovitých pohárov a nepohárovými kultúrami. Oblasť Francúzska sa týkal aj ďalší referát z pera F. Ducreuxa, L. Christin a C. Fossurier. V roku 2013 počas archeologického výskumu preskúmali v Burgundsku dva žiarové hroby a niekoľko sídlisk, ktoré v tomto regióne patria k vzácnym pamiatkam kultúry zvoncovitých pohárov. Úvodný blok prednášok zavŕšila D. Kern, ktorá zhrnula stav bádania o kultúre zvoncovitých pohárov v Rakúsku. Podrobne sa venovala polmesiacovitým kosteným záveskom, ich rozšíreniu, funkcii a významu. Po úvodnom bloku referátov nasledovalo príjemné priateľské posedenie v spoločenských priestoroch Archeologického múzea Slovenského národného múzea. Popri ochutnávke vynikajúceho jedla a nápojov sa plnom prúde rozvinuli kuloárne debaty.

Druhý deň konferencie bol vyhradený odbornej exkurzii pod vedením rakúskych kolegov D. a A. Kernovcov. Prvou zastávkou bola obec Asparn an der Zaya, kde mali účastníci možnosť nahliadnuť do expozície Múzea prehistórie v miestnom zámku, ako aj prejsť sa po zámockom areáli, pokochať sa replikami obydli z rôznych období praveku a včasnej doby dejinnej a na vlastnej koži pocítiť atmosféru minulosti. Po načerpaní síl v miestnej reštaurácii exkurzia zamierila k druhej zastávke, do obce Nußdorf ob der Traisen. Tu bola taktiež na programe prehliadka múzea, ktoré vo svojich priestoroch vystavuje nálezy z archeologicky bohatého údolia rieky Traisen. V expozícii výrazne dominujú pamiatky z dvoch najvýznamnejších pohrebísk zo staršej doby bronzovej v dolnom Rakúsku, z lokalít Franzhausen a Gemeinlebarn. Návštevou múzea v Nußdorfe bol plán exkurzie naplnený a autobus účastníkov odviezol do Viedne, kde sa konalo ešte neformálne stretnutie v univerzitnej reštaurácii.

Tretí deň sympózia sa konal na pravom brehu Dunaja. Stretnutie otvoril riaditeľ Oddelenia prehistórie A. Kern, ktorý privítal účastníkov na pôde Naturhistorisches Musea vo Viedni. Po vtipnom príhovore nasledovala prednáška autorského kolektívu J. Kopacz, A. Přichystal a L. Šebela, v ktorej informovali o štiepanej industrii v období mladého eneolitu na Morave. Bádania poukázali na odlišné surovinové zloženie, technológiu výroby a spektrum štiepaných nástrojov v jevišovskej a v bošáckej kultúre a v kultúre guľovitých amfor. Štiepaným nástrojom kultúry zvoncovitých pohárov sa venovali L. Šebela a P. Škrdla. Na úpätí Stránskej skály pri Brne a v Novej Vsi u Oslavan sa im pomocou geofyzikálneho prieskumu a zisťovacím výskumom podarilo doložiť exploataciu surovín na výrobu štiepanej industrie.

V ďalšom referáte sa M. Labaune, F. Cattlin, O. Lemercier, D. Perrey, I. M. Villa zaoberali provenienciou medenej suroviny, využívanjej kultúrou zvoncovitých pohárov vo Francúzsku. Na základe analýzy stopových prvkov a izotopov olova na pomerne početnej vzorke medených predmetov lokalizovali zdroje medenej rudy, ktoré boli situované až v severnom Španielsku. Posledný príspevok bol zameraný na analýzu prestížnych predmetov z exotických materiálov zo strednej časti Iberského polostrova, patriacich do materiálnej náplne kultúry zvoncovitých pohárov. Kolektív autorov C. Liesau, E. Guerra-Doce, G. Delibes, C. Blasco, P. Rios dokumentovali, že spoločenské elity si na základe diaľkovej výmeny vedeli zaobstarať predmety z exotických materiálov, ako napr. slonovinu z Ázie a Afriky alebo kovové výrobky, ktorých predlohy sa nachádzajú na Britských ostrovoch či dokonca v strednej Európe.

Integrálnou súčasťou konferencie bola prezentácia posterov. Jediným zástupcom tohto druhu výstupu bola výveska poľských kolegov P. Jarosza, M. Mazureka a A. Szczepanek, v ktorej poukázali na to, že včasná fáza mierzanowickej kultúry v juhovýchodnom Poľsku absorbovala prvky kultúry zvoncovitých pohárov.

Po každej prednáške bol vyčlenený priestor na diskusiu, ktorá prítomných obohatila o nové podnetné myšlienky a smery bádania. Po posledných príspevkoch nasledovala prehliadka archeologického materiálu kultúry zvoncovitých pohárov z oblasti Rakúska. M. Penz predstavil výsledky záchranného výskumu v katastrálnom území Viedne, počas ktorého preskúmal sídliskový objekt patriaci do samotného záveru doby kamennej. Vyvrcholením bola prehliadka Naturhistorisches Musea pod odborným vedením K. Grömer, ktorá nás zaviedla aj do verejnosti neprístupných častí múzea. Mohli sme si prezrieť napr. obsiahlu zbierku antropologického materiálu z územia Rakúska, pozostávajúcu z niekoľko desiatok tisíc prírastkových čísel, mapujúcich vývoj človeka od najstarších čias do súčasnosti. Zaujímavosťou je, že sú tu uložené aj kostrové pozostatky J. G. Ramsauera, objaviteľa najväčšieho pohrebiska zo staršej doby železnej v Hallstatte.

Trojdnňové stretnutie bolo zavŕšené príjemným posedením v priestoroch Oddelenia prehistórie už spomenutého múzea, kde sme mali ešte poslednýkrát možnosť vymeniť si dojmy z konferencie, prediskutovať najaktuálnejšie problémy o neskorom eneolite a počiatku doby bronzovej a v neposlednom rade nadviazať nové kontakty a prehliadť už existujúce priateľstvá. Účastníci privítali návrh organizátorov, aby príspevky, ktoré odzneli na sympóziu, boli publikované v samostatnom čísle časopisu *Musaica*, ktorý vydáva Katedra archeológie FiF UK.

Celkovo je možné konferenciu zhodnotiť ako veľmi úspešnú. Príspevky boli na vysokej odbornej úrovni a aj napriek ich nižšiemu počtu zaznelo v prednáškových sálach množstvo nových informácií a počas diskusií veľa podnetných myšlienok. Pokus o obnovenie tradície konania sympózií asociácie *Archéologie et Gobelets* teda vyšiel a zostáva len dúfať, že ďalšie ročníky sa rozbehnú s ešte väčšou účasťou a budú aspoň tak vydarené, ako tento. Francúzski kolegovia v závere konferencie naznačili, zatiaľ nezáväzne, že najbližší ročník sa bude konať u nich. Želáme im teda veľa zdraru pri organizovaní a tešíme sa na ďalšie stretnutie.

Peter Tóth – Roman Vávra

Medzinárodná konferencia a výstava Trnavskej univerzity

V dňoch 17. až 19. októbra 2014 sa na pôde Trnavskej univerzity v Trnave uskutočnila medzinárodná konferencia s názvom „**Centrum a periféria v toku času: Od doby bronzovej do neskorkej antiky**“, ktorú organizovala Katedra klasickej archeológie FF TU a občianske združenie *Pro Archaeologia Classica* pri príležitosti 10. výročia spolupráce s viacerými univerzitnými pracoviskami v Turecku. Podujatie zastrešoval prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD., rektor Trnavskej univerzity, a Jej Excelencia Gülhan Ulutekin, veľvyslankyňa Tureckej republiky na Slovensku. Spolu s vedúcou katedry prof. PhDr. Klárou Kuzmovou, CSc. slávnostne otvorili aj vernisáž sprievodnej výstavy **Turecko očami klasickeho archeológa** v Átrii Trnavskej univerzity. Súčasťou otvorenia bol i kultúrny program, tanečné vystúpenie zahŕňajúce moderné i slovenské ľudové tance.

Súčasťou slávnostného otvorenia bolo i predstavenie nového čísla zborníka **Anodos 11/2011** (*Anodos. Studies of the Ancient World 11/2011: Arts and Crafts over the Passage of Time – from the Bronze Age to Late Antiquity*. Trnava 2014, ISSN 1338-5410), vydávaného Katedrou klasickej archeológie FF TU, a jeho **Supplementa 6**, tematicky zameraného na jantárové nálezy z Artemisionu v Efeze, objavené v r. 1987-1994. (*Anodos – Supplementum 6. Bammer, A. – Muss, U.: Bernstein für die Göttin. Die Funde der Jahre 1987-1994 aus dem Artemision von Ephesos*. Trnava 2014, ISSN 1338-5410). Okrem toho pri príležitosti spomínaného výročia a otvorenia výstavy vznikla aj publikácia s názvom *Turkey through the eyes of classical archaeologist. 10th anniversary of cooperation between Trnava University and Turkish universities*, (Studies of Classical Archaeology, Trnava University in Trnava, 2014, ISBN 978-80-8082-798-4.)

Harmonogram prednášok, spolu s abstraktmi a adresárom, vyšiel pod názvom *International conference: Centre and periphery over the passage of time (from the Bronze Age to Late Antiquity). Organized on the occasion of the 10th anniversary of cooperation between Trnava University and Turkish universities, Programme and Abstracts: 17th – 19th October 2014* (Trnava University in Trnava, Faculty of Philosophy and Arts, Department of Classical Archaeology and Pro Archaeologia Classica, 2014, ISBN 978-80-8082-805-9).

Samotný program konferencie začal 17. októbra v popoludňajších hodinách.

Prvý blok prednášok patrilo tureckým archeológom z Univerzity v Selçuku. A. Baldiranová a Z. Korkmaz predniesli prednášky o osídlení v Isaurii a Kilíkii (*Baldiran, A.: Yalihak – A settlement on the coast of Suğla Lake. Korkmaz, Z.: Cilician Iron Age settlements*).

Fotografia účastníkov konferencie.

Po diskusii a krátkej prestávke otvorila ďalší blok prednášok E. Gaggioli s príspevkom o sklenených kameách z kríža langobardského kráľa Desideria (*Gaggioli, E.: Textiles as iconographic media between centres and peripheries over time. The case of the glass cameos of the „Atelier of the Oriental Fabrics“*). Nasledoval M. Duch z Univerzity A. Mickiewicz v Poznani, ktorý sa venoval rímskej armáde v Dolnej Moesii z hľadiska dopadu jej prítomnosti na miestny obchod a produkciu (*Duch, M.: The impact of Roman army on trade and production in Lower Moesia (Moesia Inferior)*). Za kolektív autorov potom vystúpil A. Žitňan a svojou prednáškou o nálezoch z bratislavského hradu, dokladujúcich

kontakty medzi Rímskou republikou a Keltmi (*Musilová, M. – Horňák, M. – Lesák, B. – Kováč, J. – Resutík, B. – Žitňan, A.: Contacts between Roman republic and Celts based on finds from archaeological excavation of Bratislava castle*). Ukončil tak nielen túto sériu prednášok, ale i program celého dňa. Nasledovala ešte krátka diskusia a spoločná večera.

Druhý deň medzinárodnej konferencie opäť začal v duchu výskumov v Malej Ázii, tentoraz však pod taktovkou Viedenskej univerzity. Ako prvý vystúpil A. Bammer s príspevkom o Artemisione v Efeze (*Bammer, A.: Das Artemision von Ephesos: Ein Zentrum von Intellekt und Macht*). Nasledne U. Mussová predstavila svoj výskum v Kolofone (*Muss, U.: Eine Stadt im Zentrum Ioniens: Neue Forschungen zu Kolophon*) a M. Gretscher uzavrel blok prednášok s príspevkom o výsledkoch opätovného preskúmania staršej archeologickej dokumentácie, ktorá vznikla počas amerického výskumu v Kolofone v r. 1922/1925 (*Gretscher, M.: Peripheral Knowledge? Reconsidering Archival Documentation of the Colophon Excavation 1922/1925*). Nasledovala už tradičná diskusia a krátka prestávka.

Nasledujúce tri prednášky sa venovali predovšetkým náboženskej sfére. Za Katedru klasickej archeológie vystúpila L. Nováková s prednáškou o interpretácii pohrebných miest v Kárii, nachádzajúcich sa v blízkosti svätýň, ktoré ležia mimo miest (*Nováková, L.: Burial places outside the sanctuary: centre of religious life*). Ústav religionistiky na Masarykovej univerzite v Brne zastupoval už tradične T. Glomb a A. Chalupa (*Glomb, T.: Social Dynamics between Egyptian, Greek and Mixed Communities: Center and Periphery in the Formation of the Sarapis Cult. Chalupa, A.: Dissemination of Mithraic Communities in the Roman Empire: Center and Periphery Reconsidered*). Ich príspevky o sociálnej dynamike medzi egyptskou populáciou a gréckymi imigrantmi v súvislosti s kultom boha Sarapisa a možných prínosoch dvoch teoretických metód použitých pri skúmaní rozšírenia Mithrovho kultu v rímskom prostredí zakončili spolu s odbornou diskusiou predpoludňajší okruh prednášok.

V popoludňajších hodinách otvorili nový blok príspevkov doktorandky z nitrianskej Univerzity Konštantína Filozofa. Z. Ďudáková z Katedry archeológie sa predstavila prednáškou o kremačnom rite v laténskom období v stredodunajskom priestore a M. Niklová z Katedry histórie zase témou archeológie pravekých domácností

(Ďud'áková, Z.: *Cremation Burial Rite during La Tène period in the middle Danube Region*. Niklová, M.: *Household Archaeology*). V rámci tejto skupiny ako posledný pred prestávkou vystúpil I. Ľuč z Univerzity Marie Curie-Sklodowskej v Lubline. Venoval sa mobilite rímskych vojakov počas ich vojenskej služby a kritériám, na základe ktorých sa presúvali do iných provincií (Ľuč, I.: *The mobility of Roman soldiers during their military service*).

Záver posledného bloku piatkových prednášok uviedol L. Mrozewicz z Univerzity A. Mickiewicza v Poznani a týkal sa nielen maľovaného nápisu z Novae, ale aj administratívneho statusu Hornej a Dolnej Moesie v období markomanských vojen (Mrozewicz, L.: *Pinselfinschrift aus Novae und der administrative Status von beiden Moesien während der Markomannenkriege*). Po ňom predstavil D. Bartus z Univerzity L. Eötvösa v Budapešti najnovšie výsledky výskumu z Brigetia, resp. z jeho *canabae* (Bartus, D.: *On the periphery of the town: recent excavations in the cannabae Brigetio*). V. Varsik predniesol príspevok o kvádskom komplexe budov z neskoro antického obdobia, objavenom v polohe Cífer-Pác počas výskumu T. Kolníka v r. 1969 až 1980 (Varsik, V. – Kolník, T.: *Römisch versus Germanisch. Zum Bauwesen des quadischen Herrensitzes in Cífer-Pác [SW-Slowakei]*).

Krátka diskusia ukončila prednáškovú časť konferencie a prešlo sa k predstaveniu posterov, ktoré boli tematicky veľmi pestré. Univerzitu v Selçuku tu zastupovali Z. Korkmaz a spoluautori F. Kulakoğlu a G. Öztürk, ktorí sa venovali keramike z doby železnej z lokality Kültepe, a H. Aslanová s príspevkom o motívoch lotosovej palmety z architrávu chrámu Hekaté v Lagíne, v Kárii (Korkmaz, Z. – Kulakoğlu, F. – Öztürk, G.: *Iron Age ceramics from Türkiye Kayseri Kültepe*. Aslan, H.: *Lotus Palmette Motives on Architraves of Lagina Hekate Temple*). D. Rousiotiová z Aristotelovej univerzity v Thessalonikách sa zúčastnila s témou vplyvu mykénskeho palácového systému na thessálsku ikonografiu z neskorej doby bronzovej (Rousioti, D.: *The Influence of the Mycenaean palatial system in the iconography of the Late Bronze Age Thessaly*). S *Portus Rhizonicus* sa k tejto časti konferencie pripojil P. Dyczek z Varšavskej univerzity.

Prof. Kuzmová otvára prezentáciu posterov.

Skupina autorov v zložení M. Horňák, J. Zachar a S. Štuhec predstavili svojím posterom technologické možnosti dnešného archeologického výskumu, a to prostredníctvom 3D rekonštrukcie paiónskej hrobky zo Skopje-Brazdy v Macedónsku (Horňák, M. – Zachar, J. – Štuhec, S.: *3D digitisation of ancient Paionian tomb in Skopje-brazda, Republic of Macedonia*).

Nitriansku Univerzitu Konštantína Filozofa zastupoval za Katedru archeológie D. Repka, a to s témou archeologických a písomných dokladov prítomnosti západokeltských skupín v oblasti Karpatskej kotliny v období raného a stredného laténu (Repka, D.: *Archaeological and written evidence of presence of Western Celtic groups in the territory of the Carpathian Basin at the end of the early and the beginning of middle La Tène period*). Doktorandi Katedry klasickej archeológie FF TU touto cestou predstavili témy svojich dizertačných prác. Keramike, tentoraz však rímskej terre sigillate pochádzajúcej z kvádskoho prostredia, sa venoval T. Kolon, a to z hľadiska sociálno-funkčných skupín. T. Petráško sa zaoberal pracovnými nástrojmi z provincií Panónia a Norikum a J. Rákoš spracoval tému rímskoprovinciálnych importov zo sídliska v Trstenom pri Hornáde na východnom Slovensku (Kolon, T.: *Status of terra sigillata in Quadic society in terms of socio-functional categories of artefacts*. Petráško, T.: *Worktools from Noricum and Pannonia*. Rákoš, J.: *Roman provincial imports from a settlement in Trstené pri Hornáde [Eastern Slovakia]*).

V sobotu 19. októbra sa uskutočnilo záverečné sprievodné podujatie konferencie, sprevádzaná prehliadka historického centra Trnavy.

Príspevky z konferencie budú publikované v recenzovanom konferenčnom zborníku Anodos 12/2012, ktorý sa v súčasnosti pripravuje.

Andrea Ďurianová

V. doktorandské kolokvium v roku 2015

Dňa 22. 4. 2015 mala Trnavská univerzita v Trnave tú česť hosťovať V. doktorandské kolokvium katedier archeológie slovenských univerzít a Archeologického ústavu SAV. V priestoroch Auly FF TU na Hornopotočnej ulici sa postupne predstavilo jedenásť doktorandov z piatich univerzít a AÚ SAV v Nitre.

Po otvorení kolokvia doc. Mgr. Ladislavom Tkáčikom OFMCap, Ph.D., prodekanom FF TU, sa za prítomnosti zástupcov Katedry klasickej archeológie TU, viacerých vedúcich dizertačných prác, samotných účastníkov

kolokvia a záujemcov z radov študentov archeológie začalo s prezentáciou príspevkov. Tie boli radené viac-menej chronologicky a tematicky do menších blokov, pričom medzi jednotlivými príspevkami bol vymedzený čas na odbornú diskusiu.

Ako prvá vystúpila Michaela Niklová (UKF v Nitre) s témou o archeológii pravekých domácností. Po nej nasledovali Zuzana Litviaková (UK v Bratislave), ktorá sa zaoberá opevneným sídliskom v Hostiach zo staršej doby bronzovej, a Pavol Bobek (AÚ SAV v Nitre) s prezentáciou o importovanej keramike stredodunajskej mohylovej kultúry z prostredia karpatskej mohylovej kultúry na Slovensku. Na neho nadviazal Tomáš Kolon (TU v Trnave) s vybranými problémami týkajúcimi sa sídliskového horizontu III a IV v naddunajskom barbariku,

Prezentácia Mgr. Bobeka.

a to z pohľadu keramickej produkcie. Monika Humeňanská (UPJŠ v Košiciach) predstavila svoju prácu o vývoji osídlenia v severnom Potisí v rímskom období, ktorá sa opiera o zozbierané archeologické pramene. Prezentácia o pracovných nástrojoch vo svetle rímskej ikonografie, ktorými sa zaoberá v rámci svojej dizertačnej práce Tomáš Petráško (TU v Trnave), uzavrela dopoludňajší blok prednášok.

Po obedňajšej prestávke nasledovala Terézia Vangľová (AÚ SAV v Nitre) s témou včasnostredovekej keramiky z Bojnej I-Valy. Lucia Nezvalová (AÚ SAV v Nitre) pokračovala príspevkom o inhumačnom pochovávaní jedincov v polohe na bruchu z obdobia 9.-12. storočia. Tento tematický okruh zakončil Michal Holeščák (AÚ SAV v Nitre) a jeho práca o typológii strelných zbraní zo včasného stredoveku na slovenskom území. Posledné dve prednášky mali interdisciplinárny charakter. Jana Hlavatá (UKF v Nitre) vystúpila s príspevkom o archeobotanickej analýze rastlinných nálezov z Jevišovky

v Českej republike, pričom sa zúčastnení dočkali predbežného vyhodnotenia výsledkov jej dizertačnej práce. Lýdia Chovancová (STU v Bratislave) zhrnula možnosti ochranných konštrukcií a krycích stavieb nad zachovanými architektonickými nálezmi a rozprúdila tým pomerne živú diskusiu.

Jednodňové stretnutie opäť preukázalo, aké tematicky bohaté spektrum pokrýva práca súčasných doktorandov archeológie a spolupracujúcich odborov. Všetkým treba popriať úspešné dokončenie ich dizertačných prác a azda vyjadriť nádej, že sa s nimi bude možné stretnúť i v budúcnosti, či už v rámci ďalšieho kolokvia, alebo vedeckých konferencií.

Andrea Ďurianová

Diskusný klub FiF UK Sova, zameraný na teoretickú archeológiu

Na katedre archeológie FiF UK v Bratislave sa z dôvodu deficitu programovo orientovanej debaty na tému súčasných teoretických a metodologických trendov v archeológii otvára diskusný klub. Ide o nepovinnú voľnočasovú aktivitu, ktorá má zúčastneným pomôcť kriticky sa zorientovať na poli súčasnej "high level theory". Pred každou diskusiou bude na webovej alebo facebookovej stránke katedry vypísaný zoznam základnej

odporúčanej literatúry ku štúdiu. Prvá diskusia s úvodnou prednáškou na tému „Paradigma a post-paradigma v súčasnej archeológii“ (prednášajúci M. Bača) sa uskutočnila 16. 10. 2015. Víťan sú všetci záujemcovia!

Martin Bača

V roku 2015 oslávili okrúhle životné jubileum:

80 rokov

Doc. PhDr. Juraj Pavúk, DrSc.

PhDr. Eva Kolníková, DrSc.

PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc.

70 rokov

Ing. František Elias, CSc.

60 rokov

PhDr. Zdeněk Farkaš, CSc.

*Jubilantom srdečne blahoželáme!***Mimoriadne jubileum****Dr. Pál Patay oslávil 100. narodeniny**

Vo veľkej zasadačke MNM v Budapešti sa dňa 8. 12. 2014 konala slávnosť, aká podľa slov riaditeľa L. Csorbu nemá vo viac ako 200 ročných dejinách tejto inštitúcie obdobu - pracovník múzea oslavoval 100. narodeniny. Týmto jubilantom bol Dr. Pál Patay, významný odborník pre dobu bronzovú, ktorý už v roku 1938 upozornil na seba svojou dizertačnou prácou o včasnobronzových kultúrach v Maďarsku. Odvtedy vydal ďalších 12 monografií a stovky menších prác. Druhou jeho špecializáciou je kampanológia, ku ktorej sa dostal, keď si počas výskumov lokalít z doby bronzovej začal všímať miestne zvony, často veľmi starobylé. Postupne zozbieral údaje pre publikáciu: *Alte Glocken in Ungarn*. Budapest 1977, ktorá ho zaradila medzi významných európskych znalcov zvonov.

Slávnosti sa zúčastnili členovia rodiny a do 300 archeológov, múzejníkov, zvonárov z Maďarska, a zahraničia (zo Slovenska šiesti). Odznali pozdravy za Archeologický ústav MTA, univerzitu, mestskú časť József város (Jozefove mesto), kde býva. Redakcia *Archaeologiai értesítő* mu doručila najnovšie 139. číslo, ktoré vyšlo na jeho počesť. Na poludnie prepojili do sály vysielanie celoštátneho rozhlasu, kde v rámci obedňajšieho zvonenia odznel aj pozdrav jubilantovi, ako najlepšiemu znalcovi maďarských zvonov.

Za rodinu ho pozdravila dcéra, ktorá ako uviedla, od detstva vždy napísala otcovi na narodeniny básničku. Urobila tak aj teraz, v nej zhodnotila jubilantov život. Jubilant záverom požiadal o slovo. Neuveriteľne sviežo predniesol asi 20 minútovú reč, v ktorej sa poďakoval rodičom, ktorí mu umožnili vyštudovať archeológiu, aj keď pre tým už absolvoval poľnohospodársku fakultu.

Svoj životopis zhrnul obdivuhodne výstižne a stručne: narodil som sa v statkárskej rodine, keď ešte František Jozef bol kráľom. Potom prišla prvá svetová vojna, revolúcia 1919, druhá svetová vojna. Bol som vojakom, 2 roky ruským zajatcom, neskôr trpeným triednym nepriateľom, až vďaka niektorým kolegom sa mi podarilo vrátiť k archeológii. Skonštatoval, že dožiť sa 100 rokov nie je zásluha ale milosť. Skutočne, dožiť sa takého významného jubilea v takej duševnej sviežosti, i keď fyzicky s problémami, sa môže označiť len ako mimoriadny dar, ale aj ako výsledok pomoci manželky a celej rodiny. Keď došlo ku gratulácii jednotlivcov, udivoval ako všetkých oslovoval po mene, čím dával najavo, že i tých, s ktorými sa už roky nestretol poznáva a teší sa ich prítomnosti.

Na záver oslavy sa konala vernisáž výstavy „Patay 100“ 2015 s výberom najvzácnejších nálezov a prác do dnes aktívneho oslávenca.

Ostáva len zapriať, aby si svoj zázračný životný elán ešte dlho zachoval.

Mária Lamiová-Schmiedlová

Životné jubileum PhDr. Márie Lamiovej-Schmiedlovej, CSc.

V kruhu svojej rodiny, kolegov a priateľov oslávila PhDr. Mária Lamiová-Schmiedlová, CSc. vzácne životné jubileum - osemdesiate narodeniny. Súkromný a pracovný život jubilantky je úzko spätý s východným Slovenskom a mestom Košice, kde sa 5. mája 1935 narodila. Rodné mesto opustila iba počas vysokoškolského štúdia archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po jeho ukončení sa vracia späť. Profesionálnu kariéru začala vo Výskumnom pracovnom stredisku v Košiciach, ktoré bolo zriadené ako pobočka Archeologického ústavu SAV v Nitre pre výskum východného Slovenska. Dlhé roky bola dobrou a spoľahlivou spolupracovníčkou univ. profesora Vojtecha Budinského-Kričku, DrSc., po ktorom v rokoch 1974 – 1981 prevzala pozíciu vedúcej. Na skrátený úväzok pracovala v pobočke do konca júna 2005.

Jubilantka si bola vedomá významného postavenia východného Slovenska v historickom vývoji východokarpatského priestoru a archeologického bohatstva v tom čase málo preskúmaného územia. Po nástupe do pobočky sa intenzívne venovala výskumu a prieskumu východného Slovenska, predovšetkým Východoslovenskej nížiny a Košickej kotliny. Výsledkom bolo objavenie celého radu nových lokalít a verifikovanie polôh známych zo starších prieskumov. V bezprostrednej blízkosti Košíc realizovala početné výskumy, z ktorých spomeniem iba tie väčšie v Seni, Kechneci, Košiciach-Šebastovciach, Dvorníkoch a Péderi. Dôležité objavy pre poznanie doby rímskej priniesli výskumy v Zemplíne a Ostrovanoch. Vedecké bádanie sústredila M. Lamiová-Schmiedlová na dobu rímsku. Získané výsledky vyhodnotila v širšom stredoeurópskom kontexte. Vďaka znalostiam cudzích jazykov, najmä maďarčiny a nemčiny, sa dobre orientovala v domácej a zahraničnej literatúre. Zaoberala sa otázkami etnicity, kultúrneho prejavu a kontaktov vtedajších obyvateľov s rímskymi provinciami, ako i populáciami žijúcimi na susedných územiach Poľska, Maďarska a Rumunska. Zrkadlom jej práce je bohatá publikačná činnosť. Bibliografia jublantky zahŕňa rozsiahle štúdie, odborné články a recenzie, ktoré vyšli v domácej a zahraničnej odbornej tlači (Pozri Slov. Arch. 48, 2000, 358-363). Akceptovanie výsledkov vedeckého bádania Márie Lamiovej-Schmiedlovej dokumentujú ohlasy v prácach domácych a zahraničných bádateľov a pozvania na vedecké podujatia. Napriek tomu, že už niekoľko rokov je mimo pracoviska stále udržiava kontakty s kolegami z Poľska a Maďarska, ktorí ju pri návšteve Košíc vždy vyhľadajú. V súčasnosti nezištne poskytuje rady a svoje znalosti mladším kolegom, ktorí na východnom Slovensku pokračujú vo výskume pamiatok z doby rímskej.

Popri geograficky širšie koncipovaných prácach nezabúdala ani na Košice. V štúdiu „Začiatky archeologického bádania v Košiciach“ (Hist. Carpatica 13, 1982, 163-179) sprístupnila širšiemu okruhu odborníkov neznáme informácie o počiatkoch archeologického výskumu a zabudnutých osobnostiach, ktoré sa na ňom podieľali. V roku 1991 po mnohých peripetiách vydáva v spoluautorstve knihu „Archeologická topografia Košice“.

Okrem schopnosti vystihnúť podstatu odborného problému a jasne formulovať vedecké závery má Mária Lamiová-Schmiedlová vzácny dar priblížiť výsledky teoretického výskumu širokej verejnosti. Potvrdzujú to jej pútavé rozprávanie o archeológii v rozhlase, televízii, články v dennej tlači, časopisoch a početné prednášky pre deti a dospelých. Popularizačné aktivity odzrkadľujú publikácie „Keramiky dvoch tisícročí“ z roku 1982 vydané v edícii Ars Slovaca Antiqua a „Zemplín – obec s bohatou minulosťou“, ktorá vyšla v roku 1993 v edícii Archeologické pamätníky Slovenska. Za popularizáciu významnej archeologickej lokality Zemplín ju obyvatelia obce poctili čestným občianstvom.

Máj 1975 – gratulanti prof. PhDr. J. Vladár, DrSc. a PhDr. J. Béreš, CSc.

Hoci je už desať rokov mimo pracoviska pokračuje v bádateľskej činnosti. V roku 2009 jej vyšla v edícii Archaeologica Slovaca Monographiae Catalogi publikácia „Žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej na lokalite Dvorníky-Včeláre“, v ktorej katalógovým spôsobom spracovala výsledky svojho výskumu z rokov 1964 a 1965. Publikované hrobové celky sú základom pre riešenie problematiky osídlenia východnej časti Slovenského krasu v mladšej a neskorej dobe bronzovej. V roku 2012 podrobne spracovala dejiny archeológie na východnom Slovensku (Hist. Carpatica 43, 2012, 169-216).

Samostatnou kapitolou činnosti jublantky je spolupráca s Východoslovenským múzeom v Košiciach. Odbornými radami pomohla a pomáha kolegom z múzeí v Hanušovciach nad Topľou, Prešove, Trebišove a Michalovciach. Aktívne sa zapája do činnosti Dejepisného spolku Košíc. Ako dlhoročná členka Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV pravidelne prispieva do Informátora SAS pri SAV a pri organizovaní podujatí, predovšetkým cyklu úspešných stretnutí východoslovenských archeológov, podala vždy pomocnú ruku.

Jej dlhoročná všestranná činnosť na poli archeologickej vedy bola ocenená Striebornou čestnou plaketou Ľudovíta Štúra SAV za zásluhy v spoločenských vedách. Za etické postoje a prínos k poznaniu historického vývoja mesta Košíc jej udelili „Cenu cti Jozefa Hajnóczyho“. Pri príležitosti životného jubilea ju Slovenská akadémia vied 28. mája 2015 slávnostne uctila zaradením medzi významné vedecké osobnosti.

Mária Lamiová-Schmiedlová patrí k významným osobnostiam slovenskej archeológie nielen odborne, ale aj ľudsky. Na rozvoji jej osobnosti malo veľký podiel kultivované rodinné prostredie a atmosféra mesta s bohatou históriou, umeleckým životom, národnostne a konfesionalne zmiešaným obyvateľstvom. Všetko, čo z podnetov získala, sa prejavuje v morálnych postojoch, tolerantnosti a veľkorysosti vo vzťahu k ľuďom nielen v súkromí, ale aj na pracovisku. Patrí k vzácnym ľuďom so životným optimizmom, vnútornou silu a veľkorysým prístupom ku kolegom.

Milá Meda, ďakujem Ti za roky, ktoré sme spolu strávili v našej pobočke a bolo pre mňa ctou s Tebou spolupracovať. Za všetkých kolegov Ti želim ešte veľa zdravia a sily do ďalších rokov.

Elena Miroššayová

Životné jubileum numizmatičky PhDr. Evy Kolníkové, DrSc.

20. 4. 2015 oslávila významné životné jubileum popredná slovenská bádatelka v oblasti keltskej a rímskej numizmatiky PhDr. Eva Kolníková, DrSc. Narodila sa v roku 1935 na Morave – v Klokočove. Dnes je to malé mestečko Příbor, okr. Nový Jičín. Po príchode do Nitry v roku 1946 študovala na viacerých nitrianskych odborných školách. Od 15. 6. 1954 začala pracovať v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Tu pôsobila spolu s manželom PhDr. T. Kolníkom, DrSc. až do mája roku 2008. Popri práci v Archeologickom ústave si dopĺňala svoje poznatky štúdiom na Vysokej škole pedagogickej a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Pretože už od roku 1954 podnietil vtedajší riaditeľ AÚ doc. A. Točík jej záujem o numizmatické bádanie, aj štúdium na FF UK ukončila diplomovou prácou Význam nálezov mincí pre dejiny Slovenska. Bola to pravdepodobne prvá práca s takouto témou obhajovaná na danej fakulte. Počas svojho vedeckého života získala postupne viaceré vedecké tituly, v roku 1968 PhDr., 1971 CSc., 1990 DrSc.

Najvýznamnejšie etapy jej života už neraz zhodnotili zdravotníci jej kolegov, archeológov aj numizmatikov. Z významných je nutné spomenúť Ľ. Kraskovskej (Životné jubileum PhDr. Evy Kolníkové, DrSc., Slovenská numizmatika 14, 1996, 248-250), J. Vladára (Slovenská archeológia LIII/2, 2005, 369-373), K. Pietu (Eva Kolníková – k životnému jubileu, Slovenská numizmatika 18, 2007, 10-13), J. Hunku (Významné životné jubileum PhDr. Evy Kolníkové, DrSc., Informátor SAS pri SAV, 2010, roč. XXI, č. 1, 20-21). Tiež rozsiahly prehľad nazvaný Eva Kolníková – kalendárium (Slovenská numizmatika 18, 2007, 14-23).

Záznamy o dosiaľ publikovaných prácach Dr. E. Kolníkové možno nájsť vo viacerých bibliografiách – najsúhrnnejšiu priniesla D. Fábiková (Eva Kolníková – bibliografia 1955-2005, Slovenská archeológia LIII/2, 374-384), kde bolo uvedených 381 položiek. Záznamy o novších prácach publikovaných do roku 2011 sú na stránkach periodika Slovenská numizmatika 19, 2011, 226-239 a Slovenská numizmatika 20, 2015 (v tlači).

V rámci svojho vedeckého výskumu sa od roku 1954 zamerala na nasledujúce numizmatické témy: 1) publikovanie základnej zbierky ústavu; 2) výskum v oblasti keltskej numizmatiky; 3) výskum v oblasti rímskej a byzantskej numizmatiky; 4) výskum v oblasti stredovekej numizmatiky; 5) publikovanie dosiahnutých výsledkov prácach typu Nálezy mincí na Slovensku 3-4; v monografiách o rímskom a keltskom mincovníctve; v prehľadových publikáciách typu Peniaze v našich dejinách (1976), Kronika peňazí na Slovensku (2009), Platidlá na Slovensku (2011). V početných kongresových či konferenčných štúdiách.

V roku 1956 vytvorila na AÚ základ jeho numizmatickej zbierky (dnes numizmatického depozitu), tvorili ju všetky numizmatické pamiatky objavené archeologickými výskumnými akciami do roku 1955. Podstatnú časť zbierky podnes tvoria zachránené poklady mincí, resp. ich časti. Dr. E. Kolníková bola dlhoročnou kustódkou uvedenej zbierky, pričom všetky mince, medaily a iné pamiatky podrobne odborne zhodnotila. A aj publikovala, od roku 1956 až do roku 2008. Vďaka nej sa v Študijných zvestiach AÚ, AVANSoch a odborných numizmatických periodikách sprístupnila veľká časť tejto zbierky aj s kvalitnými fotografiami exemplárov mincí. Precízne určenie nájdených mincí a ich fotografie sa v nejednom prípade stali dôležitým materiálom k vyhodnocovaniu podobných nálezov mincí uložených v múzeách, pamiatkových úradoch, či iných archeologických pracoviskách. Tým dlhodobo nahrádzali mnohé z rôznych dôvodov na Slovensku nedostupné numizmatické katalógy, ktoré nebolo možné u nás zakúpiť, ale bolo nutné ich študovať len v niekoľkých zahraničných múzeách a univerzitách (do roku 1990 obmedzených len na numizmatické pracoviská tzv. východného bloku). Popri numizmatickej zbierke AÚ sa E. Kolníková snažila vyhodnotiť všetky dovtedy nespracované nálezy mincí uložené na rôznych numizmatických pracoviskách. Tak dlhodobo spolupracovala s múzeami v Nitre, Bojniciach, Topolčanoch, Mestským ústavom ochrany pamiatok v Bratislave a mnohými ďalšími. Jej kartotéka obsahuje tisíce záznamov o rôznych nálezoch mincí, aj o takých minciach, ktorých dnešné uloženie je už nezistiteľné. Prvé poklady mincí začala publikovať od roku 1957, dosiaľ ich publikovala minimálne 50. Výrazným autorským podielom prispela k vzniku publikácie Nálezy mincí na Slovensku III publikovanej v roku 1978. Vyhotovila desiatky hesiel o nálezoch antických (keltských, rímskych, byzantských) mincí, čiastočne aj mincí z obdobia stredoveku a novoveku. Väčšina z nálezov pochádzajúcich z archeologických výskumov AÚ, ale aj iných pracovísk, boli nájdené v určitých nálezových situáciách. Tak bolo možné po prvý krát porovnávať výsledky archeologického a numizmatického bádania, čo napr. súpis nálezov antických mincí V. Ondroucha označovaný ako Nálezy mincí na Slovensku 1 (z roku 1964) neumožňoval. Uvedený autor súpisu väčšinou pracoval len s náhodnými nálezmi objavenými na poliach, či s pokladmi mincí získanými za nezistiteľných nálezových okolností. E. Kolníková vytvorila spolu s ďalšími spoluautormi k publikácii Nálezy mincí na Slovensku III podrobný rozbor nálezov antických mincí. Ten poskytol mnohé štatistické údaje k poznaniu početnosti výskytu určitých druhov a typov keltských, rímskych a byzantských mincí. Tým aj k poznaniu ich výroby na Slovensku, alebo k riešeniu problému ich dovozu na naše územie.

E. Kolníková mala už od počiatkov svojho bádania šťastie na veľmi významné nálezy mincí, alebo ich sama dokázala svojou erudiťou rozpoznávať medzi ostatným numizmatickým materiálom. Jej záujem o keltské a rímske mincovníctvo predurčil výnimočný nález súboru troch strieborných keltských mincí a rímskeho medeného platidla

typu aes grave z Martinského vrchu v Nitre. Tu zistila nový druh keltských mincí s lýrovitým znakom, ktorý určite obiehal na juhozápadnom Slovensku. Preto neskôr začala vyhodnocovať nálezy všetkých druhov a typov keltských mincí razených na Slovensku, alebo len prinesených kvôli určitým spoločenským situáciám na toto územie zo zahraničia. Tak sa zistili nálezy originálov a napodobenín zlatých a strieborných razieb macedónskych vládcov, mincí paeonského kráľa Audoleonta, dáckych, bójskych, norických a eraviských mincí. Neobvyklým nálezom nového typu keltských mincí bol poklad napodobenín tetradrachiem kráľa Filipa II. z Ptíčia pri Humennom. Ďalší nový typ keltských mincí sa objavil na Zemplíne, podľa výzdoby bol nazvaný mince s vtáčim koňom. V okolí Bratislavy sa okrem domácich tu razených mincí zistili aj početné nálezy západo- a východonorických mincí viacerých typov. Na zložitost' prejavov keltského mincovníctva na Slovensku dobre poukázala štúdia E. Kolníkovej o ich nálezoch objavených archeologickými výskumami, ale aj vo forme náhodných nálezov na výšinných hradiskách severného Slovenska. Zistila, že v nálezoch z tejto oblasti sa ako miestne obeživo objavujú predovšetkým základné mince s hrboľom. No popri nich aj početné druhy zlatých, strieborných a bronzových platidiel prinesených z viacerých oblastí strednej Európy. Množstvo dnes známych druhov a typov keltských mincí je vďaka výskumom E. Kolníkovej kvantitatívne väčšie, ako bolo zistených v minulosti, na základe výskumov V. Ondroucha. Vyjadrila sa aj k technike a technológii keltských mincí zistených na Slovensku keď vytvorila katalóg nálezov hlinených odlievacích foriem na mincové kotúčky, technickej keramiky, či razidla na výrobu keltských mincí. Jednou z posledných dôležitých prác E. Kolníkovej je zhrňujúca štúdia o razbe keltských mincí na Slovensku, s prílohou obsahujúcou prehľad dnes známych základných typov keltských mincí zistených na Slovensku. Do tlače pripravila štúdiu o nedávnom náleze pokladu zlatých a strieborných keltských mincí z Bratislavského hradu – Rímskej stavby I spolu s M. Musilovou a M. Hložekom. Aj v rámci rímskeho mincovníctva vyhodnotila početné významné nálezy. Poklad republikánskych denárov z Prešova ukrytý v 2. storočí, viaceré súbory medených mincí zo 4. storočia, jedinečný nález zlatých solidov z Bíny z polovice 5. storočia. Analyzovala niekoľko tisíc kusov mincí z obdobia Rímskeho cisárstva. Alebo súbor troch olovených plômb z Hurbanova dokazujúcich priamy dovoz rímskych výrobkov do tejto oblasti. Za najvýznamnejšie štúdie o nálezoch mincí v období stredoveku je nutné považovať jej práce o problematike výskytu mincí vo funkcii obolu mŕtvych, či o drobnej striebornej minci z Martinského vrchu v Nitre. Všetky práce E. Kolníkovej sa podnes vyznačujú hlbokou erudiťou, dôkladnou znalosťou nálezov. Vždy sa snažila čitateľovi poskytnúť prehľad najnovších poznatkov o skúmanej problematike. V mnohých prípadoch tieto poznatky vytvorila práve ona prostredníctvom svojich analýz nálezov keltských, rímskych a byzantských mincí.

Želáme jubilantke, aby jej ďalší život bol naplnený pohodou v kruhu svojej rodiny a v spoločnosti jej priateľov. Aby tak mohla vytvoriť nové prínosné práce, ktoré napomôžu osvetliť ďalšie stránky slovenskej peňažnej histórie.

Ad multos annos

Ján Hunka

Jubilant Tibor Kemenczei

Dňa 21. mája 2015 sa v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti slávilo životné jubileum Dr. Tibora Kemenczeiho. Pri tejto príležitosti sa uviedol do života zborník *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag*.

Slávnostného podujatia sa zúčastnilo viac ako päťdesiat maďarských archeológov a odborníkov z príbuzných vedných disciplín. Zo zahraničia boli prítomní bádatelia z Rumunska, Slovenska a Talianska. Význam doterajšieho Kemenczeiho vedeckého diela a jeho veľký prínos pre poznanie európskych pravekých dejín zhodnotili generálny riaditeľ Maďarského národného múzea László Csorba, vedúca vedecká pracovníčka tohto múzea Ildikó Szathmári a čestný generálny riaditeľ múzea István Fodor. Prítomným sa prihovril aj Václav Furmánek z Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied.

Tibor Kemenczei sa narodil 11. septembra 1939 v Budapešti. Po ukončení štúdia na Eötvös Loránd univerzite v Budapešti pracoval v Herman Ottó múzeu v Miškolci. V tomto múzeu medzi rokmi 1962 – 1971 realizoval početné výskumy, najmä na náleziskách z doby popolnicových polí. Slovenským bádateľom je dobre známa jeho kandidátska dizertácia, ktorá pod názvom *Die Spätbronzezeit Nordostungarns* vyšla v Budapešti roku 1984. Aj vďaka vynikajúcim vedeckým a organizačným výsledkom v regionálnom prostredí bol v roku 1971 prijatý na významné archeologické pracovisko v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti, kde pracoval na plný úväzok až do roku 2007. Aj tam uskutočnil ďalšie dôležité a prínosné archeologické výskumy. K jeho najvýznamnejším publikačným počínom patria aktivity v celoeurópskej edícii *Prähistorische Bronzefunde*. Zverejnil v nej monografie *Die Schwerter in Ungarn I*, *Die Schwerter in Ungarn II* a *Funde ostkarpatenländischen Typs in Karpatenbecken*. Obsiahla bola jeho činnosť nielen v oblasti bádateľskej a publikačnej, ale aj v oblasti pedagogickej a vedecko-organizačnej. Prednášal na univerzite v Szegede, bol členom rôznych vedeckých komisií, redakčných rád archeologických periodík atď.

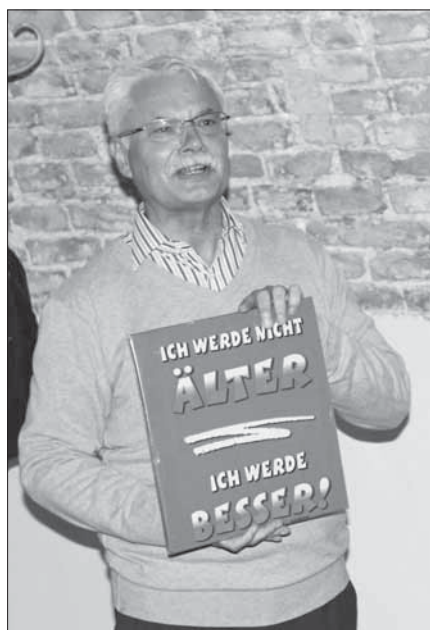

Bolo nám ct'ou prispieť do zborníka na počesť Tibora Kemenczeiho a vďaka tomu mať možnosť zúčastniť sa dôstojnej oslavy jubilanta v Maďarskom národnom múzeu.

Vladimír Mitáš - Václav Furmánek

PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.

Okrúhleho životného jubilea sa dožíva aj Zdeněk Farkaš (*11. 4. 1955 v Bratislave), jeden z popredných predstaviteľov generácií, ktoré vyrastali a odborne sa formovali v seminári Prof. B. Novotného na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Jubilant sa už počas štúdií v rokoch 1973-78 prejavoval ako výrazná osobnosť s hlbokými všeobecnými znalosťami, ktoré získal v kultivovanom a žičlivom rodinnom prostredí. Svoje znalosti v liberálnom archeologickom seminári ďalej rozvíjal a dosahoval vynikajúce študijné výsledky. Vďaka tomu zvládol ako jeden z mála štúdium s tzv. červeným diplomom (vo svojom ročníku bol jediný). My, jeho spolužiaci sme vedeli, že v osobe Zdena vyrastá popredná osobnosť a erudovaný odborník s racionálnym myslením a širokým rozhľadom, čo sa desaťročiami praxe plne potvrdilo.

Po skončení štúdia, absolvovaní vojenskej služby a krátkom intermezzo v Archeologickom ústave SAV v Nitre nastúpil do služieb Slovenského národného múzea v Bratislave. Táto inštitúcia (konkrétne SNM-Archeologické múzeum) je jeho pracoviskom dodnes. Stal sa špecialistom na mladšiu dobu kamennú a už prvé terénne výskumy ako aj ich vedecké spracovanie naznačili jeho odborný potenciál. Ešte sa na svojom pracovisku ani poriadne „neohrial“ a už doložil význam Bratislavskej brány v neolite, o čom sa do tej doby veľa nevedelo. Výskumami na Devínskej Kobyle, Mlynskej doline či v Záhorskej Bystrici zdokumentoval počiatky osídlenia regiónu v úplne novom, nečakanom svetle. Tieto poznatky plne zhodnotil nielen v ďalších štúdiách, venovaných neolitickému a eneolitickému osídleniu stredoeurópskeho priestoru, ale aj v dvoch fundovaných monografiách. V prvej z nich, „Koleso a záprah v praveku Slovenska“ (Bratislava 1984), dokázal, že aj zdanlivo špecifická, na prvý pohľad príliš konkrétna téma sa dá spracovať v širokom zábere a v historickom kontexte. Svoj vedecký potenciál a vynikajúcu znalosť problematiky plne rozvinul v knihe „Ich ohniská kryje zem“ (Bratislava 1990). Publikácia, dosiaľ na slovenskom knižnom trhu jediná, ktorá priniesla poznatky slovenskej archeológie v širšom európskom kontexte, nie je ani po rokoch antikvovaná; naopak stále slúži ako základný zdroj poznatkov pre študentov ale i archeológov v praxi.

Okrem neolitu sa Z. Farkaš venuje aj problematike stredoveku, predovšetkým fortifikáciám. Prínosné z archeologického hľadiska i pohľadu historickej geografie boli predovšetkým výsledky výskumom lokalít Dračí hrádok, Bratislava-Sitiny a v súčasnosti realizovaný výskum hradu v Bernolákove (spolu s I. Chomom).

Z. Farkaš je okrem spomenutých knížiek spoluautorom viacerých monografií a príspevkov vo vedeckých časopisoch. Nevyhýba sa však ani popularizácii vedy. O jeho odbornej úrovni svedčí skutočnosť, že stále patrí k žiadaným autorom. V rokoch 2005 – 2008 bol zostavovateľom zborníka SNM Archeológia a práve jeho zásluhou nastúpilo toto periodikum cestu zvyšovania odbornej úrovne a budovania kvalitného autorského zázemia.

Istú dobu pôsobil jubilant aj ako pedagóg na Pedagogickej fakulte UK. Jeho prednášky boli považované za veľmi kvalitné, prevyšujúce systematickosťou a zaujímavou prezentáciou štandard, aký ponúka naše vysoké školstvo.

Hoci byť pedagógom je vec veľmi vážna, predsa si neodpustím spomienku na nález neolitickej plastiky počas výskumu jubilanta v Mlynskej doline. Dnes už je tento unikátny artefakt samozrejmosťou súčasťou každej príslušnej publikácie, ale nemuselo tomu tak byť. Plastika bola totiž nájdená v nedeľu (vtedy mali študenti-brigádnici čas) no a samozrejme takýto nález bolo treba osláviť. V pondelok prišiel Zdeno do práce síce na čas, ale farba jeho tváre prezrádzala, že oslava nálezu musela byť mimoriadne intenzívna. Čo bolo horšie, nevedel, kde skončil ruksak, v ktorom sa dôvod bujarej oslavy nachádzal. Typoval, že ho doniesol do múzejnej predajni vstupeniek. Expozície však boli v pondelok zatvorené a zamknutá bola aj vrátnica. Zbytočne si priniesol stoličku, aby z výšky zistil, či sa predsa len ruksak nenachádza niekde v kúte. Až v utorok ráno po príchode služby mu odľahlo: ruksak tam bol. Pani Purgátová, ktorá vtedy predávala lístky, sucho konštatovala (samozrejme, my ostatní sme si nechali vyrozprávať podrobnosti), že „pán doktor bol vo veľmi dobrej nálade“ (prepáč Zdeno, nedokázal som to nespomenúť).

Kamaráti a kolegovia prajú Z. Farkašovi ešte mnoho pracovných úspechov, aby nezľavil z profesionalizmu a náročnosti k vlastnej práci, spokojnosť a pohodu v súkromnom živote; tieto dve sféry sa u jubilanta vždy prelínali – nakoniec svoju celoživotnú partnerku si našiel práve na pracovisku.

Takže Zdeno, veľa zdravia, entuziazmu a tvorivej pohody, aby sme sa naďalej tešili z Tvojho priateľstva, jemného humoru a odbornej korektnosti.

Vladimír Turčan

PhDr. Pavol Kuka, CSc.
27. 6. 1931 – 13. 11. 2014

a medailí v Kremnici a najdlhšie v Okresnom múzeu vo Zvolene. Tu viac rokov vykonával aj funkciu riaditeľa. Je autorom viacerých monografií – etnologického charakteru, autorom a spoluautorom muzeálnych expozícií, stoviek odborných štúdií.

Requiescat in pace!

Jozef Labuda

Spomienka na PhDr. Pavla Kuku, CSc.

V sychravom novembri, dňa 13. 11. 2014 vo veku 83 rokov svojich priateľov, kolegov a známych navždy opustil muzeológ, etnograf a archeológ PhDr. Pavol Kuka, CSc. Pavol Kuka sa narodil 27. 6. 1931 v obci Dekýš (okr. Banská Štiavnica), v roľníckom prostredí malebnej dediny ležiacej na úpätí Štiavnických vrchov. Po vychodení základnej školy v rodnej obci (1937-1945) nastúpil P. Kuka na gymnázium v neďalekej Banskej Štiavnici. Ďalší záujem o históriu prebúdzať u dospelávajúceho P. Kuku banskoštiavnický archivár a známy znalec dejín baníctva Jozef Gindl. Pri montatistike však Pavol Kuka nezostal a rozhodol sa pre štúdium archeológie a národopisu na FF Univerzity Komenského v Bratislave, ktoré úspešne absolvoval v rokoch 1952-1957. Medzi jeho vtedajších spolužiakov na obore archeológia patrili neskorší úspešní archeológovia ako D. Bialeková, Z. Čilinská či A. Habovštiak. Po absolvovaní štúdia nastúpil P. Kuka do Etnografického múzea SNM v Martine. Už

v roku 1958 však SNM-EM v Martine opúšťa a odchádza do Vlastivedného múzea vo Zvolene, kde má ako riaditeľ zásluhy na pozitívnom rozvoji múzea. S malou prestávkou v období búrlivých rokov 1968-1969, keď krátko pracuje v Slovenskom banskom múzeu v Banskej Štiavnici zotrval na poste riaditeľa múzea vo Zvolene až do roku 1976. V období rokov 1976 až 1984 pracuje v Múzeu mincí a medailí v Kremnici. Počas rokov 1984-1989 pôsobí ako vychovávateľ a učiteľ na rôznych stredných školách vo Zvolene a okolí a na konci roku 1990 odchádza do dôchodku už ako rehabilitovaný zamestnanec Vlastivedného múzea vo Zvolene. Publikačne aktívny zostáva Pavol Kuka aj na dôchodku ako spolupracovník Štátnej vedeckej knižnice a Štátneho okresného archívu v Banskej Bystrici či Slovenskej lesníckej a drevárskej knižnice pri TU Zvolene.

Pavol Kuka svojim odborným zameraním bol viac etnograf (okolo 700 publikačných jednotiek) ako archeológ. Na jeho zníženej terénnej aktivite ako archeológa v časoch jeho riaditeľského pôsobenia vo Vlastivednom múzeu vo Zvolene ako i častých zmien zamestnania sa okrem iného podpísali najmä nie práve najideálnejšie vzťahy s vtedajšími predstaviteľmi vládnej moci. I napriek tomu sa však P. Kuka zaslúžil o záchranu a publikáciu viacerých dôležitých nálezov a lokalít z praveku až novoveku stredného Slovenska: rímske mince a keramika z Dekýša (1959, 1961), slovanská keramika zo Zvolena - dvor VŠLD (1961), dovtedy neznáme sídlisko lužickej kultúry z Detvy - Krné (1962), stredovekej keramiky zo Zvolena (1964), nálezy rozličných stredovekých a novovekých mincí zo Zvolena

(1960, 1962, 1964), súbor bronzových mečov a náramkov lužickej kultúry zo Zvolena - Balkánu (1965), depot bronzových predmetov pilinskej kultúry zo Zvolena-Pustého hradu (1973) a iné.

Potrebné je tiež spomenúť významné kapitoly P. Kuku v monografiách venovaných dejinám jednotlivých stredoslovenských miest: História Zvolena (Zvolen v minulosti a prítomnosti 1959) a Praveké osídlenie Banskej Štiavnice a okolia (Banská Štiavnica 1964). Ako poslednú skupinu môžeme spomenúť monografie P. Kuku s archeologickou tematikou: svoj pôvod spod Sitna nezaprel v prácach Andrej Kmet' (1963) a Andrej Kmet' a jeho priatelia v Honte (2001). Z pôsobenia vo zvolenskom múzeu pochádza práca Pustý hrad (1964, 2. vydanie 1966). Za odchodom Pavla Kuku ostala v stredoslovenskom muzejníctve akoby nevyplnená medzera. Vypĺňať ju budú okrem spomienok kolegov a známych aj jeho odborné práce.

Tomáš Zachar

Literatúra

Matisková, E. 2012: Pavol Kuka a Milan Gajdoš v regionálnej historiografii Zvolena v 20. storočí. In: L. Prchalová - J. Kubíček (red.): Sdružení knihoven České republiky v roce 2011. Ročenka. Ostrava 2012, 88-94.
Pašková, S. (zost.): Pavol Kuka. Personálna bibliografia. Zvolen 2002.

SPOMIENKA NA DOCENTA ANTONA TOČÍKA, DrSc.

Výpoveď jednej generácie

Neklamným znakom toho, že sa stávame príslušníkmi strednej a staršej generácie je to, že začíname čoraz častejšie spomínať na deje minulé, ktoré sa nám javia ako neobyčajne krásne, jedinečné a neopakovateľné. Skôr však, ako by sme sa mohli dostať do vekovej kategórie, keď si už nebudeme pamätať vôbec nič, je vhodné svoje rozpomienky uložiť na pár hárkov šmirákového papiera, prípadne - ešte lepšie - priamo do pamäte počítača. Len tak môžeme spoľahlivo (i keď iba subjektívne) podať autentický pohľad na danú historickú epochu a udalosti, či vykresliť život osobností, ktoré boli jej súčasťou a priamo sa na jej rozvoji alebo stagnácii podieľali. Citácia literatúry s menom, názvom článku a miestom zverejnenia je príliš anonymná na to, aby sme videli za ňou konkrétneho človeka s jeho pestrými osudmi. Keď sme v lete 1981 prišli na odporúčenie prof. B. Novotného, DrSc. - ako poslucháči 2. ročníka archeológie - do Bajč-Vlkanova (v tom čase okr. Nové Zámky, v súčasnosti okr. Komárno), mali sme možnosť spoznať jedinečnú osobnosť - vedca i človeka zároveň, pána docenta Antona Točíka, DrSc., bývalého riaditeľa AÚSAV v Nitre. Od augusta do začiatku októbra sa stal fúherom partii mladých ľudí (Bača, Bartík, Hromada, Krásny, Ledényiová, neskôr Konečná, Ruttkay, Sakálošová, neskôr Ruttkayová), pri ktorých mal zasa možnosť pre zmenu omladnúť i on sám. Patril k typom ľudí, o akých písali už klasici Marx s Engelsom, že totiž „slobodným sa stáva človek v tom momente, keď začne u neho splyvať pracovná doba s dobou pracovného voľna“.

Doc. Točík (žartovne prezývaný doc. Totkáč) sa nám od samého počiatku javil ako nespútaný, výbušný živel s obrovskou energiou a s nezameniteľnou schopnosťou improvizácie. Ako prvé, čo s nami urobil bolo, že nás poznamoval s miestnymi čardami a pohostinskými zariadeniami, v ktorých sa dalo za nekresťanský lacný peniaz prestravovať. Vítané sa stali hlavne rozmerné zabíjačkové taniere. Docent Točík sa podľa našich pozorovaní stravoval priam katastrofálne. Jedol veľa, nepravidelne, často a neuznával zásady oddelenej stravy. Keď mu miestni aborigéni priniesli ešte teplé, v masti plávajúce oškvarky, nemal žiaden problém sa s nimi v expresne krátkom čase vysporiadať. Ako študenti sme potrebovali dostatok C-vitamínu, preto nás pán docent nejdennokrát zaviezol do výkupných zariadení ovocia a zeleniny. Tam sme mohli od miestnych súkromníkov - tesne pred odpredajom ich úrody štátnym podnikom - zakúpiť za pár korún hory rajčín, paprik, marhúľ, či broskýň. Ku kukurici sme sa dostávali inými, zväčša menej legálnymi spôsobmi. Docent Točík nám v blízkom okolí poukazoval priezračné, slnkom prehriate štrkoviskové jazerá, ktoré by sme nevymenili za žiaden pobyt v prímorských letoviskách. Plávanie po práci sa stalo bežnou súčasťou nášho života. Boli sme vychovávaní v duchu, že v dohľadnej dobe dobudujeme komunizmus a podľa toho sme sa začali správať. Doc. Točík nám požičiaval služobný džíp a motorku Archeologického ústavu SAV, na ktorých sme mapovali bližší či vzdialenejší región. Množstvo minútého paliva v nádrži nehralo podstatnú rolu. Anton Točík nás zaviedol na také zvučné polohy akými boli v Bajči či vo Vlkanove napr. Gyomor homok, Ragonya, Medzi kanálmi a mnohé ďalšie. Na nich nás zoradil do rojnice a začalo sa s poctivým zberom artefaktov. Treba popravde priznať, že najkrajšie nálezy mával - napriek handicapu jedného oka - Maťo Ruttkay, ktorému sme všetci úprimne závideli. Ten sa sem neskôr, už ako pracovník AÚSAV, vrátil i s dr. I. Chebenom, CSc., s ktorým sme zasa strávili jeden z našich pamätných výskumov v Bíni (okr. Nové Zámky) v roku 1979. Našou domovskou lokalitou sa vo Vlkanove stala Tehelňa-sever, kde sme do úmoru vyberali najmä kultúrne objekty s bolerázkou a badenskou keramikou. Občas nás navštívili miestni obyvatelia, ktorí nás prezývali „csontosok“ (v slovenčine čosi ako „koštiaľníci“). Ich jazyk so striedavým používaním maďarských a slovenských slovíčok (napr. feketé tepláky és fehér tričko) nás presviedčal o tom, že sa nachádzame v etnicky a jazykovo zmiešanom území. Domorodci nás úprimne ľutovali, keď nás sledovali pracovať na plochách, kde teplota na slnku bola zrovnateľná s teplotou v tieni v Arabských emirátoch. Časť spolužiakov postihnutá úpalom si spievala známe slovenské ľudové trávničky „Bola som na horách“, „Sadaj, slnko sadaj“ alebo známy český hit Pavla Bobeka „Lásko, mne ubejváj síl“.

Istého dňa nás doc. Točík zoznámil s právnikom z neďalekého JRD, JUDr. Pintésom, ktorý nás vzápätí pozval na melónové hody. Opätovne sme sa utvrdili v presvedčení, že socializmus nie je až také zlé spoločenské zriadenie. Na melónové polia sme potom začali chodiť čoraz častejšie, spravidla po zotmení. Nedá sa povedať, že by sme nemali žiadne obavy. Medzi nami a strážnym psom panovala nepreklenuteľná jazyková bariéra, keďže mohutný „kutya“ nebol navyknutý počúvať povel v ľubozvučnej slovenčine. Z uvedených dôvodov sme sa mu radšej vyhýbali. Pri jednej z našich návštev role sme sa presúvali s ruksakom plným melónov v zrýchlenom režime s použitím motorky. V jednej vodičom nezvládnuť zrážky (J. Bartík) sa spolujazdec (R. Bača) veľmi vrúčne vítal s rodnou hrudou. Ale ani čiastkové neúspechy nás nemohli odradiť od opätovných návštev melónových plantáží. V tom čase sa nám naše skutky javili ako mladícka nerozvážnosť. Ale až po novembri 1989 sme si uvedomili, že išlo o uvedomelý počin spojený s likvidáciou starého totalitného režimu. Docent Točík nám nechával voľnú ruku a určite pri pohľade na odpadové igelitové koše mu boli jasné tiež naše nearcheologické aktivity. Veľmi striktné sa staral o dodržiavania pitného režimu. Brávil nás preto do hurbanovského pivovaru, kde sme sa zasýtili ešte teplým, energeticky výdatným a navyše lacným zlatistým mocom. Je však pravdou, že sám radšej uprednostňoval tamojšie tzv. „pieskové víno“. Keďže sme trávili soboty i nedele vo Vlkánove (Farkasdpustza), docent Točík nám vždy dal nejaké dôležité víkendové inštrukcie a pokyny. V istý piatok, tesne pred jeho pravidelným odchodom do starobylej Nitry, nám ukázal dve plné bandasky vína, ktoré sa chystal uskladniť v maringotke. Pred tým nás však stihol vystríhať, aby nás Pánboh a minimálne ďalších sedem svätých ochraňovalo, ak by sme sa ich mienili čo i len dotknúť. Predstava, že by sme mohli vypiť jeho obľúbené víno sa nám v čase jeho fyzickej prítomnosti zdala taká nepredstaviteľná, asi ako stretnutie s tehotnou mníškou. S pribúdajúcimi večernými hodinami táto neotrasiteľná predstava evidentne slabla a naše predsavzatia nadobúdali čoraz liberálnejší charakter. Kým sa docent Točík definitívne vzdialil z našej základne a vydal sa ráznym krokom smerom k autobusovej zastávke, zaprisahal nás, aby sme ho v pondelok ráno prišli čakať s džípom na železničnú stanicu do Newcastle (Nové Zámky). Kým v piatok bola jeho požiadavka ešte splniteľná, v pondelok ráno sa už javila ako absolútne nereálna. Celý víkend sme v štýle Jacka Kerouaca jazdili striedavo na džipe i na motorke po žirných rovinách južného Slovenska, že sme stihli minúť i záložné kanistre s palivovou rezervou. A tak nečudo, že začiatok týždňa nás zastihol nepripravených. Nezostal čas, aby sme v zapadlej osade v upršané a ospalé pondelkové ráno zohnali nejaké pohonné hmoty. Mali sme obavy, že nás náš nadriadený pošle kamsi do horúcich nebies. Docent Točík sa záhadným spôsobom dopravil do Vlkánova po vlastnej ose. V neblahej predtuche zamieril rovno k maringotke, kde naposledy zanechal bandasky s jeho milovaným pieskovým vínom. Situáciu si išiel overiť - i vzhľadom na svoj vek - s bravúrnou rýchlosťou okamžitou rekognoskáciou. Keď nás zbadal stáť pred vojenským stanom, bez výčitiek, ale so zjavne nalomeným hlasom nám položil svoju prvú otázku: „Nechali ste mi z toho vína aspoň kvapku?“ Hoci sme svorne a ako na povel súhlasne prikyvovali sťaby hračkárski somárikovia, zjavne nám neveril. I keď farba v bandaske prezrádzala, že by teoreticky mohlo ísť o víno, stále nebol presvedčený o tom, či nejde o kvalitný kvapalinový koncentrát s percentuálnou prevahou H₂O. Keď sa po skúšobnom hlte presvedčil, že sa skutočne jedná o božskú malváciu, aj jeho duša zázračne pookriala a prechádzala stavom nirvány. Zasa sa všetko urovnalo do normálu. Popravde však treba povedať, že nie nadiľho. I v ďalších dňoch sme totiž priebežne dvíhali docentov krvný tlak a preverovali jeho schopnosti asertívneho správania i silu pozitívneho myslenia. Príčiny boli rôzne: raz utrhnutá ručná spojka motorky (J. Hromada), potom zasa neplánovaná návšteva nemocnice spojená s vyťahovaním agátového trňa z oka (R. Bača) alebo stratený nákup z Dvorov nad Žitavou. Nepamätáme si celkom presne, čo nás docent Točík poslal vybaviť do tejto archeologicky preslávenej obce. Pamätáme si však dokonale, že súčasť týchto nákupov tvorili rýdzo slovenské potraviny, medziiným i slivovica a borovička. Práve strata posledne uvedených dvoch produktov sa javila o to bolestnejšia, že sme ich mienili použiť na vysoko humánne ciele (potieranie boľavých dásien a unavených kolien). V nestráženej chvíli náš nákup bez stopy zmizol a príslušníci istej národnostnej menšiny sa s indiánskym pokojom tvárili, že o ničom nevedia. Ovládanie jazyka štátotvornej väčšiny ich vôbec netrápilo. Bolo nám nad slnko jasnejšie, že nám tu nepomôžu ani solídne základy angličtiny a nemčiny. Kým Ing. Štefanovi Janšákovi, Dr.h.c., sa Dvory nad Žitavou zafixovali do mysle ako dôležitý komunikačný bod stredovekej Českej cesty, do nášho povedomia sa dostali skôr ako slovenský „Bermudský trojuholník“, s mimoriadne silným „štvrtým rozmerom“. Na konci neskorého leta sme sa s Vlkánovom rozlúčili netušiac, že len celkom naskôr. Po nastúpení do školy nás FFUK vyslala získať prax a pravidelné pracovné návyky – do konzervárne. A z Novofructu v Nových Zámkoch to bolo do Vlkánova cez pole len pár kilometrov. Tak sme si okúsili prácu na dve smeny. Jednu za spevu vtákov na čerstvom vzduchu a tú druhú pri cinganí fľašiek s uhorkami na bežiacom páse v hale. Problémy s nákupmi odpadli, pretože konzerváreň produkujúca zeleninové i mäsové výrobky boli pre permanentne hladného a smädného študenta gurmánskym rajom, pravda, nižšej cenovej skupiny. Neprekážali nám ani neplatené nadčasy - po zistení -, že v skrytých priestoroch určených pre prípadný výbuch atómovej bomby, si miestni zamestnanci dorábajú celkom solídny burčiak (do fľašiek sa zaváralo hrozno).

Docent Točík nás neustále zásoboval odbornou literatúrou, najmä študijnými zvesťami a početnými separátmi. Ako študenti sme obdivovali najmä jeho mimoriadnu pamäť a podľa priezviska schopnosť lokalizovať pôvod hocktorého Slováka. Vďaka znalosti maďarčiny vedel splynúť s miestnym obyvateľstvom, získať si ich dôveru a úctu. Pri rozhovoroch s nimi vždy našli nejakého spoločného známeho, čo ich ešte viac zbližilo. Neskôr, po rokoch, sme docenta občas navštívili v jeho pracovni na námestí pod nitrianskym hradom. Je potrebné poznamenať, že jeden

vysnívaný cieľ sa docentovi Točíkovi v Bajči-Vlkanove nepodarilo dosiahnuť. V polohe „Na góre“ totiž úporne hľadal slovanské žiarové pohrebisko, o ktorom bol skalopevne presvedčený, že sa tam nachádza. Ani jeho viera porovnateľná s vierou iného veľikána – egyptológa, sira W. M. Flindersa-Petrieho - mu v jeho snažení nepomohla. Doloženie slovanského živla v etnicky prevažujúcom maďarskom prostredí sa tak odkladalo. Dĺžková sonda sa totiž ukázala „hluchá“, a teda vonkoncom neúspešná. To, čo sa ale nepodarilo doc. Točíkovi, docielil presne o rok jeho mladší kolega, dr. G. Nevizánsky, CSc. Hneď prvá bagrová radlica, umiestnená vo vzdialenosti necelého jedného metra šírky od pôvodnej sondy doc. Točíka vyniesla po tisícročí na svetlo sveta vlnovkami zdobenú, nepoškodenú slovanskú popolnicu. Radosť nášho nového nadriadeného, neskôr kolegu a kamaráta Gaba bola neopísateľná. Opäť sa našiel jeden z početných a pádných dôvodov na oslavu. Vo Vlkanove sme teda strávili ďalšiu časť letných prázdnin roku 1982, ale pobudli sme tu iba jeden mesiac (pribudli spolužiačky V. Lukáčková, neskôr Drahošová a D. Masaryková, neskôr Smoligová). Lákali nás totiž dobrodružné diaľky divokého slovenského východu a výskumy otomanských sídlisk v Rozhanovciach (u dr. D. Gašaja) a pohrebísk v Nižnej Myšli (u dr. L. Olexu). I tu sme zažili kopec skvelých historiek a humorných príhod (samozrejme i odborný rast), ktorých nostalgické čaro po náhodnom vzhliadnutí ČB fotografií v nás dokáže aj po rokoch vzbudiť neskutočný „spleen“. Mnohé z nich by sa v RTVS nestratili ani v súčasnosti v zábavnej relácii „Čo dokáže opica?“, ale výlučne po 22.00 hod., pretože vplyv prostredia nadobudol nerovnocennú prevahu nad silou génov biologických rodičov.

Čo dodať na záver? Keď v horúci letný deň 15. júna 1994 docent Točík (nar. 28. 1. 1918) navždy prekročil prah archeologického neba, uvedomili sme si, že fyzicky nenávratne odišla zakladajúca osobnosť profesionálnej slovenskej archeológie. Zdalo sa nám nenahraditeľnou škodou, že tak neobyčajne múdry a rozhladený človek a odborník nestihol svoje životné skúsenosti a spomienky pretaviť do knižnej podoby. Nepochybne by išlo o napínavé a strhujúce čítanie. Životný príbeh o vzostupoch i pádoch, radoostiach, sklamaníach a nádejách, okorenený štipkou humoru a azda aj trochou erotiky. V kútiku duše sme však radi, že sme mohli aspoň na malý, v dejinách takmer prchavý okamih pobudnúť v jeho prítomnosti, pretože práve s jeho menom sa nám navždy uchová svetlá spomienka na mladosť a pociť nespútanej slobody.

Robert Bača – Juraj Bartík

Spomienka na Václava Hanuliaka

Už je tomu, žiaľ, viac ako šesť rokov, ako nám do večného archeologického raja nenávratne odišiel blahej pamäti PhDr. Václav Hanuliak († 23. apríla 2009). Z jeho nespočetných terénnych aktivít na území stredného Slovenska do popredia vystupuje najmä systematický a intenzívny výskum komitátneho Horného hradu v polohe Pustý hrad v katastri mesta Zvolen, ktorému s plným nasadením všetkých svojich fyzických i psychických síl venoval sedemnášť rokov plodného života, bez nadsádzky povedané, až do svojho posledného dychu. Z pod stáročných nánosov hliny a z hĺbín času sa postupne vynárali ruiny obytných veží a Dončovho hradu, ktoré sú dnes spolu s Dolným hradom a štvorpodlažným torzom hlavnej brány Národnou kultúrnou pamiatkou zapísanou v Ústrednom zozname národných kultúrnych pamiatok pod č. 1131 ako Hrad s areálom Pustý hrad.

Obr. 1. Bronzová pamätná tabuľa venovaná významnému slovenskému archeológovi Václavovi Hanuliakovi a umiestnená na historickej vstupnej bráne areálu Pustého hradu nad Zvolenom. Foto: Martin Mázor.

Za dlhoročný výskum národnej kultúrnej pamiatky Pustý hrad a ďalších lokalít v okolí Zvolena, ako aj obetavý a nezištný prístup k odhaľovaniu tajomstiev regionálnej histórie a následnej propagácii výsledkov výskumu v rôznych odborných časopisoch, v dennej tlači a v ďalších masmédiách bol V. Hanuliak oprávnené ocenený mestom Zvolen. Stal sa laureátom Ceny primátora Zvolena, Ceny Mesta Zvolen a aj čestným občanom Zvolena. In memoriam sa mu 1. mája 2010 odhalila na vstupnej bráne areálu Pustého hradu pamätná tabuľa (obr. 1). Toto ocenenie navrhli členovia občianskeho združenia „Priaznivci Pustého hradu (PPH) Zvolen“, ktorého bol V. Hanuliak zakladateľom a štatutárom, a odsúhlasili ho poslanci Mestského zastupiteľstva vo Zvolene. Bronzová tabuľa pochádza z dielne rytca a medailéra Pavla Károlyho z Kremnice, ktorý sa podieľal aj na tvorbe slovenských euromincí a spracoval tiež podobu pamätného pustohradského denára.

Ďalším ocenením mal byť aj plánovaný zborník spomienok na Václava Hanuliaka. V tejto súvislosti, mediálny tajomník PPH Zvolen a publicista Mgr. Martin Mázor už v máji roku 2009 oslovil listom potenciálnych autorov, v ktorom oznámil, že „Združenie Priaznivci Pustého hradu Zvolen pripravuje v súčasnosti knihu o Václavovi Hanuliakovi, ktorú by sme radi vydali už na jeseň 2009. Nejde o odbornú biografiu, ale o súbor spomienok ľudí, ktorí ho poznali a mali radi. Preto prosíme aj Vás, aby ste nám zaslali spomienku na konkrétny osobný zážitok s naším Vaškom, ktorá by pomohla uviť spomienkový veniec jeho osobnosti – ako archeológa, ale aj človeka“.

Ja som okamžite reagoval na danú výzvu a zaslal som do uvedenej redakcie aktuálny príspevok. Pripravovaný zborník však doteraz nevyšiel a podľa získaných informácií z rôznych dôvodov už ani nevyjde. Pri revízii starších

materiálov som vo svojom počítači objavil tento spomienkový článok a povedal som si, že bola by to veľká škoda, keby som ho nezverejnil. Preto ho v mierne upravenej podobe ponúkam čitateľom Informátora SAS 2015 pod pôvodným názvom.

Čo bol alebo kto bol Pitoňák

V okamžiku, ako som sa v onen osudný aprílový deň dopočul o skone PhDr. Václava Hanuliaka, akosi mimovoľne a celkom spontánne sa mi z hĺbky povedomia vynorili verše anglického básnika Johna Donna, ktoré sa neskôr stali mottom svetoznámeho románu Ernesta Hemingwaya „Komu zvoní do hrobu“:

*„Nikto nie je ostrovom samým pre seba;
každý je kusom pevniny, kusom súše;
a ak more odmyje hrudu, Európa sa zmenší,
akoby sa stratil výbežok zeme,
alebo sídlo tvojich priateľov či tvoje vlastné;
smrť každého človeka umenší mňa,
lebo ja som súčasťou človečenstva;
a preto sa nikdy nepýtaj, komu zvoní do hrobu;
zvoní tebe.*

Do večnosti neodišiel totiž len čestný, pracovitý a dobrý človek, manžel a otec, ale aj môj spolužiak z Filozofickej fakulty UK v Bratislave a predovšetkým dlhoročný priateľ a druh v dobrom i zlom. Počas päťročného štúdia archeológie (1968-1973) sme spolu zažili veľa veselých až humorných príhod, pretrpeli sme rôzne peripetie, ktoré život prináša a spolu sme si plánovali našu vedeckú, niekedy i snád' priveľmi optimisticky videnú budúcnosť. S Vaškovým odchodom som nenávratne stratil aj kúsok seba a je mi veľmi ľúto, že si už nikdy spolu nezasadneme k prestretému stolu a nevypijeme čašu vína. Traduje sa však, že ten, ktorý zostáva v myšliach svojich blízkych a priateľov, neumrel, ale stále žije. Nuž teda, dovoľm si aspoň v krátkosti zaspomínať na niektoré dávno zabudnuté okamihy z minulosti, ktoré snád' bližšie osvetlia osobnosť môjho priateľa aj z iného pohľadu než odborného a vedeckého.

V našom, tzv. koňakovom ročníku, sme Václava všetci prezývali Kondžom. Každý z nás mal nejakú priliehavú prezývku, ale dnes už nikto nevie, prečo bol Kondžo Kondžom alebo familiárnejšie Kondžíkom. Najpravdepodobnejšie vysvetlenie treba hľadať v skutočnosti, že Václav, skôr ako sa začal venovať archeológii, dva roky študoval taliančinu a prezývka Kondžo (Congio) nám všetkým znela celkom taliansky.

No a náš Kondžík nám dodnes dlží jedno vysvetlenie. V máji roku 1970 katedra archeológie zorganizovala študijný pobyt v Maďarsku a hlavne v rumunskom Sedmohradsku. My študenti, sme síce povinne absolvovali, a treba povedať, že aj so záujmom, návštevy múzeí, galérií a rôznych archeologických lokalít pod taktovkou našich pedagógov, ale každý večer sme intenzívne využili na zábavu, ktorá hlavne v Sedmohradsku spočívala v konzumácii kvalitného a lacného alkoholu. Všetci len uvážte, že v tých rokoch sme jeden liter koňaku značky Zarea kupovali za púhych 50 Lei a liter Jamaica rumu len za 33 Lei, pričom kurz našej československej koruny ku vtedajšej rumunskej mene bol v pomere takmer 1:1.

Samozrejme, naše financie sa pri takomto „tureckom“ hospodárení rýchlo rozplynuli a až pri návrate domov sme si spomenuli na našich blízkych, prípadne aj na naše milé priateľky. Za posledné drobné peniaze väčšina z nás teda rýchlo kúpila lacné suveníry, aby sa slušnosti a tradícii učinila zadosť. Václav však, ako sme rýchlo zistili, prepravoval domov veľký a objemný balík, zabalený v luxusnom papieri a previazaný ozdobnou stužkou. Na otázku, čo je v tom balíku, reagoval sprvoti spontánne a uvoľnene. Vrável: „to je darček pre moju milú Martu, môjho Puppá“, pre jeho veľkú lásku a neskôr doživotnú manželku. Pochopiteľne, táto odpoveď nás nemohla uspokojiť. „Veď tento darček musel stáť „majland“ a o tieto peniaze si ochudobnil náš alkoholický rozpočet“!; zdôrazňovali sme všetci. Kondžík však odpovedal. „Marta je moja láska a zaslúži si malý darček“. Uznali sme to a nakoniec sme sa dožadovali, aby nám aspoň prezradil, čo Puppovi kúpil. Odpovedal: „V krabici je pitoňák. Preboha, čo alebo kto je to pitoňák, revali sme všetci v autobuse. No, je to pitoňák, odpovedal Václav.“ Doteraz neviem, čo to bolo za pitoňáka, lebo Václav nám to nikdy neprezradil.¹ Závoj tajomstva by hádam mohla poodhaliť jeho Martuška, ale z úcty ku Kondžíkovi sa to pravdepodobne ani nikdy nestane. Touto príhodou chcem dokumentovať nielen veľkú Kondžíkovú lásku k Marte, budúcej manželke, ale aj jeho schopnosť byť zásadový a vo veciach intímnych byť bezvýhradne nekompromisný a zásadovo diskretný.

Obr. 2. Silvester 1971 na Čingove. Zľava doprava: Michal Slivka, Ondrej Ožďáni, Marta Demovičová, neskôr pani Hanuliaková. Foto: Václav Hanuliak.

Jeho zmysel pre humor a zrejme i priateľstvo potvrdzuje jedna z ďalších príhod. Niekedy v júni v r. 1971 sme sa ako študenti s kolegom Miškom Slivkom potulovali na námestí SNP v Bratislave bez peňazí a hlavne s nádejou na nejaké rýchle občerstvenie. V tom sme narazili na Václava, ktorý mal peniaze, dokonca neuveriteľných 150.—Kčs, ktoré mu však dala jeho matka na nákup mlynčeka na mak. Samozrejme, že my dvaja s Mišom sme okamžite zaútočili na jeho obnos, ktorý bol však z hľadiska účelu nedotknuteľný. Slovo, však dalo slovo, a Vašek bol s nami ochotný peniaze minúť na víno, ak sa dáme okamžite ostrihať dohola. Ponuka to bola lákavá, hneď sme ju realizovali, aby si to „spracovaný“ Kondžo nerozmyslel. No bola to svojim spôsobom tragédia. Václav si užil „hubovú polievku“ od svojej matky a my, postihnutí „kopasi“, sme sa takmer rozišli so svojimi frajerkami, ktoré sa za nás neuveriteľne hanbili. Vyzerali sme totiž ako „basmani“, ktorých práve prepustili z „lochu“. V tom období vyholené lebky ešte neboli módnym hitom „supermanov“ ako dnes.

No, Kondžik môj, mohol by som takto spomínať na naše mladé časy donekonečna. Žiaľ, obmedzený som nielen rozsahom príspevku, ale aj určitým spôsobom súvisiacim s princípom tabu. Mnohé musí zostať nevypovedané a ostáva to len medzi nami. Uznaj však, že mi napriek tomu spomienky na Teba a na spoločne prežité chvíle predsa len zostávajú, ktoré mi v pamäti zotrávajú do mojej smrti. Chcel som písať ešte o krásnych chvíľach, ktoré sme spolu s Mišom Slivkom a tvojou budúcou manželkou Martou – Puppom prežili na Silvestra koncom roka 1971 na Čingove v Slovenskom raji. Pre čitateľov však ponúkam len snímok (obr. 2), ktorý si vtedy urobil a dokumentuje nielen našu bezprostrednosť, veselosť, ale aj vieru v šťastnú budúcnosť.

Drahý Kondžik, nech Ti je slovenská zem ľahká!

Ondrej Ožďáni

Poznámky

- ¹ Dnes už viem, že meno Pitoňák je na Slovensku sporadicky sa vyskytujúce priezvisko. Každý si to môže zistiť prostredníctvom ľubovoľného prehliadača na internete. V roku 1970 sme však túto modernú vymoženosť pochopiteľne nemali k dispozícii. V balíku však určite nebol ukrytý žiaden Pitoňák.

KRONIKA

PRAVNUK H. SCHLIEMANNA BRIGÁDOVAL V CÍFERI-PÁCI

V júli 1977 bol medzi mladými záujemcami o brigádu na výskume rímsko-germánskej usadlosti v Cíferi-Páci študent Juraj Halahyja z Pezinka. Netušil som, že je to jeden z priamych potomkov – pravnuk Heinricha Schliemanna. Jeho matka Galina, dcéra významného slovenského geológa akademika SAV Dimitrija Andrusova, bola totiž vnučkou Schliemannovej dcéry Nadeždy Heinrichovny, zo Schliemannovho prvého manželstva, z obdobia keď tento ešte žil v Rusku, v Sankt Peterburgu, a zaoberal sa úspešne obchodom.

Vtedy Heinrich Schliemann (rusky sa jeho meno uvádzalo s jedným „n“) nadobudol značné imanie, ktoré mu neskôr umožnilo objaviť a skúmať legendárnu Tróju (Hissarlik), Mykény a ďalšie významné lokality.

V liste Galina Andrusovová (Halahyiová, po rozvode Vlčková), ďakovala vedeniu výskumu za ochotu zamestnať jej syna ako brigádnika, a zároveň poskytla rodokmeň potomkov ruskej vetvy rodiny slávneho Schliemanna. Jeho prvá žena Jekaterina Petrovna Lyčina zomrela pri pôrode syna Sergeja (s druhou manželkou deti nemal). Schliemannova dcéra z prvého manželstva Nadežda Heinrichovna sa vydala za Nikolaja Ivanoviča Andrusova. Mala s ním päť detí, jedno z nich, Valentína Andrusovová, bola stará matka brigádnika Juraja Halahyju. Na fotografii z roku 1928 je Nadežda Heinrichovna Andrusovová, rodená Schliemanová, s vnučkou Galinou.

Ako vyplýva z listu matky Juraja Halahyju priala si, aby sa jej syn aj v budúcnosti zúčastnil výskumu v Cíferi-Páci, k tomu však už nedošlo. Jeho ďalší osud nám nie je známy.

Text na druhej strane fotky: Pani Nadežda Andrusovová rod. Schlieman. To nezletilé dieťa je Galina Andrusovová. Foto z 1928 r.

Titus Kolník

12. 8. 77

Náčelný pán doktora,

dobrá, aby som Vám predložila
na ochotu a kúpil som si svojím
rybnom práca brigady. On sám
je som predom ak mi nechce,
tak do sa poradat, že to je zaujato.

Bola by som Vám predložila, ak by
ste to mohli zobraziť na budúci
rok.

K listu Vám priložila som
fotografiu svojich starých mamy
Nadejdy Klimentovny Sokolovskej, vydaté
za učiteľa Ivanu Andrusova.

som Ivanu Pavlovnu v Oštro.

V Oštro žije ešte oštro sestra Marianna,
v Oštro sa už niekedy nájde, okrem toho
mám Vojvodu - Pavla Andrusova
a mám pani Marianna Affanassiev-
rod Andrusov - Anasolij

Mám to si v Oštro sestra Marianna,
ale myslím si, že ak som Vám priložila
moju sestru Mariannu predtým, keď som i
v Oštro sestra Marianna, tak a tu som i
o správu tohto faktu.

Ešte raz Vám ďakujem

za správu predtým

D. P. Sokolov - Andrusov

CS.

Pozdrav

Ligunovskij D

Škai vidieť, medzi pán doktor, z toho
Škai vidieť Andrusov je moj otec

Rodokmeň je tento:

Ekaterina Pavlovna Lykina - Kliment
Sokolovskij
mama jej matka! Sergej
Nadejda
vyd. za N. Andrusov
| | Marianna
Leonid Ivan Vojvoda Dimitrij
Valentin
Andrusov
moja matka
Galina
vyd. za Pavlovnu
Alexandra
je rodo sa sa vydatá za L. Miku
V ČSSR žije ešte diera Vojvoda Andrusovej

Margaréta Musilová

Podpisový hárok 1

Podnet k zabezpečeniu trvalého uchovania a prezentácie pamiatok európskeho významu
v priestore severnej trasy Bratislavského hradu

Mgr. J. K. Hrabec, MÚP Bratislava
PhDr. Jozef Šulcovský, Bologovce 12, 08704 Práchny, Slovensko
PhDr. Ján Hamsík, 148, HÚDOP. ZKATSLAV
Mgr. Peter Simončák, 16, Kútina, 1600, Bratislava
PhDr. Stanislav Lescák, MÚP Bratislava

*Vedúci Kancelárie
Národnej rady Slovenskej republiky
Ing. Daniel Guþan*

PhDr. Ján Rajtár, CSc.
Archeologický ústav SAV v Nitre
Akademická 2
949 21 Nitra

Váš list číslo/zo dňa
08.12.2014
Naše číslo
K CRD 106/2014
Vybavuje/linka
Bratislava, 09.12.2014
Ing. Čulenová/59723804

Vec
Stanovisko vo veci podnetu na zabezpečenie trvalého uchovania a prezentácie pamiatok
európskeho významu v priestore severnej terasy Bratislavského hradu

Vážený pán Rajtár,

Kancelárii Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „K NR SR“) bol dňa 8. decembra 2014
doručený list vo veci podnetu na zabezpečenie trvalého uchovania a prezentácie pamiatok
európskeho významu v priestore severnej terasy Bratislavského hradu.

K doručenému listu si dovoľujeme uviesť nasledovné stanovisko:

1. K NR SR ako investor investičnej akcie NKP BH, rekonštrukcia hradskej paláca
a objektov v areáli BH realizuje stavebné práce v súlade s vydanými Rozhodnutiami
orgánov štátnej samosprávy a vecne príslušnými správnymi orgánmi.
2. K NR SR opakovane deklarovala, že pri samotnej činnosti nedošlo a nedochádza
k žiadnemu poškodeniu pamiatok, ba naopak proaktívne pristúpila v súčinnosti
s príslušnými správnymi orgánmi k ochrane pamiatok.
3. Okrem samotného ponešania archeologických pamiatok v náležovej situácii je
predpísaná aj prezentácia niektorých náleзов. Je nariadené aby boli práce vykonávané
pod kontrolou štátneho pamiatkového dohľadu, ale aj pod dohľadom reštaurátorov.
4. V tejto súvislosti K NR SR v snahe poskytnúť správne informácie k ochrane
archeologických náleзов architektúr minornákej historickej hodnoty zorganizovala
tlačovú konferenciu v mesiaci november a dňa 04.12.2014, na ktorej širokej laickej aj

Výzva na zachovanie geologického dedičstva na Bratislavskom hrade

Vedeckí pracovníci z odboru geológie z Geologického ústavu SAV, Geofyzikálneho ústavu SAV, Prírodovedeckej fakulty UK a Prírodovedného múzea SNM v Bratislave, ktorí v rámci komplexného archeologického a historického výskumu severnej terasy Bratislavského hradu skúmali petrografické a mineralogické pomery novo odkrytých kamených artefaktov a historický kameňolom z čias Žigmundovskej gotickej prestavby hradu v 15. storočí, dôrazne doporučujú zachovanie základov kamených objektov a časti historického kameňolomu na odborné prezentačné účely.

V súvislosti s historickým kameňolomom sú granitoidné horniny odkryté in situ, jedinečné prítomnosťou množstva pegmatitových žíl a unikátnymi asociáciami minerálov, aké v rámci samotného mesta, ale aj širšieho okolia Malých Karpat nemajú obdobu.

V rámci výstavby burkovej záhrady by aspoň malá časť horninového odkryvu na povrchu mohla byť včlenená do konceptu záhrady, napr. vo forme tzv. grotty, čo je umelo vytvorená jaskyňa, resp. výklenok v skalách, vybudovaný obvykle v renesančných a barokových záhradách, alebo prírodných priestoroch zánkov, so vsadenými plastikami a pod. Ďalšou možnosťou zachovať unikátne horninové podložie hradu by mohli byť vytvárané časti horninových odkryvov v stabilne bezpečných častiach stien, alebo výklenkov podzemných garáží, tak, aby mohli byť prístupné vedeckému štúdiu okrem odborných pracovníkov a priaznivcov geológie počas vopred ohlásených domácieh, alebo medzinárodných podujatí.

Význam by sa tak (v spojení s prehliadkou nových archeologických náleзов) obohatilo jedinečné postavenie Bratislavského hradu a jeho význam nielen regionálny, ale aj európsky.

Zachovanie a ochrana geologického dedičstva zeme (Geohéritage) je jednou z nových a v súčasnosti podporovaných aktivít UNESCO.

V tomto kontexte je aj okolie Bratislavy súčasťou budovaného Sandbersko-pajšúnskeho geoparku a jeho okolia, ktoré je koncepcie podporované plánovým a postupne realizovaným Územným úradom Slovenskej republiky č. 740 z 15. októbra 2008 pod názvom Koncepcia geoparkov SR (viac na <http://www.geopark.sk/Slovensko/Koncepcia%20geoparkov>).

Autori vedeckých príspevkov a účastníci konferencie "Bratislavský hrad - dejiny, výskum a obnovu", ktorá sa konala v dňoch 22. a 23. septembra 2014 na Bratislavskom hrade:

RNDR. Igor Broska, DrSc. - Geologický ústav SAV, riaditeľ

RNDr. Ján Madarás, PhD. - Geologický ústav SAV

RNDr. Igor Petrík, DrSc. - Geologický ústav SAV

Mgr. Jana Bučová, PhD. - Geofyzikálny ústav SAV

Doc. RNDr. Daniel Pivko, CSc. - Prírodovedecká fakulta UK

Prof. RNDr. Pavel Uher, CSc. - Prírodovedecká fakulta UK

Mgr. Miloš Gregor, PhD. - Prírodovedné múzeum SNM

Za podporovateľov Výzvy:

RNDr. Ján Madarás, PhD.
zástupca riaditeľa Geologického ústavu SAV

Ján Madarás

odbornej verejnosti prezentovala všetky opatrenia pre ochranu dotknutých archeologických nálezov.

5. Doručení podnet považuje K NR SR za odbornú a akademickú diskusiu, pre ktorú nemá odborné kompetencie.

6. V prípade, že doterajšie vysvetlenia poskytnuté K NR SR formou tlačových konferencií neboli postačujúce, navrhujeme Vám obrátiť sa na vecne príslušný orgán a to Krajský pamiatkový úrad Bratislava, ktorý pre ochranu archeologických nálezov architektúr mimoriadnej historickej hodnoty vydal v danej veci Záväznú stanovisku dňa 23.9.2014 a dňa 03.11.2014, ktorými je K NR SR povinná sa riadiť a ich dodržiavať. Dovoľujem si ešte opakovanne uviesť, že pri realizácii stavebných prác vykonáva Krajský pamiatkový úrad Bratislava šiatny pamiatkový dohľad, ktorý pravidelne dohliada na súlad výkonu prác s predpísanými metódami pamiatkovej ochrany.

7. S návrhom riešení na ochranu pamiatok, či možnou prezentáciou geologických štruktúr uvedených v Podnete, resp. prezentovaných petičným výborom Otvorenej výzvy predsedovi NR SR na stretnutí s predsedom NR SR, ktoré sa konalo dňa 4.12.2014, sme sa obrátili na nášho projektanta. V prípade reálnej možnosti ich riešenia ich budeme následne aplikovať v súlade s platnou legislatívou, t.j. po schválení príslušnými orgánmi štátnej samosprávy a vecne príslušnými správnymi orgánmi.

Dovoľte mi na záver vyjadriť ešte raz presvedčenie nielen zamestnancov K NR SR, ale aj ostatných zúčastnených odborníkov, že všetky opatrenia, ktoré príslušné úvery pamiatkovej ochrany pre ochranu a prezentáciu dotknutých archeologických nálezov prijali, zabezpečia dostatočne, kvalitne a moderné metódy ich zachovania aj pre budúce generácie obyvateľov SR.

S pozdravom

Ing. Daniel Guspan
vedúci Kancelárie Národnej rady
Slovenskej republiky

Na vedomie: Minister kultúry SR, Archeologická rada pri MK SR

OCENENIA A VYZNAMENANIA

Výročné ceny revue Pamiatky a múzeá za rok 2014

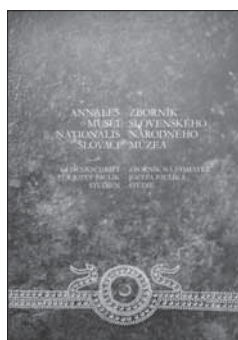
Redakčná rada revue pre kultúrne dedičstvo Pamiatky a múzeá, Slovenské národné múzeum a Pamiatkový úrad SR udelili prestížne ceny za najvýznamnejšie aktivity z oblasti ochrany nášho kultúrneho dedičstva za predchádzajúci rok 2014. Spolu bolo 108 nominácií, cenu v 10 kategóriách získalo 11 projektov, resp. diel. Ocenenia si laureáti prevzali 11. 9. 2015, pri príležitosti slávnostného otvorenia Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2015 v SR, v nemeckom evanjelickom kostole v Modre.

V kategórii *Objav – nález* získali ocenenie D. Gašaj, J. Rákoš a Východoslovenské múzeum v Košiciach za objav germánskeho žiarového pohrebiska v Rankovciach a v kategórii *Výstava* vyhrali L. Cencioli, M. Scarpignato, M. Musilová, I. Kvetanová, B. Panis, P. Barta, R. Čambal, M. Lányi, Slovenské národné múzeum, Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave, Soprintendenza per i Beni Archeologici dell'Umbria, Museo Archeologico Nazionale dell'Umbria a Comune di Perugia za výstavu Etruskovia z Perugia.

Srdečne gratulujeme!

Výbor SAS

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Juraj Bartík (zost.): Zborník na pamiatku Jozefa Paulíka. Štúdie. Zborník SNM Archeológia – Supplementum 9. Bratislava 2015, 295 strán. ISBN 978-80-8060-350-2

Zborník je venovaný pamiatke PhDr. Jozefa Paulíka (30. 3. 1931 – 12. 4. 2013), ktorý patril do zakladateľskej generácie slovenských archeológov. V úvode je kompletná bibliografia prác, nasledujú osobné spomienky kolegov z čias jeho pôsobenia v Archeologickom ústave SAV a v Slovenskom národnom múzeu. Ďalšie príspevky majú odborný charakter a sú venované prevažne bronzovej a železnej dobe – teda obdobiam, ktoré boli predmetom odborného záujmu Jozefa Paulíka. Okrem početných autorov zo Slovenska prispeli zo zborníka aj traja bádatelia z Maďarska.

Igor Bazovský

Peter Nagy – Daniela Nagyová: Register tehliarskych značiek na Slovensku. Zborník SNM Archeológia – Supplementum 10. Bratislava 2015, 248 strán. 978-80-8060-262-8

Publikácia je súpisom tehliarskych značiek z územia Slovenska. Tehly sa na Slovensku značkovali od 16. storočia až do polovice 20. storočia. Z odhadovaného počtu 10000 značiek sa ich doteraz podarilo spracovať 3000. Značky sú zoradené abecedne – za názvom značky nasledujú: kresba, rozmery, miesto nálezu, poznámka s datovaním a názov zbierky, v ktorej je tehla uložená. Register je dôležitou pomôckou pre archeológov, ktorá im umožní datovať architektúry z obdobia novoveku. V elektronickej verzii je dostupný na internete na stránke www.laterarius.sk.

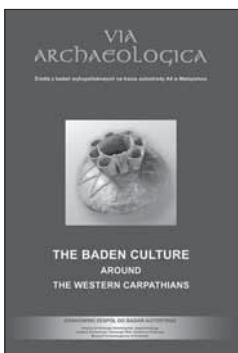
Igor Bazovský

M. Musilová – P. Barta – A. Herucová (zost.): Bratislavský hrad. Dejiny, výskum, obnova. Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave : Slovenské národné múzeum – Historické múzeum, Bratislava 2014, 340 strán. ISBN 9788097192372

Na záver Transnárodného kooperačného projektu Európskej únie Danube Limes Brand (2012-2014), Mestský ústav ochrany pamiatok v Bratislave, v spolupráci so SNM – Historickým múzeom, zorganizoval národnú konferenciu na tému Bratislavský hrad dejiny, výskum a obnova. Táto konferencia, ktorá sa konala v dňoch 22. – 23. 9. 2014 na Bratislavskom hrade, znamenala zároveň uzavretie jedného z mnohých cyklov v existencii tohto historického objektu, ktorý tvorí dominantu hlavného mesta. Posledná obnova hradu, ktorá sa začala v roku 2008, mala za cieľ dotiahnuť do konca to, čo sa nestihlo urobiť predtým. Mestský ústav ochrany pamiatok sa podieľal s veľkou mierou na archeologickom výskume nádvorí hradného paláca a severnej terasy hradu. Archeologický výskum v rokoch 2008 – 2010 priniesol objav unikátnych keltsko-rímskych stavieb z 1. storočia pred Kristom spolu s pokladom zlatých a strieborných keltských mincí, za čo boli archeológovia MÚOP ocenení v roku 2010 cenou časopisu Pamiatky a múzeá – Objav roka 2009“, napísal v úvode kolektívnej monografie, ktorá vzišla z tejto konferencie, riaditeľ MÚOP PhDr. Ivo Štassel. Táto plnofarebná 340 stránová publikácia, zahŕňa 20 ilustrovaných odborných príspevkov. Nosnou časťou kolektívnej monografie sú výsledky výskumov Mestského ústavu ochrany pamiatok a jej odborných pracovníkov súčasných aj bývalých B. Lesáka, B. Resutika, A. Vrtela, J. Kováča a M. Musilovej. Dopĺňajú ich odborné príspevky a prírodovedné analýzy, ktoré sa významnou mierou podieľajú na dokreslení objavených stavieb a nálezov z neskorej doby laténskej: numizmatický od E. Kolníkovej, štúdiá o súbore amfor od J. Kyselu a F. Olmer, chemický rozbor keltských mincí od M. Hložeka, antropologická od A. Šefčákovej, geologická a petrografická od D. Pivku, J. Madarása, J. Bučovej, I. Brosku a I. Petrika. Architektka J. Minaroviech zo Štúdia 727 predstavila hypotetickú rekonštrukciu Rímskej stavby I a skladu amfor, vypracovanú na základe dát získaných 3D skenovaním. Dobu laténsku v Bratislave dokresľujú príspevky R. Čambala, I. Bazovského, B. Kovára, M. Hanuša a P. Jelínka. Najstaršie výskumy hradu zhrnula vo svojom príspevku T. Štefanovičová. Na konferencii odzneli a v publikácii sú uverejnené aj príspevky týkajúce sa stredovekého a novovekého stavebného vývoja hradu, jeho reštaurovania a obnovy ako aj muzeálneho využitia od J. Šulcovej, M. Matejku, M. Havlíka, V. Višvádera, I. Staníka a P. Bartu. Škoda, že zaujímavé prednesené príspevky M. Horňáka, A. Žitňana, P. Schreiberu, Z. Rejdovjanovej, M. Gregora, P. Bartu a M. Hajnalovej neboli dodané do tlače. Graficky publikáciu majstrovsky spracoval M. Slamka. Publikácia je nepredajná, ale záujemci ju môžu získať priamo na Mestskom ústave ochrany pamiatok v Bratislave, alebo v SNM – Historickom múzeu na hrade (muop@bratislava.sk, bratislavskyhrad@snm.sk).

Margaréta Musilová

M. Nowak — A. Zastawny (Eds): The Baden culture around the Western Carpathians. Krakowski Zespół do Badań Autostrad, Via archeologica, Kraków 2015. 512 strán, pevná väzba. ISBN: 978-83-935207-3-2

Na začiatku roku 2015 vyšiel v edícii Via archeologica, Kraków zborník s príspevkami z rovnomennej konferencie, ktorá sa uskutočnila v novembri 2012 v Archeologickom múzeu v Krakove (Informátor XXIII/2012/1-2, s. 33). Predslov editorov M. Nowaka a A. Zastawného a úvod J. K. Kozłowskeho predchádzajú 23 príspevkom rozdeleným do tematických sekcií *Settlement, chronology, typology, periodization, New discoveries* a *Around the Baden Culture*. Publikácia mapuje aktuálny stav bádania o Badene a súvekom vývoji v strednej Európe a je zároveň štvrtým výstupom tohto druhu z tematicky zameraného pracovného stretnutia bádateľov, ktoré sa v niekoľkoročných časových odstupoch konajú už od konca 60-tych rokov 20. storočia: B. Chropovský (Hrsg.): *Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur*. Malé Vozokany 1969. Bratislava 1973; P. Roman – S. Diamandi (eds.): *Cernavodă III.–Boleráz. Ein vorgeschichtliches Phänomen zwischen dem Oberrhein und der Unteren Donau, studia danubiana, ser. symposia 2, Bucuresti 2001*; M. Furholt — M. Szymt — A. Zastawny (eds): *The Baden Complex and the Outside World. Studien zum Archäologie in Ostmitteleuropa 4, Bonn 2008* a posledný horeuvedený zborník.

Jana Mellnerová Šuteková

Z produkcie Archeologického ústavu SAV za rok 2015 vyberáme:

Zoja Benkovsky-Pivovarová – Bohuslav Chropovský: Grabfunde der frühen und beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Nitra 2015, teil 1 - 147 strán textu, 109 tabuliek, 97 obrázkov (ISBN 978-80-89315-71-0), teil 2 - 154 strán textu, 30 obrázkov (ISBN 978-80-89315-73-4).

Prvý diel monografie obsahuje katalóg lokalít s hrobovými nálezmi z predmetného obdobia usporiadaných podľa abecedy bez rozdielu medzi pohrebiskami, jednotlivými hrobmi a náhodnými nálezmi. Medzi lokalitami absentujú veľké pohrebiská ako Jelšovce, Ludanice, časť Mýtna Nová Ves alebo Pata, ktoré boli alebo sú spracovávané autormi výskumov. Tabuľky obsahujú kresby hrobových nálezov, kresby hrobov absentujú a hroby sú len slovné opísané, resp. v texte na obrázkoch sa nachádzajú kresby vybraných hrobov. Pri pohrebiskách s väčším počtom hrobov sú v texte publikované aj celkové plány pohrebísk.

Druhá časť monografie obsahuje analýzu údajov týkajúcich sa jednotlivých prvkov pohrebného ritu, pričom ťažiskom je analýza jednotlivých typov predmetov tvoriacich pohrebný inventár. V závere druhého dielu sa autorka pokúša načrtnúť chronológiu vývoja staršej doby bronzovej na západnom Slovensku na základe chronologicky preukazných predmetov hrobového inventáru.

Klaudia Daňová

Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, číslo 58, Nitra 2015, AÚ SAV Nitra. 186 strán.

Zoznam článkov: 1. Matej Ruttkay: Moderná dokumentácia archeologických situácií a nálezov v Archeologickom ústave SAV (5-58), 2. Eva Horváthová – Rastislav Hreha: Archeologická prospekcia Zemplína vo svetle starších a novších prameňov (59-96), 3. Monika Gabulová: Štúdium krajiny a osídlenia na hornom Požitaví v praveku až včasnej dobe dejinnej (97-168), 4. Marek Vojtechek: Stredoveké dedinské sídlisko v Bitarovej (169-186).

Klaudia Daňová

Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, číslo 57, Nitra 2015, AÚ SAV Nitra. 184 strán.

Zoznam článkov: 1. Matej Ruttkay: Vybrané aktivity projektu Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska, ITMS kód: 26220120059 (s. 5-6), 2. Ján Beljak – Kristína Kučeráková: Vývoj osídlenia na strednom Pohroní od doby laténskej do včasného stredoveku (s. 7-56), 3. Noémi Beljak Pažinová – Matúš Melo: Archeologická prospekcia katastra obce Jarok (s. 57-78), 4. Mário Bielich – Martin Bartík: Archeologická prospekcia juhovýchodnej časti Podunajskej nížiny nedeštruktívnymi archeologickými metódami (s. 79-98), 5. Monika Gabulová – Klaudia Daňová: Výsledky z povrchového prieskumu na hornom toku Širočiny (s. 99-110), 6. Michal Cheben: Geofyzikálna prospekcia na Slovensku v rokoch 2010 až 2014 (s. 111-140), 7. Marián Soják: Príspevok k novým pravekým nálezom zo Spiša (s. 141-166), 8. Ondrej Žaár: Topografia paleolitických a mezolitických lokalít na Slovensku (s. 167-184).

Všetky príspevky v oboch číslach Študijných zvestí vznikli v rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“ s podporou Agentúry MŠVVaŠ SR. Projekt bol financovaný zo štrukturálnych fondov EÚ (Európsky fond regionálneho rozvoja) v rámci OP Veda a vývoj.

Klaudia Daňová

Ľubomíra Kaminská (zost.): Staré Slovensko 2. Paleolit a mezolit. Nitra 2014. 364 strán. ISBN: 978-80-89315-57-4.

Na druhom diely tematickej monografie sa podieľalo autorské trio Ľubomíra Kaminská, ktorá vyhotovila archeologickú časť, Martina Moravcová zodpovedná za vývoj prírodného prostredia na Slovensku v období kvartéru a napokon Alena Šefčáková, ktorá je autorkou kapitoly o pleistocénnych antropologických nálezoch z územia Slovenska. Monografia má trinásť kapitol vrátane záveru. Prvých päť kapitol je akousi introdukciou k skúmanej problematike. Zvyšné kapitoly sa venujú jednotlivým kultúram zastúpeným na našom území s porovnaním v okolitých krajinách. Monografia je doplnená mapami s vyznačenými lokalitami, plánmi s vyobrazenými terénnymi pozorovaniami, tabuľkami nálezov ako aj množstvom fotografií, či už samotných lokalít alebo zaujímavejších nálezov. Dielo je jedinečné vďaka zhrňujúcim poznatkom z danej problematiky z územia celého Slovenska.

Klaudia Daňová

Popolnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z XII. medzinárodnej konferencie „Doba popolnicových polí a doba halštatská“ Hriňová-Poľana 14. – 18. máj 2012. Ondrej Ožďáni (editor). Nitra: Archeologický ústav SAV, 2015. 261 strán. ISBN 978-80-89315-85-7

Zborník z veľkej a perfektne zorganizovanej medzinárodnej konferencie o dobe popolnicových polí a dobe halštatskej, ktorá sa uskutočnila v roku 2012 v horskom hoteli Poľana v Hriňovej (okres Detva), zostavil Ondrej Ožďáni z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Uvedeného podujatia sa zúčastnilo vyše 50 bádateľov z Česka, Slovenska, Poľska, Rumunska, Nemecka a Grécka. Na konferencii odzneli štyri desiatky referátov, ďalšie príspevky boli prezentované formou posterov.

Zborník recenzovaný Luciou Benedikovou a Ivanom Chebenom je súčasťou edície Archeologického ústavu SAV Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes (Tomus XVII). Obsahuje 21 príspevkov, ktoré sú zoradené podľa priezvisk autorov:

Václav Furmánek – Ondrej Ožďáni – Peter Tóth: *XII. medzinárodná konferencia „Doba popolnicových polí a doba halštatská“* (s. 7–10); Václav Furmánek: *Polstoročie výskumu popolnicových polí na Slovensku* (s. 11–26); Jan Frolík – Radko Sedláček: *Artefakt jihovýchodní proveniencie z Mikulovic (okr. Pardubice, Česká republika)* (s. 27–42); Jakub Halama: *Bronzový žebrovaný náramek a rekonstrukce původního nálezu celku depotu Hrabová I (okr. Šumperk)* (s. 43–54); Martin Hložek: *Petroarcheologická charakteristika drobného hliněného artefaktu z halštatské fáze pohřebiště v Moravičanech* (s. 55–58); Carol Kacsó: *Das Bronzeschwert von Sighetu Marmației. Beiträge zur Kenntnis der bronzezeitlichen Gewässerfunde in Rumänien* (s. 59–72); Petra Kmeťová – Susanne Stegmann-Rajtár: *Symbolické uloženie lebky koňa v hroboch v závere doby popolnicových polí a v počiatkoch doby halštatskej* (s. 73–92); Petr Kos: *Dva hroby z počátku doby halštatské ze Znojma (s antropologickým posudkem J. Kaly)* (s. 93–112); Petr Křišťuf: *Kontinuita mohylových pohřebišť doby bronzové v západních Čechách. Příspěvek k významu velikosti milavečských mohyl* (s. 113–124); Martin Kvietok: *Po stopách horára Ondreja Smidu... Príspevok k lokalizácii depotu bronzových mečov z Podkoníc (okr. Banská Bystrica)* (s. 125–136); Erika Makarová: *Drobné hlinené predmety z halštatskej fázy pohrebiska v Moravičanoch* (s. 137–148); Jana Mihályiová: *Archeobotanické výsledky z výskumu žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani* (s. 149–158); Vladimír Mitáš – Václav Furmánek: *Pohrebisko kultúrneho komplexu juhovýchodných popolnicových polí v Cinobani (výskum v rokoch 2007–2012)* (s. 159–190); Mária Novotná: *K vojenstvu doby bronzovej* (s. 191–198); David Parma: *Běžné sídelní areály doby bronzové – co s nimi?* (s. 199–212); Jaroslava Pavelková: *Antropologická analýza žárových hrobů jihovýchodních popolnicových polí z obce Silica, okres Rožňava* (s. 213–216); Jaroslava Pavelková – Václav Furmánek: *Antropologická analýza žárových hrobů lužické kultury z lokality Mikušovce, okres Ilava* (s. 217–222); Milan Salaš: *Specifika náleзовých situací velatického horizontu na návrší Cezavy u Blučiny* (s. 223–234); Stanislav Stuchlík: *Zlato v období popolnicových polí na Moravě a ve Slezsku* (s. 235–244); David Vích: *Nález šálku typu Fuchsstadt z východních Čech* (s. 245–252); Barbara Zajacová – Zoja Benkovsky-Pivovarová: *Archeologické prieskumy a výskumy v katastri obce Mikušovce (okr. Ilava). Stav bádania* (s. 253–262).

Komplexnosť problematiky popolnicových polí a doby halštatskej dokazujú už samotné názvy príspevkov, v ktorých sa domáci i zahraniční bádatelia venovali rôznorodým témam: dejinám výskumu, sídliskám a sídliskovým nálezom, pohrebiskám a pohrebnému ritu, depotom bronzových predmetov, artefaktom zo zlata, predmetom cudzej proveniencie; prípadne niektorým teoretickým otázkam: kontinuite pohrebných areálov, symbolike alebo vojenstvu. Do publikácie prispeli tiež špecialisti z príbuzných vedných disciplín (antropológia, archeobotanika, petroarcheológia). Informačne bohatý zborník rozširuje poznanie dvoch pozoruhodných období mladšieho praveku v strednej Európe a v knižniciach nám pribudla ďalšia hodnotná odborná publikácia. Vznikla s finančným príspevom Agentúry na podporu výskumu a vývoja – evidenčné číslo projektu APVV-0736-11.

Vladimír Mitáš

Jozef Ďuriš: Architektúra domu mladšej a neskej doby kamennej na juhozápadnom Slovensku na základe analýzy mazanice. Nitra 2015. 299 strán. ISBN

Monografia je výstupom z dizertačnej práce autora, doplnená o nové poznatky. J. Ďuriš veľmi podrobne analyzoval jednotlivé druhy stavebného materiálu (najmä mazanice). Na základe otláčkov v mazanici sa pokúsil rekonštruovať stavebné prvky domu. Zistené údaje boli konzultované so statikom. Dielo predstavuje významný prínos a nový pohľad na stavbu domu v neolite a eneolite. Ide o prvý pokus zosumarizovať a vyhodnotiť stavebné prvky z viacerých sídlisk a ich vzájomným porovnaním sa pokúsiť získať predstavu o variabilite stavieb v sledovanom období.

Klaudia Daňová

Rastislav Hreha – Stanislav Šiška: Bukovohorská kultúra na Slovensku vo svetle výskumov v Šarišských Michaľanoch a Zemplínskych Kopčanoch. Nitra 2015. 223 strán, 142 tabuliek. ISBN 978-80-89315-61-1

Monografia obsahuje vyhodnotenie dvoch lokalít bukovohorskej kultúry. Celkovo v jedenástich kapitolách sú veľmi podrobne rozpracované sídliskové ale aj hrobové nálezy, ich typológia ako aj chronologické zaradenie. V diele nechýbajú absolútne dáta ¹⁴C. Dôležitou súčasťou je aj súpis lokalít bukovohorskej kultúry, nachádzajúcich sa na začiatku katalógu. Na 142 tabuľkách je kresbovou formou prezentovaný materiál z oboch lokalít.

Klaudia Daňová

V rámci projektu „Centrum výskumu najstarších dejín stredného Podunajska“ za podpory Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR vyšli v roku 2015 tri monografie ukazujúce na svedectvo archeológie v troch regiónoch. **Eva Horváthová – Rastislav Hreha: Dolný Zemplín. Svedectvo Archeológie; Marián Soják: Spiš. Svedectvo archeológie a Ján Beljak – Noémi Beljak-Pažinová – Vladimír Mitáš: Stredné a horné Poľie. Svedectvo archeológie.** Autori predstavili významné lokality v daných regiónoch. Monografie sú písané vedecko-populárnou formou, doplnené sú množstvom ilustrácií, fotografií a leteckých záberov.

Klaudia Daňová

POZVÁNKY

Quo vadis slovenská archeológia?

Na základe e – mailovej diskusie prostredníctvom sas.archeologia@gmail.com sa výbor SAS rozhodol usporiadať stretnutie s názvom: *Quo vadis slovenská archeológia?* Privítali by sme diskusné príspevky na aktuálne témy, ktoré nás všetkých pália či znepokojujú (napríklad vzťahy v rámci terénneho výskumu, licencie, súkromné spoločnosti, nálezové správy, ochrana kultúrneho dedičstva, možnosti publikovania, situácia v múzejnej archeológii, AÚ či na univerzitách a pod.). Pokúsime sa zabezpečiť účasť reprezentatívnych zástupcov z rôznych inštitúcií. Domnievame sa, že všeobecný nedostatok diskusie slovenskej archeológii škodí čoraz viac a niektoré otázky je nevyhnutné riešiť. Program a aktuálny termín bude publikovaný na webovej stránke SAS.

Termín: 28. január 2016

Miesto: Archeologické múzeum SNM v Bratislave, Žižkova ulica

Prihlášky príspevkov: eduard.krekovic@uniba.sk

ZMENY V ČLENSKEJ ZÁKLADNI

Noví členovia

Rudolf Janec, Mgr. Nikoleta Salátová, Ing. Petr Holán, Mgr. Michal Holeščák, Mgr. Petra Smetanová, Mgr. Zbigniew Robak, Mgr. Katarína Gajarská, Ing. Martin Múdry, Mgr. Boris Stoklas.

OZNAMY VÝBORU SAS PRI SAV

Výročná členská schôdza SAS a stretnutie slovenských archeológov

Výbor SAS sa na zasadnutí v októbri 2015 dohodol na termíne Výročnej členskej schôdze Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV v roku 2016 a Vedeckého seminára SAS.

Stretnutie sa uskutoční v dňoch 12. - 13. apríla 2016 v budove Archeologického ústavu SAV na Akademickej 2 v Nitre.

Výbor SAS oznamuje, že najneskôr od januára 2016 budú všetky informácie, novinky, akcie a i. dostupné na novej webovej stránke <http://www.sas.sav.sk>.

REDAKČNÁ UZÁVIERKA NASLEDUJÚCEHO ČÍSLA JE 31. 5. 2016
ČASOPIS VYJDE LEN V PRÍPADE DOSTATOČNÉHO POČTU PRÍSPEVKOV!!!

*Názory a stanoviská prezentované v príspevkoch sa nemusia zhodovať s názormi a so stanoviskami redakcie.
V takomto duchu príspevky prešli základnou jazykovou úpravou bez podstatných zásahov do znenia textu.*

PF 2016

Vydáva Slovenská archeologická spoločnosť pri SAV v Nitre (Akademická 2, 949 21 Nitra).
Hlavná redaktorka: Mgr. Jana Mellnerová Šuteková, PhD. (jana.mellnerova@uniba.sk). Redakčná rada: Mgr. Igor Bazovský, PhD.; Mgr. Rastislav Hreha, PhD., PhDr. Ján Chovanec, PhD.; Mgr. Iveta Kaczarová; Prof. PhDr. Eduard Krekovič, CSc.; PhDr. Vladimír Mitáš, PhD.; PhDr. Vítázoslav Struhár. Počítačová sadzba: Peter Červeň. Tlačiareň: MICHELANGELO.
(Na embléme pintadera zo 6. stor. pred Kr. zo Smoleníc. Návrh a grafické stvárnenie Jarmila Maretová).